



У нумары:

Лепшыя кнігі — на чырвоны кут

Шэсце па краіне кніг-пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі-2008».

Стар. 2

Два погляды на кнігу Адама Глобуса «Казкі»

Антыдухоўнасць. «Вобраз шкілета не раскрыты...».

Стар. 6 — 7

Дзень добры, Скарына!

У сезоне 2007-2008 г. на сцэнах краіны пастаўлена 10 п'ес Георгія Марчука.

Стар. 10

Сын класіка жыве ў Мінску

Сыну — 74 гады, толькі ён раскажа ўсю праўду пра бацьку.

Стар. 14

Асоба творцы

Мала хто з глядачоў ведае пра неацэнную дзейнасць Армена Грыгар'янца — тэатральнага мастака.

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА НА ІІ ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры:
1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Веліч народнага духу

Трыццатага верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь пры падтрымцы яго генеральнага партнёра — ЗП "Брыціш-Амерыкан Табака Трэйдзінг Кампані" — адкрылася выстаўка "Праваслаўная ікона Расіі, Украіны, Беларусі", прымеркаваная да святкавання славянскімі народамі 1020-годдзя Хрышчэння Русі. Яе адкрыццё супала з 30-годдзем пастырскага служэння Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта, таму паралельна ў залах музея экспануецца фотавыстаўка, прысвечаная яго дзейнасці, і выстаўка царкоўнага адзення.

У экспазіцыі выстаўкі прадстаўлена каля 90 ікон XIV—XIX стагоддзяў са збораў Дзяржаўнай Траціякоўскай галерэі (Масква), Нацыянальнага Кіева-Пячэрскага гісторыка-культурнага запаведніка (Кіеў) і Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь (Мінск). У маі 2008 года выстаўка стартвала ў Дзяржаўнай Траціякоўскай галерэі, у ліпені эстафету прыняў Нацыянальны Кіева-Пячэрскі гісторыка-культурны запаведнік, дзе яе наведалі Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Алексій II, Мітрапаліт Кіеўскі і ўсяе Украіны Уладзімір Блажэнны, Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт.

Выстаўка выклікала вялікую цікавасць як у шырокага глядача, так і ў спецыялістаў — гісторыкаў, тэолагаў, культуролагаў і мастацтвазнаўцаў. Самыя старажытныя помнікі выстаўкі захаваліся ў калекцыі Траціякоўскай галерэі, яны дэманструюць набыткі старажытнарускіх мастацкіх цэнтраў — Яраслаўля, Суздаль, Вялікага Ноўгарада, Пскова і Масквы XIV—XVI стагоддзяў. Арганізатары выстаўкі намагаліся паказаць агульныя для трох культур іканаграфічныя зводны — "Божая Маці Уладзімірская", "Адзігітрыя",



"Богамацёр Ёлінская Чарнігаўская", "Успенне" ды іншыя. Уключаныя ў экспазіцыю помнікі ўкраінскага іканапісу паказваюць іх разнастайнасць і самабытнасць, даюць магчымасць прасачыць шляхі развіцця іканапісу на працягу XVI—XIX стагоддзяў ад поствізантыйскага часу да эпохі барока — перыяду расквіту ўкраінскай нацыянальнай культуры. Экспанаты Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь дэманструюць

разнастайнасць стыляў і напрамкаў нацыянальнай іконы — ад помнікаў, якія захавалі візантыйскія традыцыі да твораў перыяду барока і класіцызму. Дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пракапцоў на правах гаспадара сардэчна вітаў гасцей, пры гэтым падкрэсліў, што "праект адбыўся, дзякуючы падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і шматлікіх спонсараў". "Гэтыя іконы гавораць пра

веліч духу нашых народаў, — значыць дырэктар выдавецтва Беларускага Экзархата Уладзімір Грозаў. — Скрозь цемру эпох, нашэсці, войны і рэвалюцыі мы ўбачылі тое галоўнае, што аб'ядноўвае нашы народы, — іконы Вялікай, Малой і Белай Русі. Гэтая веліч духу ўвасобілася ў іконах, а ікона не падуладна часу — гэта не проста твор мастацтва. Гледзячы на ікону чалавек далучаецца да горняга свету".

У размове пра "вяртанне ікон царкве" генеральны дырэктар Кіева-Пячэрскага гісторыка-культурнага запаведніка Сяргей Крывец нагадаў, што на сёмым Нікейскім саборы было агучана, што "дошка, на якой напісана ікона, не з'яўляецца носьбітам святасці, святасць у тым святым, які намалюваны на іконе. Ікона не выпраменьвае нейкія альфа-бэта промні, святасць не ў матэрыяле — у вобразе. Гэтыя іконы за мінулыя стагоддзі мелі больш шансаў не захавацца. Яны захаваліся толькі дзякуючы музеям. І трэба сказаць вялікі дзякуй музейным работнікам, якія захавалі шэдэўры жывапісу".

Выстаўку наведаў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. Кожны дырэктар музеяў трох братніх народаў атрымаў з рук Мітрапаліта Філарэта высокую ўзнагароду Беларускай Царквы — "Ордэн Кірылы Тураўскага" (першай ступені), а многія супрацоўнікі музеяў — ганаровыя граматы.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Васіль Быкаў побач з намі

Восеньскі Віцебск увекавечыў імя народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі ССРСР, Героя Сацыялістычнай Працы Васіля Быкава. 25 верасня на будынку мастацкай школы № 1 (былое Віцебскае мастацкае вучылішча), дзе ў 1939—1940-х гадах вучыўся наш знакаміты зямляк, была адкрыта мемарыяльная дошка.



На цырымонію адкрыцця ў скверы Маякоўскага, у цэнтры горада, побач з ратушай, сабраліся сябры, пісьменнікі, вучоныя, моладзь — усе, хто неаб'якава да ўшанавання памяці вялікага майстра слова.

У цырымонію адкрыцця прынялі ўдзел пісьменнікі Віцебскага абласнога аддзялення ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі". Ад іх імя сваімі ўспамінамі аб сустрэчах з народным пісьменнікам падзяліўся Ганаровы член СПБ Генадзь Пацыенка, для якога — тады маладога рабочага Гродзенскага завода "Аўтазапчаць" — Васіль Быкаў стаў літаратурным "хросным бацькам". Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, загадчыца кафедры беларускай літаратуры Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава Вольга Русілка ў сваім выступленні засяродзіла ўвагу на тым, як цягнуцца студэнцкая моладзь да твораў народнага пісьменніка. Аўтары мемарыяльнай дошкі — віцебскія скульптары Аляксандр

Гвоздзікаў і Валерыя Магучы. Гэта не першая іх сумесная работа, якой яны аддалі чатыры гады. У аснове кампазіцыі — арка, якая нагадвае акно, і журавель у палёце. Па меркаванні аўтараў, кампазіцыя павінна сімвалізаваць выхад пісьменніка ў свет вялікай літаратуры, палёт яго мужнай і светлай душы. На мемарыяльнай дошцы, якая адліта з бронзы, погляд Васіля Быкава звернуты да людзей, якія абавязкова будуць прыходзіць сюды, каб ускласці кветкі, бо Васіль Быкаў побач з намі, поплек і разам у кожным нашым дні.

Тамара КРАСНОВА-ГУСАЧЭНКА
Фота Сяргея Макарэвіча

Лепшыя кнігі – на чырвоны кут

Як вядома, штогод падчас Дня пісьменства беларускія выдавецтвы падводзяць вынікі і ацэньваюць дасягненні сваёй працы. У дзесятках самых разнастайных намінацый вызначаюцца кнігі-пераможцы. Народ мусіць ведаць сваіх герояў. У рамках святкавання Дня бібліятэк адбылася выстава-прэзентацыя "Лепшыя кнігі Беларусі — пераможцы Нацыянальнага конкурсу "Мастацтва кнігі-2008".

Ладзілася мерапрыемства ў гасцінных сценах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Дырэктар сьліннай установы, Раман Матульскі выступіў перад прысутнымі з прывітальным словам. Ён адзначыў, што ўжо існуе дамоўленасць пра рэгулярнае правядзенне выстаўкі лепшых кніг менавіта ў Нацыянальнай бібліятэцы. "Сёлета кнігі-пераможцы будуць экспанаваны і ў Полацку", — заявіў Раман Матульскі. Намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапцёнак прыгадаў, што вышэйшыя кніжныя ўзнагароды былі прысуджаны ў 48-ы раз, і ўжо не за гарою юбілейны, 50-ы конкурс кнігі. Да яго трэба рыхтавацца і прадастаўці сапраўдныя шэдэўры кніжнага майстэрства. "Кніга як твор мастацтва і культуры трымаецца на трох кітах: рэдактарскім калектыве, мастаках і паліграфічным выкананні. Калі гэтыя тры кіты супольна і творча ўзаемадзейнічаюць, то кніга спраўдзіцца" — падкрэсліў Ігар Лапцёнак. Намеснік міністра культуры Віктар Кураш агучыў статыстычныя дадзеныя з галіны бібліятэчнай і кніжнай справы. Між іншым, ён выказаў занепакоенасць тым, што сёння на закупку новых выданняў выдаткоўваецца параўнальна малая колькасць грошай. "Мы пастараемся павялічыць гэты працэнт удвая", — паабяцаў Віктар Кураш. Ён таксама заўважыў, што замяны кнізе не існуе. "Мы ўсе працуем сёння на электроніку. Але чалавек, які сапраўды любіць чытаць кнігі, ніколі не зробіць 18 памылак у дыктанце", — перакананы Віктар Кураш. Намеснік старшыні журы конкурсу "Мастацтва кнігі-2008" Валерый Рагалевіч распавёў прысутным пра новыя тэхналогіі паліграфіі, што пачалі выкарыстоўвацца для выдання беларускіх кніг. Ён адзначыў, што якасць айчыннай кнігі расце з кожным годам і выбіраць пераможцаў становіцца ўсё цяжэй. "Па ініцыятыве беларускага боку быў адроджаны Міжнародны конкурс "Мастацтва кнігі", які з'яўляецца пераемнікам вядомага ўсесаюзнага конкурсу", — паведаміў Валерый Рагалевіч. Нагадваем, што сярод лепшых кніг сёлета і выданні РВУ "Літаратура і Мастацтва". Пераможцам у намінацыі "За ўнёсак у захаванне духоўнай спадчыны" стала кніга В. Лабачэўскай "Сялянская энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка" (фотамастак Г. Ліхтаровіч, дызайнер У. Шолк). Дыпламам III ступені ў намінацыі "Лепшая дзіцячая кніга" была ўзнагароджана "Чырвоная кніга ў казках і вершах" (укладальнік Р. Баравікова, мастакі М. Казлоў, Н. Сустава).

Падчас выстаўкі-прэзентацыі слова бралі прадстаўнікі буйнейшых беларускіх выдавецтваў: "Беларусь", "Мастацкая літаратура", "Пачатковая школа", "Харвест". Усе яны абяцалі годна праявіць сябе і на чарговым конкурсе лепшай кнігі. А галоўны рэдактар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Віктар Шніп наогул абвясціў, што яго ўстанова ўжо распачала падрыхтоўку да наступнага конкурсу і плануе заваяваць значна больш узнагарод, чым сёлета. "Канкурэнты, рыхтуйцеся!" — пажартаваў ён.

У кастрычніку Нацыянальная бібліятэка плануе правесці кніжна-ілюстрацыйную выставу па выніках Нацыянальнага конкурсу "Мастацтва кнігі", дзе будуць прадстаўлены ўсе яго лаўрэаты.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

9 кастрычніка — Сусветны Дзень пошты

Паслуга — з ліку найважнейшых



Ля вытокаў. Патрэба ў атрымліванні звестак з іншых мясцовастей і краін адносіцца да глыбокай старажытнасці. Упершыню дастаўка звестак на беларускай зямлі пачалася ў IX стагоддзі, аб чым згадваецца ў "Повести временных лет" — "пасаў звесткі", пасаў сказаць. Такім чынам, вядома дакладная дата з'яўлення пошты — 885 год. Таму можна сказаць, што паштовай службе нашай краіны ўжо 1123 гады.

З 1557 года на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага наладзілася паштовая служба, якая мела шмат агульнага з ямской службай у Расіі. Арганізавана гэтая служба была наступным чынам: уздоўж галоўных паштовых дарог праз кожныя дваццаць-трыццаць міляў былі створаны так званыя "ямы" — паштовыя станцыі, на якіх мянялі і кармілі коней. На працягу стагоддзяў беларуская паштовая сувязь развівалася па ўзоры Расіі. У тыя часы на тэрыторыі нашай краіны таксама былі паштовыя станцыі — "ямы", якія размяшчаліся ўздоўж дарог на адлегласці праз 3-7 міляў.

20 студзеня 1667 года ў вёсцы Андрусова была заключана мірная дамова паміж Расіяй і Польшчай. Асобным пунктам быў уключаны паштовы дагавор, які ўстанаўліваў паштовую сувязь паміж Масквой і рэзідэнцыяй польскага караля. Згодна Андрусоўскаму дагавору пошта перавозілася па першаму створанаму паштоваму тракту: Масква — Вільна, праз Мажайск, Вязьму, Магілёў, Смаленск і Мінск. Пер-

шыя карэспандэнцыі адпраўляліся раз на тыдзень. Шлях займаў шмат часу: у Рыгу — 11 дзён, да Гамбурга праз Рыгу — 23 дні, а праз Смаленск, Мінск да Вільна — 21 дзень.

Дзень сённяшні. Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Белпошта" займае асноўныя пазіцыі на рынку распаўсюджвання друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, прадастаўлення паслуг па падпісцы і дастаўцы газет, часопісаў, кніг. На пошце ажыццяўляецца прыём плацяжоў, аказваюцца паслугі па ксеракапіраванні, ёсць магчымасць выхаду ў Інтэрнет... Не ўсе ведаюць пра новую паслугу, якая дае магчымасць раздрукаваць фотадымкі праз Інтэрнет. Для кліентаў існуе EMS і Экспрэс-пошта. Зручна карыстацца паслугай "Тэрміновая пошта" — гэта прыём і ўручэнне паштовых адпраўленняў у офісах і на даму па заяўках адпраўчыкаў. Паштовы пакунак перадаецца адрасату ў рукі за максімальна кароткі тэрмін. Напрыклад, у межах горада дастаўка будзе зроблена не пазней, чым праз гадзіну альбо ў час, прызначаны адпраўчыкам.

РУП "Белпошта" таксама займаецца і выданнем марак. Цяпер створана сетка крамаў і кіёскаў, у якіх існуе секцыя "Філатэлія". Дарэчы, першая марка была выдана ў Беларусі ў 1992 годзе, і прысвечалася яна крыху Еўфрасінні Полацкай. З выгускам кожнай новай маркі праводзіцца святочная прэзентацыя.

Музей паштовай сувязі. Нягледзячы на шматвекавую гісторыю



паштовай сувязі, музей пошты ў нашай краіне з'явіўся толькі тры гады таму. Яго адкрыццё было прымеркавана да дзесяцігадовага юбілею РУП "Белпошта" і Сусветнага Дня пошты.

За тры гады існавання музея яго загалова Лідзія Туміловіч правяла вельмі шмат цікавых экскурсій. На дванаццаці стэндах прадстаўлены больш за тры тысячы экспанатаў, якія адлюстроўваюць гісторыю пошты ад яе зароджэння да сучасных дзён. Сярод іх можна ўбачыць калекцыю марак Расійскай імперыі, адкрытыя лісты, граматы, медалі... Прыцягвае ўвагу газета "Правительственный вестник", датаваная 5 (17) лютага 1876 года, на старонках якой выходзіла рубрыка "Дзённік пісьменніка".

Шмат унікальных экспанатаў перададзена прыватнымі асобамі. Вялікую калекцыю адкрытых лістоў, паштовак і канвертаў падарыла музею мінчанка Валянціна Салавей. Сярод іх ёсць паштоўка, якая была адпраўлена з Мінска 24 чэрвеня 1908 года, паштоўка са штэмпелем "ПЕТРАГРАД" за 19 жніўня 1915 года, амаль дзве сотні адкрытых лістоў 50—60-х гг. мінулага стагоддзя.

Музей паштовай сувязі размяшчаецца ў Мінску на вуліцы Вакзальнай, 22, працуе з 8.30 да 17.30.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ
Фота аўтара

На здымках: загалова музея Лідзія Туміловіч; экспанаты музея.

Ёсць чым ганарыцца

Выйшаў з друку чарговы, чацвёрты нумар газеты "Літаратурныя абсягі", заснавальнікам якой з'яўляецца Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. У нумары шмат цікавай і важнай інфармацыі, якая адлюстроўвае літаратурны працэс цэлага рэгіёна.

Адкрываецца выданне матэрыяламі, прысвечанымі 70-годдзю з дня нараджэння славуэта паэта Анатоля Грачанікава. Паведамляецца пра вынікі Другога абласнога літаратурнага конкурсу імя Кірылы Тураўскага. З ініцыятывы Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі літаратурная прэмія імя славянскага асветніка стала міжнароднай, ёю будуць узнагароджвацца пісьменнікі і грамадскія дзеячы Украіны, Расіі, СНД за асабісты ўклад у развіццё літаратурных сувязей іх краін з Рэспублікай Беларусь. У рэпартажы з міжнароднага літаратурнага фестывалю "Славянскія званы", які праводзіцца ў горадзе Курчатове, раскажваецца таксама пра ўзаемасувязі пісьменнікаў Гомельшчыны і Курскай вобласці.

Акрамя гэтага, звяртае на сябе ўвагу публікацыя пра народнае літаратурна-музычнае аб'яднанне "Прыкосновіне" пад кіраўніцтвам члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Юрыя Арэстава, якое дзейнічае ў Рагачове; змешчаны фотарэпартаж аб творчай вандроўцы пісьменнікаў Гомельшчыны ў Мазыр, інфармацыі пра святкаванне юбілею празаіка і драматурга Васіля Ткачова, пра калектывны зборнік літаратараў Калінкавіцкага раёна.

Асаблівай гаворкі заслугоўвае рэпартаж з міжрэгіянальнага свята народнай творчасці "На зямлі Баяна", якое наладзілася ў старажытным Трубчэўску на Браншчынне ў 1986 годзе і стала вясёлабальным сімвалам яднання творчых сіл Расіі, Украіны і Беларусі. З году ў год пашыраецца свята, узабагаецца змест, узрастае яго папулярнасць. Сёлета ў беларусаў быў асаблівы настрой: галоўная ўзнагарода — прэмія імя Баяна — прысуджана паэту з Гомеля Юрыю Фатневу.

Чытачоў зацікавіць вялікае і змястоўнае інтэрв'ю з яркім прадстаўніком творчай інтэлігенцыі Польшчы — гісторыкам, пісьменнікам і публіцыстам Крысцінай Кукуцка, якая наведла Гомельшчыну, каб потым раскажаць польскім чытачам аб жыцці ў Беларусі.

Міхась КАВАЛЁў

Ушанавалі род Ходзькаў



Пачалося мерапрыемства з ускладання кветак да шыльды Ігнацы на вуліцы яго імя ў Вілейцы. Там выступіў і старшыня раённага Савета дэпутатаў Яўген Ігнатвіч. Адтуль удзельнікі свята, а сабралася іх некалькі дзсяткаў, паехалі ў вёску Касцяневічы, наведвалі месца, дзе некалі размяшчаўся маёнтак дзеда Ігнацы Ходзькі, у якім будучы пісьменнік правёў сваё маленства. З Касцяневічаў — у Карэкаўцы, на радзіму паэта XIX ст. Эдварда Жалігоўскага (Антонія Савы). А ўжо затым — у Крывічы. Непасрэдна чытанні праходзілі ў мясцовай сярэдняй школе. З паведамленнямі выступілі вілейчане Анатоль Рогач, Анатоль Капцюг і Міхаіл Міхалевіч. Школьнікі Крывіцкай сярэдняй школы і Вілейскай гімназіі №2

У пасёлку Крывічы Мядзельскага раёна адбыліся трэцяя Ходзькаўскія чытанні. Сёлетняе мерапрыемства насіла назву "Дзень Ходзькаў у Крывічах". Пачаўшыся з 210-гадовага юбілею Ігнацы Ходзькі, што шырока адзначаўся ў 2005 годзе на Вілейшчыне, чытанні традыцыйна прысвечваюцца менавіта гэтаму пісьменніку. Але так сталася, што кожны год яны адбываюцца ў новым месцы, звязаным з жыццём Ігнацыя. Калі ў 2006 годзе яны прайшлі ў в. Нароча Вілейскага раёна, у 2007-м — у Вілейцы, а ў 2008-м — выбар невыпадкава выпаў на Крывічы. Адсюль паходзяць сваякі Ігнацы пісьменнікі Аляксандр, Міхаіл і Ян Ходзькі, ды геадзіст Юзаф Ходзька.

дэкламавалі вершы Ігнацы, Аляксандра і Яна Ходзькаў, Адама Міцкевіча, Эдварда Адынца. З "песнямі Нальшанскага краю" выступіў бард Алег Мізула.

Прысутным быў прадэманстраваны дакументальны фільм "Вілія і яе берагі", у якім распавядаецца аб міжнароднай экспедыцыі 2007 года па рацэ Віліі-Нярыс, прысвечанай 150-годдзю воднай экспедыцыі графа Канстанціна Тышкевіча. Якое дачыненне граф мае да Ходзькаў? Калі ён выпраўляўся ў экспедыцыю на чатыры месяцы, то браў з сабой кнігу Ігнацы Ходзькі "Берагі Віліі". У аповесці паўстае панарама краявідаў колішняга Вілейскага павета: Вілейшчыны, Валожыншчыны, Маладзечаншчыны, Мядзельшчыны...

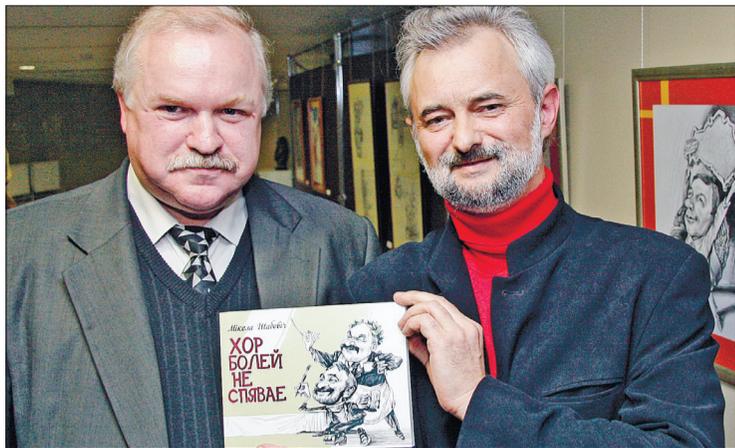
Напрыканцы чытанняў завіталі госці са сталіцы: барды Зміцер Сідаровіч і

Зміцер Бартосік, салістка Дзяржфілармоніі Таццяна Матафонава. Яны далі невялікі канцэрт, тым самым ушанавалі прадстаўнікоў слаўнага роду Ходзькаў.

Удзельнікі чытанняў падрыхтавалі выніковы дакумент. У ім, між іншым, змешчаны зварот да кіраўніцтва Мядзельшчыны з прапановамі ўзвекачыць у Крывічах "кывіцкую частку роду Ходзькаў памятным знакам з усталяваннем яго на пляцоўцы каля былога маёнтка Ходзькаў; перайменаваць адну з вуліц у вуліцу Ходзькаў; уключыць парафіянальны касцёл Св. Андрэя Баболі, памятны знак роду Ходзькаў і музейны куток школы ў спіс турыстычных аб'ектаў Міншчыны".

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

У "Мабільнай галерэі" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё выстаўкі шаржаў Алега Карповіча "Жартоўны аловак". У межах вернісажа прайшла і прэзентацыя кнігі Міколы Шабовіча "Хор болей не спявае", ілюстрацыі для якой зрабіў мастак.



Востры жартоўны аловак



Выстаўка прадставіла 38 шаржаў на вядомых беларускіх паэтаў, спевакоў, акцёраў, спартсменаў. Леанід Дранько-Майсюк, Аксана Спрыччан, Алякс Бадак, Дзмітрый Калдун, Максім Мірны... Сапраўдная галерэя знаёмых вобразаў! На вернісаж завіталі і некаторыя з герояў шаржаў. Шмат усмешак, цёплых слоў і віншаванняў прагучала ў адрас твораў. Кожнага з выступаўцаў вядучы імпрэзы Міхась Башлакоў прадстаўляў цытатамі з кнігі "Хор болей не спявае".

Усе малюнкi Алега Карповіча, выстаўлены ў галерэі, выкананы ў жанры сяброўскага

шаржу. У адрозненне ад жорсткай сатыры, такія шаржы не абражаюць і не прыніжаюць. А падкрэсліваюць адметныя рысы характару. Няхай нават часам і самыя забаўныя. На сяброў жа не крыўдзіцца... Гэта ў сваім выступленні пацвердзіў і Навум Гальпяровіч. Аднак прызнаўся, што пасля шаржу змяніў імідж — збрывў вусы. "Так што цяпер давядзецца Алегу шарж перамаляваць!" — пажартаваў паэт.

Сам Алег Карповіч гаворыць, што яго героі разумеюць: такі шарж — сапраўдная слава. І некаторыя нават незадаволеныя, калі мастак не паспявае іх намаляваць. Таму падчас імпрэзы ён прэзентаваў гатовы калектыўны партрэт, які не ўвайшоў у кнігу. "Як грэх з душы зняў," — прызнаўся мастак.

Кніга выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Галоўны рэдактар Віктар Шніп паабяцаў, што ў будучым годзе можна чакаць яе перавыдання. У большым аб'ёме і з новымі вобразамі.

"Я вельмі рады, што дзякуючы нашай сумеснай працы нарадзілася такая цудоўная кніга," — падзяліўся ўражаннямі Мікола Шабовіч. — Хаця ў кнігі нібыта адзін аўтар, але гэта напісана з Алегам агульнае дзіця. Калі я аддаваў яе на афармленне, то не думаў, што ўсё атрымаецца так гарманічна. Алег вельмі добра прадумаў канцэпцыю, таму пароды і малюнкi так супадаюць. Я лічу, што і кожнаму паэту, пра якога я пісаў, і звычайнаму чытачу будзе прыемна ўзяць кнігу ў рукі і ўсміхнуцца разам з намі. Усмешка ж працягвае жыццё! А мы будзем рады яшчэ папрацаваць разам".

Ганна КАРПУК

На здымках: героі дня М. Шабовіч і А. Карповіч; наведвальнікі ў захапленні.

Фота Кастуся Дробава

Кніжкі-нявесты

У мінскай гарадской бібліятэцы імя Цёткі адбылася вечарына "Паэтычны дзівочнік". Пяць маладых паэтаў з розных гарадоў прэзентавалі пяць кніжак, выдадзеных у розных выдавецтвах. "Сонца за тэрыконамі" Юліі Новік, "Тотыка тонкіх падманаў" Таццяны Нілавай, "Цмокі лютуць на нераст" Марыі Марысевич, "Лушы" Воі Чайкоўскай, "Экзістэнцыйны пейзаж" Вікі Трэнас. Ініцыятары і арганізатары такога незвычайнага мерапрыемства Віка Трэнас і Юлія Новік смела і кідка назвалі вышэйпералічаных удзельніц "самымі цікавымі маладымі беларускімі паэткамі". Сёння некаторыя крытыкі сцвярджаюць, што сучасную айчынную літаратуру робяць дзяўчаты. Праведзены "дзівочнік" гэта пацвердзіў. Тым больш, паглядзець і паслухаць сапраўды было што. Гучала лірыка інтымная (улюбёны жаночы жанр), пейзажная і нават інтэлектуальная. Дзяўчаты абвергнулі надакучлівае меркаванне пра тое, што паэты пішуць выключна пра кветачкі ды бязрозкі. Марыі Марысевич вырасла здзіўлена прысутніца на дзівочніку мужчын-паэтаў Андрэя Хадановіча, Андрэя Адамовіча і таямнічага замежнага паэта Рабэрта Баначыні, які чытаў пра Беларусь італьянску. Юлія Новік раздала публіцы самаробныя латарэйныя пялёсткі, якія некаторым прынеслі выйгрышы — кніжкі-нявесты. Воі Чайкоўская прэзентавала фільм "Лушы", дыск з якім прыкладаўся да кожнай яе кнігі. Фільм-ілюстрацыя да дэбютнага зборніка паэткаў задумала і зрабіла разам з мастаком Юрам Крутлікавым.

Зоя СВЕТАЛАЯ

«Лапашлёп» ды і іншыя

Лялькі зноў з'явіліся ў галерэі Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці. Да 11 кастрычніка працягнуцца тут VII Рэспубліканская выстава аўтарскай лялькі "Балаганчик".

На выставе можна пабачыць работы як мэтраў лялечнага мастацтва — Ірыны Ражко, Аляксея Мартынава, Марыны Скідан, так і зусім маладых выпускнікоў і навучэнцаў Мінскай школы лялечнага дызайну. Самай юнай удзельніцай, Машы Станкевіч, толькі 12 год, але яна самастойна зрабіла ляльку з фарфору, маці дапамагла толькі пашыць касцюм. Дарэчы, на выставе прадстаўлены не толькі фарфор, наведвальнікі могуць падазвіцца на лялькі з воўны ў тэхніцы валанія, тэкстыльныя лялькі і на розныя віды лялечнай пластыкі.

На сёлетняй выставе ўпершыню прадстаўлены тры прыватныя калекцыі. У іх сабраны лялькі з розных куткоў свету. Адзін з самых цікавых экспанатаў у калекцыі Таццяны Фадзеевай — венецыянская маска, выкананая ў старажытнай тэхніцы. А зайцы з калекцыі маленькай Машы Зяноціч абавязкова спадабаюцца дзецям.

Традыцыйна лялечнікі выстаўляюцца разам з мастакамі. Гэтым разам свае карціны наведвальнікам прадстаўляюць Арына Сямёнава, Ганна Каралева і Таццяна Балашка. Але галоўныя персанажы ў галерэі, зразумела ж, лялькі. «Лапаш-



лёп" і "Ганна Ахматава", "Кяханне" і "Маласольны", "Футы ну-ты" і "Калі-небудзь я стану матыльком"... Лепшага з гэтых незвычайных герояў выбіраць гледачы, і паводле вынікаў галасавання на закрыцці выставы аўтар-пераможцу будзе ўручана ўзнагарода.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

На здымку: ляльку "Летуценніца" наведвальнікі нярэдка прымаюць за адміністрацыйнага чыноўніка.

Фота Кацярыны Сібірко

У кантэксце

Пазітыўны дыялог праз культуру

У польскім курортным гарадку Крыніца Здруй, што пад Кракавам, адбыўся васемнаццаты эканамічны форум "Еўрапейскія дилемы. Цэнтральная Еўропа: партнёр ці статыст?" (галоўным арганізатарам выступіў варшаўскі Інстытут усходнеёўрапейскіх даследаванняў), на які сабралася бізнес- і палітычная эліта, вядомыя грамадскія дзеячы і эксперты еўрапейскіх і шэрага азіяцкіх краін, а таксама ЗША (усяго каля 2000 чалавек). Форум быў прысвечаны пераважна праблеме эканамічнага і гуманітарнага развіцця Цэнтральнай Еўропы ў кантэксце сучасных геапалітычных працэсаў. Упершыню за апошнія некалькі гадоў Беларусь прадстаўляла ўрадавая дэлегацыя на чале з віцэ-прэм'ерам А.Кабяковым. Прысутнічаў і Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча П.Лагушка.

На больш чым 200 тэматычных семінарах абмяркоўваліся пытанні эканамічнага ўзаемадзеяння краін Еўрасаюза і іх суседзяў, энергетычнай бяспекі, транспажальнага супрацоўніцтва, фінансавага клімату ды іншае.

Мне, як прадстаўніцы сферы беларускай навукі, культуры і адукацыі, давялося выступаць па праблеме ролі Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў агульнаеўрапейскім сацыякультурным развіцці, месцы Беларусі ў гэтым працэсе, а таксама — па праблеме цэнтральнаеўрапейскай ідэнтычнасці, што патрабуе свайго захавання і ўмацавання. Нягледзячы на сусветныя і рэгіянальныя інтэграцыйныя працэсы і цяжкі, пакручасты шлях нівелявання старых і фарміравання новых каштоўнасцей, усё ж лепшая формы існавання нацыі і нацыянальнай культуры, чым нацыянальная дзяржава, чалавецтва не вынайшла (пра гэта добра піша беларускі гісторык Л.Лыч). Не толькі блізкасць культур, гісторыі, ментальнасці народаў Цэнтральнай Еўропы, але і само геапалітычнае становішча, агульнасць інтарэсаў, у тым ліку ў плане захавання ўласнай ідэнтычнасці, вымагаюць аднаўлення і ўзаемападтрымкі краін гэтага рэгіёна.

Уразіла насычанасць і разнастайнасць не толькі рэкрэацыйных мерапрыемстваў кішталту аглядання краявідаў з верталёта ці водных працэдур, але і культурнай праграмы, прапанаванай удзельнікам форуму. Культурную праграму, па традыцыі, забяспечвалі майстры мастацтваў — прадстаўнікі большасці краін-удзельніц форуму.

Удзел Беларусі ў прадстаўнічым эканамічным форуме — факт сам па сабе паказальны. Нам, беларусам, якія будуюць сваю суверэнную дзяржаву, карысны вопыт іншых краін, а нашы набыткі для іншых могуць мець цікавасць. Ды і прапанаваць на форуме сваю, беларускую культурную праграму (зразумела, толькі на беларускай мове) даўно наспеў час. Бо менавіта праз культуру — адмысловага, нястомнага, глыбокага дыпламата — будуюцца самыя пазітыўныя дыялогі і дзеяцца канструктыўнае, доўгатэрміновае супрацоўніцтва.

Любоў УЛАДЫКОЎСКАЯ

«Зорка» ўмацоўвала партнёрства

Сёлета споўнілася 20 гадоў з дня заснавання нямецкага грамадскага аб'яднання IBW (Бюро міжнародных сустрэч). Менавіта гэтае бюро ў 1989 годзе арганізавала паездку групы прадстаўнікоў грамадскасці і кіраўніцтва горада Нінбурга ў Беларусь. З таго часу завязаліся партнёрскія сувязі з Віцебскам. А яшчэ праз два гады была падпісана дамова аб супрацоўніцтве двух гарадоў.

На святкаванні 20-годдзя IBW у Нінбург-на-Вэзэры адправілася вялікая група прадстаўнікоў горада над Дзвіной. Сярод іх удзельнікі заслужанага самадзейнага калектыву Рэспублікі Беларусь, харэаграфічнага народнага ансамбля "Зорка" пад кіраўніцтвам Наталі і Аляксандра Чарнюкоў. А таксама школьніцы, што ў добрай ступені авалодалі нямецкай мовай, і іх настаўніцы Валыяціна Уфімцава і Людміла Фамічова. Дэлегацыю ўзначалілі начальнік аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама Віктар Кібісаў і кіраўнік маладзёжнага турыстычнага бюро "Спутнік" Сяргей Галуза.

Адбыліся сустрэчы з кіраўніцтвам Нінбурга, з грамадскасцю. Ансамбль "Зорка" на працягу тыдня выступіў каля дзесятка разоў у Нінбургу і Фэрлі. Настаўніцы і вучаніцы з 2-й гімназіі Віцебска бралі ўдзел у праекце "Альтэрнатыўныя крыніцы энергіі", а таксама прысутнічалі на ўроках у гімназіі імя Марыён Дзёрнхоф.

Партнёрскія сувязі Нінбурга і Віцебска будуць доўжыцца і надалей. Дарэчы, горад Нінбург прыняў удзел у адбудове Дома-музея Марка Шагала ў Віцебску. Рэгулярна прадстаўнікі Нінбурга прымаюць удзел у Міжнародным фестывалі мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску".

Па дарозе дадому беларуская дэлегацыя наведала горад-пабрацім Віцебска яшчэ з савецкіх часоў Франкфурт-на-Одэры. Там начальнік аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама Віктар Кібісаў правёў перамовы з Кацяй Воле, мэрам і адказнай за маладзёжныя, сацыяльныя, культурныя, адукацыйныя пытанні і пытанні аховы здароўя ў гарадскім савеце. Было дасягнута паразуменне ў тым, што старая дамова 1991 года страціла сваю актуальнасць і час падумаць над праектам новай, якая можа быць падпісана ў 2009 годзе ў дні святкавання 65-годдзя вызвалення Віцебска ад фашысцкіх захопнікаў.

Уладзімір ПАПКОЎІЧ

12 кастрычніка —
Дзень работнікаў
культуры



Ад Сухарава да Кунцаўшчыны

Ірына КАНАПЕЛЬКА — жанчына надзвычай захопленая ўлюбёнай справаю — у сферы культуры ўжо дваццаць гадоў. Сама родам з Гомельскай вобласці, з Хойнікаў, што раскінуліся ў ста кіламетрах на поўдзень ад абласнога цэнтра, а цяпер больш вядомыя па тым, што знаходзяцца ў зоне ўплыву катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. Але размову мы пачынаем з перахрыніц — Хойнікі згадваюцца з пачатку XVI стагоддзя як вёска т.зв. Брагінскага графства ВКЛ. І сучасны горад Хойнікі мае надзвычай багатую культуру. Менавіта тут Ірына Сямёнаўна пачынала інструктарам масавых святаў. Затым працавала дырэктарам метадычнага цэнтра горада, а пераехаўшы ў Мінск — начальнікам інфармацыйна-аналітычнага аддзела Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці. Цяпер яна — начальнік аддзела культуры Фрунзенскага раёна Мінска, у гэтым жа раёне і жыве.



— Некалькі гадоў запар у нашым Фрунзенскім раёне мы ладзілі літаратурныя конкурсы: нам прыносяць вершы, эсэ і апавяданні, — распачала Ірына Сямёнаўна, зразумела, з таго, што найбольш можа быць цікавым для "ЛіМ".

— Праходзяць таксама конкурсы на лепшы фотаздымак: "Горад, у якім я жыву", прысвечаны Дню горада, "Любімы горад, з днём нараджэння", прымеркаваны да 940-годдзя Мінска, "Люблю цябе, мая Беларусь!" — да Дня Незалежнасці нашай краіны.

Конкурсы заўважаныя, маем шмат удзельнікаў мінулых гадоў, прыходзяць і новыя. І ведаецца, не могуць не кранаць вершы і фотаработы нашых жыхароў, тым больш што гэта не асноўны від іх дзейнасці — прафесіяналаў у нас няма. Але нават падчас правядзення першага конкурсу я была прыемна здзіўленая — амаль 200 чалавек прынялі ўдзел у творчым спаборніцтве. Вядома, мы не спадзяваліся на такую колькасць удзельнікаў. Гэта гаворыць пра тое, што конкурсы такога кшталту запатрабаваны. Не з кожнага вырасце паэт, шмат хто піша проста "ў стол", нехта саромеецца вынесці сваю працу на суд чытача, але нам прыносілі працы ў розных жанрах. Прычым, аўтары — ад дзяцей 7-8 гадоў да дзевяностагадовых доўгажыхароў.

— Беларускі гавораць: цяжкі толькі пачатак. Складана напісаць твор, але і паказаць яго прафесіяналам, хто б дапамог добра падаказаць, не заўсёды выпадае. Як вы пачыналі? Дзе адшукалі арганізатараў, журый?

— У журый літаратурных конкурсаў — Міхась Пазнякоў, Віктар Шніп, Людміла Рублеўская. Фотаконкурс арганізавалі Віктар Суглоб — дырэктар фотаа'яднання "Свет фота", куратар фотатраектаў аднайменнай галерэі Юрый Васільеў, загадчык кафедры дызайну Мінскага інстытута кіравання, кандыдат мастацтвазнаўства Якаў Лепсу ды іншыя. Мы прысуджаем і прыз глядацкіх сімпатый.

А арганізатары — гэта мы, аддзел культуры Фрунзенскага раёна. Раён, нягледзячы на тое, што новы, ён — "спялыны", і фактычна, будаўнічая пляцоўка горада Мінска. Вялікая частка жылыя ўзводзіцца менавіта ў нас. Але ў раёне ўсяго 4 бібліятэкі, да Свята горада была адчынена пятая — да нас пераехала бібліятэка імя Гогаля, яна набыла новую прапіску. Бібліятэка невялікая, знаходзіцца па вуліцы Лабанка, 22 на першым паверсе жылога дома. З гэтых пяці бібліятэк — тры дзіцячыя, і маем яшчэ тры музычныя школы. Больш устаноў культуры ў нас няма. Усё, што робіцца ў раёне — робіцца намаганнемі трох супрацоўнікаў аддзела культуры. Гэта людзі вельмі творчыя, мы самі ствараем праекты, самі пішам сцэнарыі, часам самі і праводзім імпрэзы.

— Ёсць спонсары ці, як цяпер гавораць пра памагатых у культуры, мецэнаты?

— Не, разлічваем на сродкі аддзела культуры. Абавязкова падтрымліваем матэрыяльна любую творчасць: ці то дэкаратыўна-

прыкладное, ці то самадзейнае мастацтва, ці то штосьці іншае. Вельмі арыгінальна чацвёрты год запар праходзяць конкурсы самадзейнасці сярод арганізацый раёна — "Крыніца талентаў", дзе па магчымасці прадстаўляюцца і сольныя спевы, і чытанне, і інструментальная музыка.

— Фрунзенскі раён — самы вялікі ў сталіцы, у гэтым яго галоўная адметнасць...

— Так, у ім каля 360 тысяч жыхароў. Фактычна, горад у горадзе. Адзіны недахоп нашага раёна — няма так звананага "лобнага месца", дзе праводзяцца мерапрыемствы, як у любой вёсцы ці населеным пункце, калі ўсе ведаюць, дзе трэба збірацца, дзе размяшчаюцца аб'явы... Менавіта з-за гэтага мы якраз і задумаліся а як жа аб'яднаць людзей? І нарадзіўся тады літаратурны конкурс. Аб'явілі па раёне, змясцілі інфармацыю ў газеце "Ва-банк" і ў раённай газеце "Фрунзенскі веснік". Палажэнні раздалі па прадпрыемствах, аб'явы размяшчалі ў памяшканнях ЖЭСаў. І сёння нашы пастаянныя ўдзельнікі тэлефануюць і пытаюцца: калі чарговы этап конкурсу? Усім мы імкнемся заахоўваць, усе атрымліваюць дыплом за ўдзел, сувеніры, падарункі. Мы нават выдаём лепшае з таго, што патупае на конкурс. Людзі могуць паказаць надрукаванае ў буклетах сваім суседзям, родным, бліzkім — гэта іх памяць. І самае галоўнае — яны рэалізуюць свае здольнасці. А здольнасці — гэта ж, як рака: пастаў перашкоду — і ўсё, яна пацячэ ў іншы бок. А тут яна поўніцца творчасцю. І газету нашу — "Фрунзенскі веснік" — ужо можна вылісаць, ёсць рэдакцыя, штат.

— На вашай тэрыторыі знаходзіцца і Мінская нацыянальная гімназія № 4...

— Так, беларускамоўная, з вывучэннем спецыяльных прадметаў. Там дзейнічае ўзорны танцавальны калектыў "Дзяніца", гурток "Юны этнограф", школы музей "Мой родны кут", дзе ладзяцца нашы старажытныя свята: "Купалле", "Каляды", "Багач" ды інш. Мы супрацоўнічаем з калектывам гімназіі.

— Фрунзенскі раён — гэта не толькі, як вы казалі, "будаўнічая пляцоўка горада", гэта і паўднёва-заходняя брама сталіцы, дзе ўсе павевы гарадскога жыцця сутыкаюцца з сустрэчнай плыню

традыцый невялікіх населеных пунктаў прыгараднай зоны...

— І праўда, сярэдні ўзрост жыхароў раёна — 34 гады. Але ў нас і самая вялікая колькасць пенсіянераў. Сюды ў асноўным прыязджалі перасяленцы з чарнобыльскай зоны, раён шматаблічны як па ўзроставых катэгорыях, так і па прафесіях. І культурныя запатрабаванні сярод жыхароў раёна часам вельмі розныя — тут і "гарадскія", і "вясковыя" плыні, якія ні ў якім разе нельга супрацьпастаўляць адна адной. Наадварот, мы ў сваёй працы імкнемся рабіць акцэнты на традыцыях нашага народа, на нашых вытоках і каранях. Умацоўваць любасць да Беларусі — ці не асноўная мэта кожнага нашага масавага мерапрыемства: няма нічога прыгажэй за нашу Беларусь, і лепш, чым па-беларуску, пра гэта прыгажосць не скажаш! Прыкладам, на Масленіцу, на Каляды абавязкова гучыць у нас родная мова. Мы працуем ушчыльнюю з Беларускім дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў, у нас ва ўсіх святах абавязкова прысутнічаюць элементы беларускай абраднасці. І нават на такія свята, як Дзень Перамогі альбо Свята горада запрашаем удзельнікаў рамесніцкай слабады. У нас стаіць "печ", працуюць ганчары, яны паказваюць увесь працэс вырабу збаноў. І жыхары прывыклі да таго, ім цікава! Кавалі ёсць. На тэрыторыі — велічны парк 60-годдзя Кастрычніка — там выдатны ландшафт, які мы імкнемся выкарыстоўваць. Тут праходзіла, прыкладам, свята "Парастак надзеі" — дзеці з абмежаванымі магчымасцямі паказвалі свае вырабы. Ёсць у нас тэрытарыяльны цэнтр сацыяльнага развіцця, наведнікі якога рабілі выставу сваіх творчых работ. Яны адчуваюць, што і яны патрэбныя! З асацыяцый шматдзетных сем'яў зладкавалі конкурс і шэсце шматдзетных мацярок. Арганізавалі конкурс сямейных альбомаў: нехта займаецца фларыстыкай і аформіў альбом адпаведна, хтосьці напісаў самыя цікавыя выказванні сваіх дзяцей...

Перад Святам горада і пасля яго мы арганізавалі свята двара. Маленькія такія лакальныя свята ўхваляюць самі людзі, бо на іх нават суседзі знамяцца, а пасля ўжо і вітаюцца адно з адным.

— На гэтай тэрыторыі горада

цудоўна захаваліся гістарычныя назвы вуліц і мікрараёнаў: Каменная горка, Сухарава, Кунцаўшчына, Масюкоўшчына. Гэта выдатна!

— Бясспрэчна. Да Свята горада сёлета, між іншым, устаноўлены камень-помнік з нагоды 505-й гадавіны згадак пра Сухарава. Цяпер ідзе працэс назапашвання гістарычных звестак пра рэгіён. Начальнік нашага аддзела моладзі Павел Варывончык адшукаў шмат архіўных дакументаў. Парк Цівалі плануем будаваць. Зараз намеснік кіраўніка адміністрацыі Георгій Козел, сам па адукацыі гісторык, надаў новы кірунак працы ўсім аддзелам.

Мы маем музей Фрунзенскага раёна! Яго адкрылі сёлета. Ёсць кніга ганаровых жыхароў раёна. А гады два таму выдаў кнігу "Іх імёнамі названы вуліцы". Інфармацыя збіраецца па крупінках.

Адзначаем і такія простыя вехі з жыцця, калі хто ў двары першым прапісаўся. Традыцыйнае свята навацёлаў. Калі засяляецца дом, мы запрашаем святара, звоняць званы, уручаем ключы ад кватэр. Жыхары ў сваю чаргу даюць настаўленні "захавальнікам цягла, святла, вільгаці" — работнікам ЖЭСаў, каб было цёпла і ўтульна.

— Заўважна, што ў раёне практыкуецца стварэнне так званых "таварыстваў уласнікаў", яны, між іншым, робяць цудоўнае афармленне двароў, прылеглых тэрыторый...

— Завітайце на вуліцу Бурдэйнага, 37: там усё аформлена ў беларускім стылі, цудоўныя дамы і пад'езды ў іх. Адна жыхарка дома, помніца, працуе з лапікамі тканін, яна навучыла гэтаму рамяству ўсіх суседзяў. Ёсць і пяціпаварховыя дамы, у якіх не менш прыгожа. У адным з іх жыве мастак — дык левічныя пляцоўкі ўпрыгожаны карцінамі. Проста заходзіш у такі дом, і адпачываеш.

У наш вільвы, неспакойны, ахоплены працэсамі глабалізацыі час увага да духоўнага боку жыцця чалавека, асабліва гарадскога, набывае яшчэ большае значэнне.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: загадчыца аддзела культуры Фрунзенскага раёна Ірына Канапелька; творчыя працы ўдзельнікаў фотаконкурсу "Люблю цябе, мая Беларусь"

...І слова гучала, чароўнае слова

Прыгожая, ласкавая, напеўная, непаўторная родная матчына мова. Яшчэ раз у гэтым мелі магчымасць пераканацца ўсе тыя, хто завітаў на свята, прысвечанае Дню беларускага пісьменства, "І слова гучала, чароўнае слова" ў горадзе Клецку.

Вось ужо на працягу 15 год яго адзначаюць на Ключчыне. Нязменным арганізатарам свята з'яўляецца калектыў Клецкай цэнтральнай раённай бібліятэкі. Кожны раз мерапрыемствы ладзіліся па-новаму і дарылі цікавыя сустрэчы са знакамітымі людзьмі. Пастаянным удзельнікам творчых сустрэч быў даўні і добры сябар бібліятэкі знакаміты пісьменнік-зямляк У. Дамашэвіч. І кожны раз Уладзімір Максімавіч знаходзіў штосьці новае, каб сказаць сваім чытачам. З вялікім задавальненнем дзяліўся пісьменнік творчымі планамі і задумамі, даносіў палымнае пісьменніцкае слова да прыхільнікаў беларускай мовы. У свой час ганаровымі гасцямі свята былі вядомыя ачыненныя пісьменнікі Уладзімір Арлоў, Віктар Супрунчук, Леанід Галубовіч... Традыцыйна гучаць на свята паэтычныя радкі мясцовых аўтараў.

Сёлетні год не стаў выключэннем: ва ўтульнай зале раённага цэнтра культуры, упрыгожанай у нацыянальным стылі, сабраліся супрацоўнікі бібліятэк, настаўнікі, навучэнцы школ Клецка, агульнаадукацыйнага ліцэя, члены літаратурнага аб'яднання "Голас", журналісты.

Адкрыла ўрачыстасць і павіншавала яго ўдзельнікаў старшыня літаратурнага аб'яднання "Голас" Лілія Мялешка. Яна зазначыла, што Дзень беларускага пісьменства — добрая нагода сабрацца аднадумцам, людзям неаб'якавым да роднай мовы, да нацыянальнай ідэі. Л. Мялешка распавяла пра творчы калектыў літаа'яднання "Голас", якое ў мінулым годзе адзначыла свой 50-гадовы юбілей. Спачатку ў яго складзе былі 7 самадзейных паэтаў, а на сённяшні дзень — 18. Паэтычна і вельмі прыгожа прадставіла Лілія Мялешка кожнага паэта. Свае вершы на свядзе прачыталі Галіна Нупрэйчык, Альдонія Наўчанкова, Вера Кавалеўская, Яўген Кішко, Зінаіда Кернажыцкая, Дзмітрый Бобка, Вольга Лабажэвіч, Ігар Канановіч, Віктар Худавец, Аляксандр Дылеўскі, Лілія Мялешка. Вершы былі прасякнуты шчырасцю, пяшчотай, прысвечаны роднаму слову, беларускай мове.

Увазе ўдзельнікаў мерапрыемства была прапанавана кніжная выстава "Пісьменства Беларусі — крыніца культуры і духоўнасці народа", на якой экспанаваліся кнігі, зборнікі, газетна-часопісны матэрыял. На працягу ўсяго свята словы вядучай, бібліятэкарка Святланы Гарбуз, суправаджала беларуская народная музыка. Цудоўныя песні дапоўнілі свята, стварылі асаблівы нацыянальны каларыт, узялі настрой.

Да слова, святкаванне Дня беларускага пісьменства праходзіла ў шэрагу бібліятэк раёна. Так, на літаратурную гадзіну "Праз смугу стагоддзяў да нас дайшло слова" запрасіла Даматканавіцкая сельская бібліятэка, на свята "Які гэта пуд — слова, мова твая" — Бабаевіцкая, Зубкаўская, Грыцэвіцкая, Гарбуноўская сельскія бібліятэкі, "Родных кніг старонкі запаветныя" — Казённаслабадская СБ, на ўрок-гульні "Мову родную люблю я" — Тучанская СБ ды іншыя.

**Людміла ЦІМАВЕЦ,
дырэктар Клецкай ЦБС**

Вытокі сённяшняга — у мінулым

Якія б не ішлі абнаўленчыя працэсы ў эканоміцы краіны, але грамадства ў сваім будаўніцтве павінна перш за ўсё абапірацца на культуру. Варта памятаць і пра тое, што культурная спадчына таго ці іншага народа, ज्याкімі набытыя ім духоўныя каштоўнасці, з'яўляюцца выключна важнай асновай для стварэння менавіта гуманістычнай атмасферы ў новым грамадстве. Пра тое, як сёння развіваецца культурнае жыццё ў Нясвіжскім раёне, карэспандэнт штотыднёвіка "ЛіМ" гутарыць з загадчыцай аддзела культуры райвыканкама, заслужаным дзеячам культуры Беларусі Леанідай ВІХРОВАЙ.

— Як вядома з гісторыі, Нясвіж некалі з'яўляўся галоўнай рэзідэнцыяй Радзівілаў. Наколькі вылучаўся ён сярод іншых паселішчаў Беларусі сваёй культурай?

— Трэба адзначыць, што кожная вёска, кожны беларускі горад мае свае адметныя рысы, у тым ліку і ў культурна-гістарычнай спадчыне. Ёсць гэтыя адмеціны і ў Нясвіжа — горада, які, безумоўна, заўсёды прывабляў да сябе архітэктараў, музыкантаў, даследчыкаў, як дамамі барочнага тыпу, пабудаванымі ў XVII — XVIII стагоддзях, замкам Радзівілаў, так і друкарняй, у якой у далёкім 1562 годзе выдаў свой "Катэхзіс" беларускі асветнік Сымон Будны, памятнымі мясцінамі, дзе некалі жылі і тварылі літаратары Аляксандр Незабытоўскі, Якуб Колас, Ян Чарот, Паўлюк Багрым, географ-ваенна-марскі Ігнацій Дамейка, класік польскай літаратуры Адам Міцкевіч, а таксама Мікалай Радзівіл Сіротка — падарожнік, літаратар, заснавальнік першай бібліятэкі ў Нясвіжы, і княгіня Францішка Уршула Радзівіл, драматург, заснавальніца першага прыдворнага тэатра ў Беларусі.

— У вашым кабінцеце нямаюць кніг, звязаных з гістарычным мінулым Нясвіжчыны, твораў беларускіх пісьменнікаў...

— Так, я шмат чытаю, і не толькі мастацкія творы, але і прыродазнаўчыя кнігі. Цікаўлюся біялогіяй, генетыкай, філасофіяй, гісторыяй. Хачу асабліва падкрэсліць, што, калі чалавек шмат чытае, то ў яго напружана працуюць мазгавыя клеткі, і на гэты траціцца куды больш "мегабайт", чым калі ён, напрыклад, гуляе на камп'ютэры! Калі ў вольныя хвіліны чытаю, я зараджаюся натхненнем. Гляджу на свет як на нейкую вялікую тайну, загадку. І разам з тым разумею, што без папярэдняга вопыту ў гісторыі, філасофіі ці культуры немагчыма рухацца наперад.

Адным словам, жывая думка, закладзеная ў літаратуры ці прыродазнаўчы радок кнігі, робіць чалавека поўным сіл, здароўя, энергіі, і адначасова пазбаўляе яго замкнёнасці ў сабе.

— Леаніда Мікалаўна, відаць, не толькі вышыра захоплена кнігай, але і многія жыхары раёна часта наведваюцца ў мясцовыя бібліятэкі, кнігарні?

— Сапраўды, бібліятэкі ў нашым раёне займаюць, відаць, адно з вядучых месцаў у культурным жыцці насельніцтва. У 1976 годзе ўсе гэтыя ўстановы былі аб'яднаны ў раённую цэнтралізаваную бібліятэчную сістэму.



На сённяшні дзень у ёй функцыянуе 40 бібліятэк на чале з Нясвіжскай цэнтральнай раённай бібліятэкай, палугамі якіх карыстаецца каля 26 тысяч чалавек або 60 працэнтаў насельніцтва. Штогод чытачам выдаецца каля 400 тысяч экзэмпляраў кніг па розных галінах ведаў. Акрамя таго, пры бібліятэках, для розных груп чытачоў, створаны трыццаць чатыры аматарскія аб'яднанні, клубы, гурткі.

З'яўляючыся культурна-асветнымі і адукацыйнымі цэнтрамі, бібліятэкі праводзяць вялікую работу па розных накірунках. Асноўныя з іх — краязнаўства, патрыятычнае выхаванне падростаючага пакалення, экалагічная асвета і выхаванне, прапаганда здаровага ладу жыцця, работа з сацыяльна неабароненымі групамі насельніцтва, арганізацыя адпачынку.

Безумоўна, іміджу бібліятэчных устаноў садзейнічаюць таксама масавыя мерапрыемствы з выкарыстаннем краязнаўчага матэрыялу. У ліку гэтых мерапрыемстваў — святы народнага календара, ушанаванне перадавых людзей, сустрэчы з пісьменнікамі, знакамітымі землякамі. Напрыклад, на вечары "Будзе доўжыцца мой радавод" у адной з сельскіх бібліятэк раёна размова ішла пра гісторыю вёскі, пра яе жыхароў, а таксама аб найбольш распаўсюджаных прозвішчах.

— У горадзе існуе добрая база для аграджэння багатай гістарычна-культурнай спадчыны. Менавіта ў Нясвіжы ў далёкім XVIII стагоддзі былі

пастаўлены першыя прафесійныя музычна-грамацкія творы, з якімі звязаны імёны Мацея і Антонія Радзівілаў, Яна Давіда Голанда, Міхала Клеафаса Агінскага. Хто сёння, Леаніда Мікалаўна, з работнікаў культуры працуе ў гэтым накірунку?

— Па-першае, на сённяшні дзень у раёне працуе 36 клубных устаноў, 40 бібліятэк, 4 школы мастацтваў, гісторыка-краязнаўчы музей, 12 калектываў мастацкай самадзейнасці носяць ганаровае званне "народны", 3 — "узорны". Лепшыя з іх выступалі ў Літве, Польшчы, Расіі, Эстоніі. У прыватнасці, у Беларусі і за яе межамі добра ведаюць Лявонавіцкі народны хор (Лявонавіцкі сельскі Дом культуры), народны ансамбль песні "Акцэнт" і народны ансамбль песні і танца "Вяночак" (Сноўскі сельскі Дом культуры), Ланскі мужчынскі народны хор... Кожны з гэтых калектываў у той ці іншай ступені адлюстроўвае ў сваіх творах і гісторыю горада Нясвіжа, і яго дзень сённяшні.

Па-другое, пра гісторыю нашага старажытнага горада яскрава апавядае экспазіцыя залы "Нясвіж. Старонкі легенд і гісторыі", якая была адкрыта ў гісторыка-краязнаўчым музеі ў 1998 годзе (аўтар навуковай канцэпцыі старшы навуковы супрацоўнік В. Шкрабіна, мастак У. Берташ). Яна складаецца з некалькіх раздзелаў, кожны з іх у той ці іншай ступені адлюстроўвае і гістарычныя этапы развіцця Нясвіжа.

Па-трэцяе, яркаю зоркай у жыцці нашага горада з'яўляецца Нясвіжскі народны тэатр імя Уршулы Радзівіл, які паставіў выдатны спектакль па п'есе беларускага пісьменніка Аляксея Дударова "Чорная панна Нясвіжа", у якім апавядаецца аб драматычнай гісторыі кахання прыгажуні-ліцвінкі Барбары Радзівіл і польскага караля Жыгімонта Аўгуста. Спектакль вельмі спадабаўся не толькі нясвіжцам, ён меў вялікі поспех у гледачоў Вільнюса, Польшчы, а падчас традыцыйнага агляду самадзейных калектываў "Бярэзінская рампа", адна з артыстак — выканаўца ролі Барбары — Тацыяна Лук'янчык атрымала прыз за лепшае ўваабленне жаночай ролі.

Безумоўна, вялікая заслуга ў тэатральных дасягненнях трупы народнага тэатра імя Уршулы Радзівіл яе вопытнага, прафесіянальнага кіраўніка, рэжысёра Валерыя Мароза.

...Зярняты, некалькі стагоддзяў назад кінутыя Мацеем і Антоніем Радзівіламі ў нясвіжскую глебу, і сёння цвёрдыя і моцныя, і ззяючы гэтакім адданым справе людзьмі, які загадчыца аддзела культуры Нясвіжскага райвыканкама Леаніда Віхрова, дырэктар гісторыка-краязнаўчага музея Іна Піваварчык, дырэктар Цэнтральнай бібліятэчнай сістэмы Людміла Дашко ды іншым, даюць добры ўраджай на ніве культуры.

Гутарыў
Валянцін БАРЫСЕВІЧ

На здымку: Леаніда Віхрова (у цэнтры) сярод удзельнікаў фестывалю "Музы Нясвіжа".

Фота Віктара Кавалёва

Дзеля чыстых дзіцячых душ

Традыцыйна кнігадрукаванне ў Беларусі налічвае без малага пяцьсот гадоў, і бярэ свой пачатак ад Францыска Скарыны. Першая беларуская друкаваная кніга выйшла 6 жніўня 1517 года ў чэшскай Празе. Сімпалічна, што кніжная справа пачалася выданнем Бібліі. Сёння наша размова пра выдавецтва Беларускага Экзархата.



У Беларусі існуе некалькі праваслаўных выдавецтваў, якія арыентаваны на выданне рэлігійна-царкоўнай і духоўнай літаратуры. Іх не так і шмат. Выдавецкі цэнтр пры Свята-Петрапаўлаўскім саборы, выдавецтва храма Архістраціга Міхала ў Крупцах, нявялікі выдавецкі цэнтр пры Елізаветінскім манастыры ў Навінках, выдавецтва «Промні Сафіі» ды выдавецтва «Чатыры чвэрці», якое таксама арыентавана на духоўна-асветніцкую літаратуру. І апошнім у гэтым шэрагу, але першым па значнасці трэба назваць выдавецтва Беларускага Экзархата, якім кіруе Уладзімір Грозаў. Яно створана ў 1998 годзе па благавенні Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта.

За дзесяць гадоў працы выдавецтва Беларускага Экзархата стала буйнейшым праваслаўным кнігавыдавецкім цэнтрам. Безумоўна, што статус афіцыйнага царкоўнага выдавецтва прадвызначае і пералік кніг, якія тут выходзяць. У першую чаргу гэта кнігі запатрабаваныя царквой: «Малітоўнік»,

«Службоўнік», «Біблія» і «Чатырохевангелле» (у тым ліку і на беларускай мове), а таксама навуковыя манаграфіі па гісторыі царквы, працы праваслаўных філосафаў, падручнікі для духоўных семінарыяў і кнігі, так ці гэтак звязаныя з царкоўнай дзейнасцю. У асноўным выдавецтва цалкам забяспечвае патрэбы царквы ў кнігах.

Рэдактар выдавецтва Віктар Папоў пазнаёміў з апошнімі выданнямі. Нядаўна выйшаў трэці том серыі кніг па агульнацаркоўнай гісторыі — кніга А. Карташова «Усяленскія саборы» — адна з найболей аўтарытэтных работ па гісторыі Усяленскіх сабораў. «Нарысы па гісторыі царквы» прафесара В. Болатова (падручнік); кніга па гісторыі рускай царкоўнай музыкі «Рускія царкоўныя кампазітары і іх музыка» (укладальнік дыякан Сергій Шабуранкоў); кніга дзіцячага пісьменніка Валерыя Кастручына «Нябесны звяночак». Рэгулярна перавыдаюцца кнігі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі за духоўнае аграджэнне Барыса Ганагі, апошняя — «На-

сустрэч дзіцячым сэрцам». Выдавецтва на прафесійным узроўні ажыццяўляе шмат разнастайных праектаў, ад невялікіх памераў кніг да грунтоўных аб'ёмных і сур'ёзных выданняў. Дарэчы, у гэтым жа выдавецтве выйшаў двухтомнік Леаніда Маракова «Рэпрэсаваныя праваслаўныя царкоўнаслужыцелі Беларусі 1917—1967 гг.», пра які ўзгадвалася на старонках «ЛіМа». З апошніх праектаў адзначым серыю дзіцячых кніг аб праваслаўных святых.

З гэтай серыі, якую курыруе рэдактар Аляксандр Вілько, убачыла свет ужо першы кніжак: «Святы Апостал Андрэй Першазванны», «Святы князь Аляксандр Неўскі», «Святая раўнаапостальная Вялікая княгіня Вольга», «Прападобны Сергій Раданежскі» ды «Прарок Іаан Праддеча і Хрысціцель Гасподні». Усяго плануецца выпусціць пяцьдзесят такіх кніжак. Кнігі выдрукаваны на якаснай паперы, кожная старонка аздоблена каларовым арнамантам, часам уключаецца і каларовы друк, буйны чытабельны шрыфт, на кожнай старонцы ад аднаго да некалькіх малюнкаў: рэпрадукцыі жывапісных палотнаў, іконы, карты і схемы, фотаздымкі, якія суправаджаюць тэкставую аснову і дапамагаюць зразумець зсэн напісанага.

Амаль усе дзіцячыя пісьменнікі сцвярджаюць, што для дзяцей пісаць значна цяжэй, чым для дарослых. Чыстыя душы тонка адчуваюць фальш і любую няшчырасць. Але прывабіць дзіцячую ўвагу, зацікавіць цудоўнай кнігай, калі ёсць тэлебачанне, камп'ютэрныя гульні — задача не з лёгкіх. Нягледзячы на такія акалічнасці, калектыву выдавецтва пераадолавае цяжкасці праекта. Як адзначыў адзін з аўтараў адаптаваных тэкстаў для дзяцей, складанасць у тым, што існуюць строгія каноны

— Жыцця Святых. Пры існаванні кананічных жыццяпісанняў патрэбна знайсці такі падыход, каб і не разыходзіцца з канонам, не супярэчыць яму і, у той жа час, адшукаць сцяжынку да дзіцячых сэрцаў. Як гэта зрабіць? Уключыць творчую фантазію. Звычайна жыццёвая літаратура не шматслоўная, часцей гэта скупы пералік біяграфічных фактаў і здзясенняў святога. На гэтай фактаграфіі патрэбна стварыць жывы малюнак, надаць тэкстам дынаміку і займальнасць, і ў той жа час — не адхіліцца ад праўды, бо за аснову бяруцца свяшчэнныя тэксты.

Выдавецтвам Беларускага Экзархата азнаменаваны перыяд аграджэння выдання духоўнай літаратуры ў Рэспубліцы Беларусь. Хутка будзе адзначацца юбілей. Адбудзецца не толькі святкаванне круглай даты выдавецтва, але і дзесяцігоддзя аграджэння духоўных традыцый Беларускага кнігадрукавання, аграджэння выдавецкай справы праваслаўнай царквы на беларускай зямлі. Ёсць і сур'ёзныя набыткі. Тры гады запар (2006—2008 гг) Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі» прысуджае прыз «Залаты фаліант» у розных намінацыях выдавецтва Беларускага Экзархата, акрамя гэтага кнігі выдавецтва атрымалі шмат іншых прызоў і дыпламаў на розных прэстыжных выстаўках і конкурсах.

Надышоў час падводзіць вынікі. І вось 23 кастрычніка ў Нацыянальнай бібліятэцы плануецца «круглы стол» з магчымым удзелам Патрыярха Усяе Русі Алексія II і Мітрапаліта Філарэта. Будучы прысутнічаць духавенства, вучоныя, гісторыкі, выдаўцы і бібліятэкары, прадстаўнікі міністэрстваў інфармацыі, культуры і адукацыі, гарадскія ўлады. У рамках праграмы адбудзецца выстаўка кніг духоўнай літаратуры, будучы дэманстрацыя праваслаўных фільмаў, плануецца канцэртная праграма і вялікі «круглы стол», прысвечаныя дзесяцігоддзю аграджэння выдання праваслаўнай літаратуры на беларускай зямлі.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Два погляды на адну кнігу

Антыдухоўнасць

Шматколерны малюнак

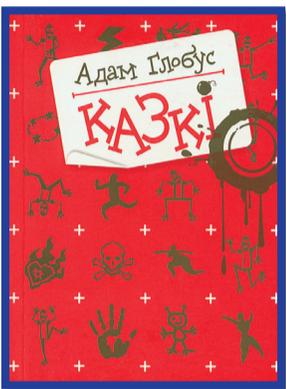
Так, у змесце прыстунічваюць і "Аранжыкавы гальштук", і "Зялёнае дзяўчо", і "Срэбная рука", і "Сіні шар", і "Ружовая сэрца"... Аднак, калі пачаць чытаць, дык галоўным колерам апынаецца шэры. Ды і сам аўтар характарызуе свае творы як "казкі з Шэрай краіны". Вядома ж, маючы на ўвазе пратэст супраць гэтай шэрасці. Толькі ў чым спадар Адам яе бачыць?

Шэрая краіна, у шэрай сталіцы якой у цэнтры шэрага парку на шэрай каруселі сядзіць Шэры шкілет. Вось прыйдзе Белая рука, і рассыплецца Шэры шкілет, а краіна стане Белай. Праграма не новая, ды і выкладанне не ўражвае, бо вобраз Шкілета не раскрыты аніяк — ну, круціцца ён на кані і шэпча "Жыву...", больш нічога не робіць, жыцця нікому не псуе. З рэчаіснасцю гэты персанаж калі і судносіцца, дык толькі з той, што існуе ў галовах "каляровых рэвалюцыйнераў" з аднайменнай казкі нумар (прывітанне Замяціну!) 149. Што там яшчэ? Шэрыя людзі ідуць пад шэрым неадом па шэрым горадзе неадом куды, бо з шэрага горада няма выйсця. А на беразе Мінскага мора (дарэчы, чаму Мінскага? У астатніх месцах гаворка ідзе пра Шэрую сталіцу!) дзяўчынка прапаноўвае ўсім шэрыя акуллары, надзеўшы якія ўвесь свет заўсёды бачыш шэрым. Відаць, аўтар менавіта такія і прымераў. Асобна сярод гэтай шэрасці стаіць нумар 80 — "Чырвоная яйка", дзе памерлы дзед загадвае ўнуку: "Вярні сабе зямлю нашу!" Цікава, ці не гэты дзед ужо вяртаў сабе сваю зямлю ў 1917-м? Здаецца, не трэба нагадаваць, да чаго тады прывялі падобныя лозунгі... Іншыя ж "казкі" ад рэальнага свету яшчэ далей. "Брунатны калос" (№ 58) яшчэ мог бы з'явіцца недзе ў Маскве, але "Шэрая сталіца" падобнай манументальнасцю неахапляецца. Ці васьць "Жоўты атрутнік" (№ 148). Нібыта Глобус імкнецца пабольшаць рэалістычнасць сваёй пужалкі, дадаўшы, што ягоныя "добрыя знаёмія Алесь і Валянціна..." сапраўды "...падхапілі ў макдональдсах гепатэты", прычым Алесь "на чыгуначным вакзале", а Валянціна "на праспекце Незалежнасці", але атрымліваецца наадварот. Відаць, даўно аўтар не хадзіў па Мінску, а то б ведаў, што "Макадональдс" ля чыгуначнага вакзала не працуе ажно з мінулага стагоддзя, калі там распачалася будоўля новага корпусу БДУ. Праспект жа атрымаў сваю сённяшняю назву толькі ў 2004-м.

І добра, калі б штучнасць прыдуманнага свету кампенсавалася мастацкасцю твораў... Але агульны стыль кнігі можна вызначыць як **прымітывізм**. Гэта — постмадэрнісцкая стылізацыя пад дзіцячыя "жахлівыя гісторыі" пра Чорную руку, Зялёную пляму і гэтак далей. Чытач жа ўспрымае кароткае апавяданне як анекдот, сэнс якога — у канцоўцы. Калі асэнсаванай канцоўкі няма, дык і "казка" — пужалка атрымліваецца "ні аб чым". Нават гумару, які звычайна і выратаўвае кароткія творы, няма. Не, сцёб у "казках", як прынята ў постмадэрністаў, прысутнічае без усялякай меры. Аўтар сцябаецца нават з уласных сімвалаў:

Адразу папярэджу, што я не збіраюся ацэньваць творчасць Адама Глобуса ў цэлым. Прадметам майго разгляду цяпер з'яўляецца толькі яго новая кніга "Казкі", што выйшла ў выдавецтве Логвінава ў 2007-м годзе. Кнігу з 200 старонак складаюць 160 твораў-

"казак" (бяру ў двукоссе, бо яны, як той кот Бегемот, не зусім казкі). Відаць, каб лягчэй было падлічыць, аўтар іх пранумараваў. Згодна з анатацыяй, у "Казках" "... фальклорныя і біблейскія матывы склаліся ў нечаканы шматколерны малюнак". Ну, што ж...



так, у нумары 12 "Бел-чырвоная белы чалавек" у канцы высвятляецца, што ў бел-чырвоная-белым адзенні ходзіць Дзед Мароз. Аднак жа сцёб — гэта чыстае адмаўленне. Нігілізм "казак" падобны да нігілізму Базарава, і гэты ж бяссплённы.

Дарэчы, да тэмы бацькоў і дзяцей. Адна з ключавых, на мой погляд, "казак" у кнізе — "Чорнае мора" (№ 137). Сюжэт такі — у нейкай сям'і знікае адзіны сын. Хлопчыка нідзе не могуць знайсці, і бацькі звяртаюцца да прыватнага дэтэктыва, які знаходзіць хлопчыка на беразе Чорнага мора, дзе той працуе "памагатым у яхт-клубе". Хлопчык адмаўляецца вярнуцца да бацькоў, гаворачы, што ён вырас, а "свайго маленькага хлопчыка" бацькі "не знойдуць ніколі". Што ж страшнага ў гэтай гісторыі?

Галоўны герой "казкі" — хлопчык — папарадоўвае свае дзеянні звычайнай заходняй шкале каштоўнасцяў, дзе асабісты поспех (які вымяраецца даступным матэрыяльным прыбыткам) ставіцца вышэй за ўсе іншыя жыццёвыя прыярытэты. Нават за любоў да бацькоў. Маўляў, калі ад бацькоў больш няма матэрыяльнага прыбытку (дарэчы, па "казцы" канфлікт пачынаецца з крыўды сына на тое, што бацькі не далі яму грошай), — дык іх можна адкінуць як нешта непатрэбнае. Страшна менавіта тое, што аўтар, відаць, падзяляе погляд сына, бо нават не лічыць патрэбным тлумачыць, на што яму былі патрэбныя тэя грошы. Не далі грошай = не дапамаглі! Мне здаецца, што менавіта гэты "амерыканізаваны" светапогляд, а зусім не палітычная праграма, і абумоўлівае неппулярнасць "свадомых" сярод большасці народу...

Я нічога не маю супраць свабоды сумлення, але не трэба забывацца, што гэткую ж свабоду сумлення мае і сам народ. І калі пісьменнік прымаецца разбураць ужо не стэрэатыпы, а архетыпы, замацаваныя ў матрыцы ягонай самасвядомасці, ён губляе права называцца **нацыянальным пісьменнікам**. Адным з такіх архетыпаў стала для беларусаў Вялікая Айчынная вайна. Што ж мы бачым у Глобуса? Тройчы (у № 32 "Шэры абеліск", № 101 "Шэры пераможца" і № 136 "Шэрыя людзі") у яго "казках" прыгадваецца Плошча Перамогі з Вечным агнём, і кожны раз — з відавочна негатывным адценнем.

"Шэры пляц", "шэры абеліск", "вечна-шэры агонь"... Засяроджаваючыся на колеры, аўтар нібыта забываецца, а хутчэй за ўсё, — свядома загушоўвае той сімвалічны сэнс, які ўкладзены ў сапраўдныя, а не "казачныя" абеліск і агонь. І гэты фарс зусім не бяскрыўдны. Разбуральная праца ідзе на ўзроўні падсвядомасці.

Дарэчы, "Шэры пераможца" надаў ўжо нагадавае ўсходнюю казку — на жаль, цяпер не памятаю, ці то в'етнамскую, ці лаоскую, ці якую яшчэ — добра вядомаму па старым савецкім мультфільме. У той казцы асілак выклікае на бойку жорсткага ўладара краіны — дракона, а забіўшы яго, — сам робіцца драконам, бо не здольны перамагчы спакушэнне драконавым багаццем. Толькі герой Глобуса яшчэ пасля бойкі называе яе дзень Днём Перамогі (sic!) і пераназывае галоўныя вуліцы і плошчы сталіцы ў Праспект і Плошчу Перамогі, на якой, дарэчы, і запальвае Вечны агонь. Нешта мне глобусаўскія асацыяцыі тут незразумелыя...

Фальклорнасць

А васьць з беларускім фальклорам не густа... Калі казаць пра народныя назіранні, дык нешта мільгае толькі ў пары казак — ужо прыгаданым "Чырвоным яйку" і № 155 "Іртутны слупок". Сапраўды, аўтар заўважыў цікавую паралель паміж фальклорным спосабам выяўлення дамавіка і побытавым вымярэннем тэмпературы. Толькі незразумелая канцоўка ўсё псуе. Што значыць "ты... верыш у ргутны слупок"? Я васьць не веру — я ведаю, як працуе тэрмометр. Ці верыць аўтар, скажам, у тралейбус?!

Хаця, мяркуючы па пасляслоўі, фальклорам А. Глобус лічыць дзіцячыя "страшылікі" кшталту "Чорнай рукі". Ну, калі браць у шырокім сэнсе... Але ж "школьны" фальклор якасна адрозніваецца ад фальклору народнага, нацыянальнага. Носбітамі сапраўднага народнага фальклору з'яўляюцца людзі сталага і нават пажылога ўзросту, якія за доўгае жыццё ўспрынялі і перапрацавалі ўсё даступнае ім культурнае багацце, і таму іх казкі — гэта сума ўсіх культурных набыткаў нацыі. Носбітамі "школьнага фальклору" стаяць у самым пачатку культурнага шляху, за іх плячыма няма амаль аніякага багажу. Гарадскія бабулі ім казак не расказваюць — узнікае культурны вакуум, які трэба чымсьці запоўніць. Калі дзеці падрастаюць і пачынаюць чытаць кніжкі, дзіцячыя "страшылікі" проста адкідаюцца і замяшчаюцца больш дасканалымі культурай. Таму "школьны фальклор", у адрозненне ад "дарослага", не развіваецца. А сапраўдная культура існуе толькі ў **раўніцці**. Хаця сённяшнія школьнікі настолькі адвыклі ад чытання, што "страшылікі" ім няма чым замясціць ажно да стала-

сці. Аднак гэта сведчыць не аб з'яўленні "новага фальклору", а аб культурным збыдненні нацыі. Сапраўды ж нацыянальная культура страчваецца, бо яе ніхто не ведае і ведаць не хоча. Вельмі шкада, што Адам Глобус таксама ўдзельнічае ў гэтым працэсе культурнай дэградацыі беларускага народа. І ўдзельнічае досыць агрэсіўна, мяркуючы па тым, што ягоныя "Казкі" ляжаць у кожнай кнігарні.

Біблейскія матывы

Фармальна такія матывы ёсць: у шэрагу "казак" (нумары 10, 28, 43, 86, 89, 104) відавочна пераказваюцца біблейскія сюжэты. Толькі пераказваюцца настолькі адвольна, што сэнс знаёмых прытчаў часам змяняецца на супрацьлеглы. Адам і Ева ў "Ружовым анёле" (№ 10) чамусьці набываюць нейкія местачкоўскія імёны Пыць і Моця, а ў фінале "казкі" легенда наогул паўна перацякае ў оруэлаўскае "1984". Помніцца, біблейскі Яхвэ абвясціў чалавека сваім улюбёным стварэннем. Глобусаўскі ж Яха (гучыць амаль як свіфтаўскія Йеху!) называе Пыць і Моцю "нікчэмнымі" і патрабуе, каб яны любілі Вялікага Брата... прабацьце, Яху, больш, чым адно аднаго. Кайн у "Чорным хлебаробе" (№ 28) не атрымлівае аніякага пакарання, больш за тое, аўтар відавочна апраўдвае забойства з прычыны рэўнасці. Амон-Саламон з "Белага ключа" (№ 89) загадвае рассячы спрэчнае дзіця напалам... і "казка" на гэтым заканчваецца! Каму шкада дзіцяці, дачытайце тую ж прытчу ў Бібліі да канца...

Гэтак жа выхалашчаны й сэнс легенды аб Садоме ў "Белым горадзе" (№ 104). А на "Белай зорцы" (№ 86) трэба спыніцца асобна. Тое, што аўтар выкарыстоўвае легенду аб забойстве немаўлят царом Ірадам як палітычны маніфест, не нова — многія сучасныя навукоўцы самое Евангелле лічаць старажытным палітычным памфлетам. Праблема ў тым, што двухтысячагадовыя рэцэпты не нада прыдатныя для сучаснасці. З'яўленне правадыра-дзіцяці зразумела пры манархічным ладзе, а тая самая дэмакратыя прадугледжвае ўсеагульны выбары... у якіх дзіця ў ніводнай краіне ўдзельнічаць не мае права! Ды і любімы некаторымі палітычнымі сіламі сцэнарый з вывадам дзіцяці на плошчу ў якасці "жывога шчыта" ў дэмакратычным грамадстве выглядае недапушчальна.

Так што "біблейскія" матывы ў нашай пісьменніцкай атрымліваюцца нейкімі антыхрысціянскімі і антыдэмакратычнымі, ды яшчэ й супярэчаць царкоўным канонам. За адзін пастулат аб смяротнасці анёлаў у сярэднявечнай Еўропе аўтара спалілі б на вогнішчы. А за іншыя "казкі" ў мусульманскіх

краінах, напэўна, і сёння пабілі б камянямі. За пошласць. Хаця нібыта й не так многа яе ў кніжцы, ды лепей бы не было зусім. А то рэжа вочы. Як у нумары 109 з эпатажнай назвай "Ружовая дзяўчына". Прычым гэта эпатаж дзеля эпажажу, бо з тэксту высвятляецца, што ніякая дзяўчына Лаў-Лаў (sic!) не ружовая, а ў канцы казкі яна наогул выходзіць за хлопца (прабацьце, але цытата) Фак-Фака. На чым сюжэт, уласна, і вычарпаны. Ці васьць № 131 "Чорны яйкаквадрат". Не саромейцеся, гэта менавіта тое, пра што вы падумалі. Тут ужо не дрэнны густ, а Фрэйд уласнай персонай. Нібыта гэта намёк на паэта Разанава, які аформіў сваю кніжку гэтакімі яйкаквадратамі, але ці годна дзеля дробнай (і не ўсім чытачам зразумелай) помсты даходзіць да такой бязглуздыцы?

Пры ўсім тым, пэўна знаходкі ў "Казках" усё-ж такі ёсць. Як прыклад цікавага (ва ўсякім разе, досыць арыгінальнага) сюжэта можна прывесці № 107 "Шэры ідал". Герою "Ідала" шанцы на знаходкі грошай, якія літаральна падаюць яму пад ногі. Ён пачынае высвятляць, у чым тут справа, і дазнаецца, што яго сярбы-рэстаўратары, з якімі герой раней разам працаваў, зрабілі падобнага да яго "ідала". Калі ты задумаў дрэнную справу, трэба ахвяраваць "ідалу" грошы, і надобрыя думкі адступіцца ад цябе. А ідэя пра ахвяраванне менавіта грошай узнікла з-за таго, што колісь герой сам паказаў сябе сквапнікам, адмовіўшыся вярнуць у бухгалтэрыю памылкова налічаныя грошы... Вось у гэтым творы адчуваецца аўтар, відаць жыццёвая аснова (калі не так, і твор чаламкам прыдуманы — дык тым большая пашана аўтару). Можна знайсці пэўныя прабліскі і ў іншых казках, але ж нада ўжо гэта нагадавае пошуку жамчужнага зерня ("перліны" на мове Адама Глобуса) у гнойнай кучы.

І апошняе. Разуменне, аўтарскі стыль, але нада ўжо многа ў казках звяртаў да другой асобы. "Ты ідзеш", "ты прыслухоўваешся"... Часцей за ўсё — "ты паміраеш". Неякі непрыемна нагадавае моднае цяпер нейралінгвістычнае праграмаванне. Прычым "я" ў творах не гучыць, аўтар адхіляецца ад апісанага сусвету. Да таго ж прыкметна (ці гэта мне падалося), што да чытача А. Глобус звяртаецца на "ты" (заўважым: на "Вы" — ніколі... чытач загадаў разглядаецца як ніжэйшы за "творцу"), як правіла, пры апісанні найбольш непрыемных сітуацый. Дык навошта гэта робіцца? Свядомі ці не (улічваючы інтэлект Глобуса, дуамаю, што свядома) пісьменнік прапануе нам класічную фальшывую альтэрнатыву: "— Ты з гэтымі шэрымі людзьмі? — Не! — Тады ты з намі!" Толькі ж не трэба забывацца, што "гэтыя шэрыя людзі" — прыдуманая пісьменнікам. І тое, што чытач адвяргае прыдуманых персанажы, не значыць, што ён адвяргае рэальны свет. Не забывайцеся пра гэта.

І сцеражы Вас Бог набыць "Казкі" Адама Глобуса для дзіцяцей...

P.S. Не жадаю блага Адаму Глобусу, таму спадзяюся, што казка № 79 "Шэры парашок" не "спісаная" з рэчаіснасці. Неякі пужліва рэалістычна ў свеце апошніх падзей выглядае хлопец, які "можа... узарваць што заўгодна і дзе заўгодна, Вядома, калі яму заполяцьца".

Андрэй КАНСТАНЦІНАЎ

«Вобраз шкілета не раскрыты...»

Нядаўна адзін з аўтараў школьнага падручніка па роднай літаратуры расказаў мне смешную гісторыю. У падручніку для малодшых класаў была змешчана казка “Жабкі і Чарапахы”. Гэтай казцы У. Караткевіча больш за чвэрць стагоддзя. Дык вось знайшоўся той, хто ў гэтым дзіцячым творы пабачыў “крамолу”. Ды не проста пабачыў, а стаў пісаць лісты па інстанцыях, маўляў, як прапусцілі: жабкі ж — гэта чыноўнікі... І смех і грэх, але складальнікам давалося апраўдвацца, пісаць тлумачэнні.

Аднак жа такія кур’ёзныя, анекдатычныя выпадкі не такія ўжо і рэдкія. Чытаю артыкул “Антыдухоўнасць” і не ведаю — плакаць ці смяцца? Ну не смех — упікаць казачніка ў тым, што казкі “далёкі ад рэальнага свету”?

Зазірнем у слоўнік. “Казка — 1. апавядальны, звычайна народна-паэтычны твор пра выдуманых асоб і падзеі, пераважна з удзелам чарадзейных фантастычных сіл. 2. выдумка, няпраўда, мана (Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы. Мінск, 1996). Ды што слоўнікі і энцыклапедыі! Той жа школьны падручнік расказае вам, што казка — заўсёды фантастычнае апавяданне, дзе ніякай рэалістычнасці і псіхалагізму і быць не можа. Не той жанр! Ну не будзем жа мы ўсур’ез разважаць, дзе знаходзіцца Трыдцятая царства, ці чаму воўк не з’еў Чырвоны Каптурок проста ў лесе... Крытык, які абачліва схваўся за псеўданім Канстанцінаў, відаць, каб дзеці не засмяялі, абвінавачвае Адама Глобуса ў тым, што ён нахлусіў у казках — пераблытаў час і месца: “Відаць, даўно аўтар не хадыў па Мінску, а то б ведаў, што “Мақдональдс” каля чыгуначнага вакзала не працуе ажно з мінулага стагоддзя... Праспект жа атрымаў сваю сённяшняю назву толькі ў 2004-м”. Ну калі ўжо казкі прапануецца звяртаць з новымі геаграфічнымі рэаліямі, то можа, пачнем з рэалістычных твораў? Напрыклад, зменім куляшоўскую назву “Варшаўскі шлях” на дакладны нумар шашы...

Некаторыя закіды крытыка настолькі смешныя, што, падазраю, хутка разыдуцца на цытаты. Чаго варта хаця б сакраментальнае — “Вобраз шкілета не раскрыты!” Так і хочацца дадаць: “...і ўнутраны свет!” Падабаецца мне і заўвага пра тое, што Глобус “сцябаецца з уласных сімвалаў”, якім аказваецца... Дзед Мароз! Ці: “Разбуральная праца ідзе на ўзроўні падсвядомасці, як у тым анекдодзе пра срэбраныя лыжачкі”. Ці: “Я нічога не маю супраць свабоды сумлення...”

Закідаў у крытыка поўная торба — чаму казкі не страшныя? а чаму яны кароткія? а чаму смешныя? Ён нагадвае героя разанаўскага фільма “Карнавальная ноч” Агурцова, з яго заўвагай — “харошая басня, зубастая...” І гэта “харашо” і весела, пакуль не пачынаюцца сапраўдныя пошукі прататыпаў і “пратэстаў”. Крытык бачыць “рэвалюцыйно” літаральна ва ўсім! Гэта можна зразумець: такі гэта амбівалентны жанр, казка, кожны ў ёй бачыць тое, што хоча. Але вось калі пачынаюцца звароты і пануканні, то ўжо не да смеху... Тым больш, што крытык не толькі інтэрпрэтуе творы, як яму ў галаву прыйдзе (тут яшчэ пытанне, у каго больш моцная фантазія — у крытыка ці ў казачніка), але і навязвае сваю матывацыю ўчынкам пісьменніка, увесь час блытаючы свет казкі з рэальнасцю. Учынкі казачных персанажаў ён з лёгкасцю прыпісвае Глобусу, прычым кожны раз гэты ўчынкі адмоўных — “антыдухоўных”, па Канстанцінаў, — персанажаў... Але ж разважаць пра Глобуса на падставе рэплікі яго казачнага хлопчыка настолькі ж плённа, як распавядаць пра садысцкія схільнасці Шарля Перо, зыходзячы з вобраза Сіняй Барады!

Калі ўжо Канстанцінаў патрабуе рэалістычнага абгрунтавання казачных персанажаў і выводзіць іх учынкі з псіхалагічнага вобраза аўтара, то чаму б нам не звярнуцца да літаратурнага прататыпа самога крытыка і яго публіцызмаў матываваў? Вобраз такога “добра-злычліўца”, які без усякага прымусу і заахвочвання “даносіць”, нават не маючы асабістай карысці, адно дзеля “парадку”, даводзілася мне сустракаць адно ў прозе Ляскова ды эсэ Геніса. І папраўдзе, вобраз гэты здаваўся мне страшным перажыткам мінулага...

Можна пераназваць праспект “Леніна” ў “Незалежнасці”, а літаратурны “данос” у крытычны артыкул, але ж прырода чалавечая ад такіх пераназыванняў не змяняецца... Не так проста выціснуць чарнату з душы чалавечай... А пакуль жывуць у людзях зайздасць, крыўда, хцівасць, славалюбства, будуць пісацца і чытацца казкі. Якія, вядома ж, хлусня, але з намёкам.

Ганна КІСЛІЦЫНА



Калі мне ў рукі трапіла кішэнная кніжачка маладога літаратара Арцёма Арашонка, адразу задалася пытаннем, што абазначае загадкавая назва “Сэнр’ю”?.. Трымаючы кнігу ў руках, крыху паламала галаву ды супаставіла памер кнігі з далонь з малюнкам на вокладцы, яшчэ раз уважліва прачытаўшы замежнае слова на выразна-ўсходні манер, і нарэшце здагадалася, што пад вокладкай хаваецца хоку ці, як яшчэ называюць гэты від монастрафічнага японскага верша, хайку.

Быць ветрам. Слухаць. Спачуваць

Сэнр’ю — гэта амаль тое, што й згаданае вышэй хоку. Фармальна яму адпавядае ды мае тую самую складовую будову: трохрадковы верш, што ўтрымлівае 17 складаў пры падзеле 5-7-5. Рэзніца ў тым, што калі класічнае хоку абавязкова будзе на суднясенні аўтара, ягонага ўнутранага свету з прыродай (з пазначэннем пары года), то сэнр’ю, аддаючы перавагу метафарам і пародыі, з’яўляецца жанрам сатырычнай паэзіі.

Акрамя сэнр’ю ў сваю першую кнігу Арцём Арашонка ўключыў танка ды кароткую прозу. Жанр танка таксама з’яўляецца прыкладам японскай паэзіі. Гэта монастрафічны пяцірадковы нерыфмаваны верш, што ўтрымлівае 31 склад з падзелам 5-7-5-7-7. Адрэў гэты верш для беларускай паэзіі Максім Багдановіч, які дакладна перадаваў структурна-колькасную будову і мастацкія асаблівасці танка.

У адрозненне ад класіка, Арцём Арашонка свядома ідзе на парушэнне формы верша. Калі з 67 сэнр’ю толькі 3 адпавядаюць складовай будове (5-7-5), то сярод танка няма ніводнага прыкладу вытрыманага ў класічнай арганізацыі. Нават верш “Семнаццаць крокаў / да цябе ў цішыні.../ Хайку каханні” не дабірае неабходных семнаццаці крокаў... Не думаю, што для маладога літаратара гэта своеасаблівы спосаб вылучэння сваёй фармальна-арганізаванай паэзіі сярод больш стройных прыкладаў старэйшых калегаў (А. Глобус, А. Хадановіч, М. Шайбак). Хутчэй сваёй творчасцю ён хоча давесці глыбокую перакананасць у перавазе зместу над формай. Бо сэнр’ю, што складаюць аснову кнігі, накіраваныя на дыялог аўтара з чытачом праз прапушчанае скрозь свядомасць лірычнага героя ўспрыманне жыцця ды спробы адказаць на філасофскія пытанні шляхам перакідання масцікаў ад культуры да культуры, ад Захаду да Усходу, урэшце праз транслагізм перанаваных тэкстаў. Малая проза

Арашонка літаральна перасыпана цытатамі. Некаторыя тэксты маюць сваёй асновай супастаўленне, кантраст пэўных выказванняў:

“Бог памёр”. Ніцшэ.
“Ніцшэ памёр”. Бог.
“Ленін жыв”. Маякоўскі.

У іншых аўтар з дапамогай цытаты спрабуе вырашыць адвечныя пытанні непадабенства, а праз гэта — супрацьстаяння дзвюх культур:

Гётэ: “Краіны Захаду, і Усходу будуюць разам назаўсёды”.

Кіплінг: “Захаг ёсць Захаг, Усход ёсць Усход, і ім не сустрацца ніколі”.

Басё: “Заходні вецер? Усходні? Лепей паслухаю, як шуміць Вецер над рысавым полем”.

Менавіта такім ветрыкам, што лётае па-над Беларусска, заглядаючы ў шклопакеты шматпавярховага ды гайдаючы аканіцы вясковых хацінаў, і ўяўляецца мне Арцём Арашонка. Малады чалавек запытальна зазірае ў нашы душы, спрабуе адгадаць уласцівасці з’яў прыроды і супаставіць іх са сваім унутраным светам. Прычым ідзе паэт па шляху ўвасаблення, адухаўлення, параўнання ды шырокай метафарызацыі вобразаў-сімвалаў. Так, зоры, зічкі, якія ўвесь час прыцягваюць увагу Арцёма, уяўляюцца яму то белымі гарлачыкамі, то сняжынкамі, “які чакаюць зімы сваёй”, то дзяўчатамі ды белымі павучкамі, а то й бульбай у разорах.

Сэнр’ю “Дзяўчо з лазні, / На грудзях — пацалункі / дубовага лісця”, “Агеньчык сэрца / трымціць як свечка... / Ты ўвайшла”, “Жанчына прачнулася, / а пад сэрцам яшчэ спіць / цэлы сусвет” ды іншыя яскрава паказваюць, як кранальна-пяшчотна аўтар ставіцца да жанчынаў. Дарэчы, гэта дзяўчыны-жанчыны-маці вельмі яскрава адлюстраваныя ў вершах Арцёма.

Паслядоўнасць тэкстаў у кнізе добра прадуманая. Хіба можна палічыць выпадковасцю тое, што пасля сэнр’ю “Вечарам на гарозе/

Раскіданае сена... / З зорнай вазіцы?” ідзе наступны верш: “Плача вазіца. / Па старой гарозе / вязучь туну”? Мяркую, што не.

Проза Арцёма Арашонка яскрава адкрывае нам утрапёную, нераўнадушную натуру аўтара, які ўмее спачуваць не толькі словам, але й сэрцам. Гэта мініяцюры са штодзённага жыцця, пракснутыя болей за тры згрызоты, што сустракаюцца на шляху кожнага з нас. Большасць вобразаў канкрэтныя, добра абмаляваныя, надзеленыя асабовасцю, але разам з тым і агульныя ў сваёй неадзінкавасці.

Не абмінуў Арцём і тэму прагрэсу сучаснай камунікацыі, вельмі ўдала сумясціўшы Інтэрнет з матчынай любоўю, а Бога — з клавішай RESET: “Думкі і любоў маці знаходзяць мяне ў любым кутку нашай Зямлі. Самы лепшы Інтэрнет”; “Калі б Бог бачыў свет у маніторы свайго камп’ютэра, Ён даўно націснуў бы RESET”. Не ўтрымліваецца малады літаратар ад дакорлівага звароту да сучаснікаў: “Памінанне продкаў. На могілках звоніць мабільнікі”. І пасля, падсумоўваючы вышэй сказанае, піша: “Калі жыў Макіавелі, не было тэлефона, тэлевізара і Інтэрнета. Калі жыў Ніцшэ, не было тэлевізара і Інтэрнета, калі жыў Сартр, не было Інтэрнета. Зараз ёсць усё, але няма Макіавелі, Ніцшэ і Сартра”. Што тут дадаць?

Сэнр’ю ў перакладзе абазначае “Вярба над ракою”. Гэта метафара вельмі пасуе да абазначэння кніжачкі Арцёма Арашонка. Вярба, што ў журбе схілілася над ракою жыцця ды спачувальна гайдае галінамі, глядзячы ў яго лостра. Так і ідуць яны разам па жыцці: аўтар-вецер ды кніга-вярба. І ніяк ім адно без аднаго не абысціся.

Хочацца скончыць рэцэнзію словамі самога Арцёма Арашонка: “Маці — ад Бога. Вера ў Бога — ад маці. Мы верым адзін у аднаго”.

Ася ПАПЛАЎСКАЯ

Цуд тут і цяпер

Новая кніга Людмілы Рублеўскай “Карона на дне віра” прызначана для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Аўтарка запрашае чытачоў у чароўны свет казак. Праз захапляльныя гісторыі дзіця пазнае свой край. Старажытныя замкі, высакародныя героі, сапраўднае каханне — класічна ствараюць незвычайную, рамантычную аўру для чытача. Усе падзеі адбываюцца менавіта на нашай зямлі, на гэтым аўтарка спецыяльна робіць акцэнт, уводзячы ў свядомасць чытачоў адметнасць нашай культуры. А старажытныя гісторыі Радзімы заслужылі сапраўднай павагі. Пісьменніцы ўдаецца стварыць максімальна рэальны кантэкст для нерэальных, казачных гісторый. У сваю чаргу кожная легенда звязана з узнікненнем пэўнай расліны, што дапамагае пазнаёміцца дзецям з багатай флорай нашай краіны. Шкада толькі, што ў гэтай прыгожа ілюстраванай кнізе няма выўтых самых раслін. Таму наўрад ці пазнае маленькі чытач некаторыя кветкі, калі выпадкова сустрае іх на лузе, ці ў лесе. Мудрая бабу-

ля Юстына дапаможа зразумець, што такое сапраўднае сяброўства, неўміручая любоў. У сваю чаргу здрада і подласць заўсёды будуць пакаранымі. Самі па сабе казкі дастаткова класічныя, бо сапраўдныя чалавечыя каштоўнасці з Біблейскіх часоў застаюцца нязменнымі.

Наталля Новаш у сваіх “Нарочанскіх сказках” апавядае легенды азэрнага краю, аднаго з самых прыгожых куткоў Радзімы. Сюжэты будуруюцца на гісторыях паходжання назваў азёр. Казкі зачароўваюць і чытаюцца на адным дыханні. Аўтарка, абшпіраючыся на традыцыі беларускай народнай казкі, стварае абсалютна новы, свой казачны свет. На многія рэчы пісьменніца глядзіць па-новаму, адыходзячы ад агульнапрынятых, звыклых для ўсіх клішэ. Упэўнена ў тым, што калі гэтая кніга трапіць да маленькага чытача, ён выпусціць яе з рук толькі пасля таго, як прачытае. Нельга абмінуць увагай ілюстрацыі да кнігі, зробленыя мастачкай Тамарай Шэлест. Карціны незвычайныя, яны ўпрыгожваюць і ажыўляюць

казкі, прыцягваюць увагу да кнігі, яшчэ да таго, як пачынаеш яе чытаць. Адзіная прапанава — перакласці зборнік, вельмі хацелася б, каб гэтыя казкі можна было прачытаць і па-беларуску.

Казачная апавесць Кацярыны Хадасевіч-Лісавой “Падарожжы ў Чароўны лес” прызначаны для дзяцей дашкольнага, а таксама, як і кніга Наталлі Новаш, для малодшага школьнага ўзросту. Што не спадабалася ў казачнай апавесці, дык гэта адкрыты дыдактызм. Дзеці, нават маленькія, у стане зрабіць высновы з прачытанага, не трэба рабіць гэта за іх. Неразгорнуты сюжэт не змога захапіць маленькага чытача. З іншага боку цешыць тое, што падзеі казак адбываюцца ў наш час, а гэта значыць — цуды маглі зарацца не толькі ў далёкім мінулым.

Радуе тое, што такі жанр, як казка, не знікае. З’яўляюцца новыя аўтары, з новымі ідэямі. Класічны для гэтага жанру пачатак захоўваецца, аднак Л. Рублеўская, Н. Новаш, К. Хадасевіч-Лісавая арыентуюць чытача на гісторыю, фальклор, традыцыі Беларусі, што, безумоўна, вельмі каштоўна ў сучасным культурным кантэксте.

Марына МАРКОЎСКАЯ



Уладзімір
МАРУК



На баль збіраемся.
Не хочацца на баль,
Нібы да д'ябла
ў вычварных гасці.
Я апранаю не міткаль
і не паркаль,
А фрак,
што занасілі ягамосці.

На баль збіраемся.
Здаецца,
што дарма,
Бо ўжо назад мне хочацца,
дадому,
Праз гурбы і сумётны,
што зіма
Насыпала дзіцяці —
мне малому.

Ахвяры вернуцца ўначы,
Як пыл асядзе,
Як дацвітаць муць касачы
У росным садзе.

Запоўняць сад і ўсё вакол —
Ім саду мала.
Ды ім не трэба на прастол, —
Прыроды зала.

О колькі ж іх —
і не злічыць —
Ўцякло з аковай, —

Тых, што маглі б яшчэ пажыць,
Ахвярных словаў,

Якія нават не прадаў,
Але адпрэчыў,
І вось нарэшце прычакаў
Такой сустрэчы,

Такой адвечнай гаманы
У змрочным сэрцы,
Дзе ўсё як ёсць,
ды без маны
І страху смерці,

Без неадольнае крутні,
Нясцерпных крыкаў...
Яны ў мае ўваходзяць сны,
Бы сам паклікаў.

І я,
нібы загнаны звер,
Нямею тварам.
І разумею хоць цяпер,
Што сам ахвяра.

У расстаянныя дні,
як сыходзіць самота
І вяртаецца ў думкі
вярэда-сваволя,
Пачынаюцца ранкі з дажджоў
і грымотай,
Што ўлятаюць у памяць
са снежнага поля.

У расстаянныя дні...
Ды і кожны —
расстаяны,
Са сваволяй,
самотай...
І кожнай драбніцай...
Ці дажджом,
ці то громам,
ці ветрам світалым,
Але мусіць душа і мая прычасціца.

Не спыніцца дождж аніак
У гэтай краіне,
дзе я,
Дзе хоча нястомны жабрак
Паслухаць свайго салаўя.

Ды той,
калі дождж, —
не спявак,
Ды ў тога —
мітрэнга свая...
І спіць пад чаромхай
жабрак,
Чакае свайго салаўя.

На паваротцы
ў спраты часу,
Які мінуўся ўжо даўно,
Ўсё тыя ж дрэвы,
бы на ўкрасу,
Глядзяць у матчына вакно.

А я гляджу на дрэвы тыя...
Як ціха-ціха час міне,
Іх лісце цёплае прыкрые,
Што застаецца ад мяне.

Дарога мокрая наскрозь.
Нідзе не дзецца ад дарогі,
Калі яшчэ нямала кроз
Не хоча падаць ад знямогі.

Не спіць асмужаны лясок,
А далагляд зірне з туману —
Мой улагодзяць слых і зрок
Без аніякага падману.

Ды хмары зноў
ляцяць услед,
І не магу спрацаца
з небам,

Нібы прыйшоў
у белы свет,
Каб тут застацца
мокрым следам.

Запомню цішыню
забытага прычала
І непрыкметны дотык
стомленай вады,
Якая столькі хваль
дагэтуль намаўчала,
Змываючы гадоў няроўныя сляды.

Тут я даўно стаю,
майклівы,
быццам Буда,
І ў далеч не гляджу —
нясмелы,
як дзіця...

Запомню цішыню,
якой яе забуду,
На беразе пустым,
на ўскрайку небыцця.

Прымарозь маю дзікую волю,
Прымарозь,
не рабі ледзяною,
Я яе,
паспрабую,
закволю
Разам з часу майго сівізнаю.

Прыпалохай,
нястомная памяць,
Ад яе ты нямала цярпела,
Хай спазнае,
як блізкія раняць,
І забудзе,
што ў прочкі ляцела.



Марына
ВЕСЯЛУХА



За кратамі —
агеньчык волі.
Надрапаю:
“ПАКУТ ДАВОЛІ”
пазногцямі.
Смяюцца сцены
шпалерамі
з пачвараў шэрых.
За промнямі
па злым балочце
зноў крочу я
на адзіноце...

Бяссонне рэжа ноч на часткі
і смочка думкі,
сплятае з вобразаў
блішчастых
жыцця карункі.

Як кат, уносячы сякеру,
смяецца поўня,
ды дзікі змрок нясе абэроч
пакут бяздонне.

Душа, гартная, скуголіць,
крычыць “Ратунку!”...
І мрояў ком
няшчадна кроіць
сон пацалункам.

НАТХНЕННЕ

Ты прыходзіш зусім нечакана
З промнем сонца,
што свеціць ў акно.

І становіцца святам
той ранак.
Ты чаму не прыходзіў даўно?..

Мне твой вобраз
даўно ўжо знаёмы:
Цёплы позірк шэрых вачэй,
Валасоў попел,
сонца у скронях,
І няма рысаў твару танчэй.

...Ўжо выходзіць радок
з-пад асадкі,
Поўны ззяння, надзеі, цяпла...
Але сонца знікае пячатка,
І няма цябе побач, няма...

Прылятаеш зусім нечакана
З цемрай ночы,
з мігценнямі зор.
Непатрэбным становіцца ранак.
Дык чаму ж не з'яўляўся даўно?..

Мне твой вобраз
да болю знаёмы:
Зрэнак бляск
у бяздонных вачах,
Холад рук,
валасоў хваля чорных,
На абліччы —
боль, смутак і страх.

...І выходзіць радок з-пад асадкі,
Поўны суму, адчаю, тугі...
Ды з'яўляецца ранку пачатак,
І прыходзіць каханы другі...

ПРОСТА ЛЯЧУ...

На хвалях ветру,
з выцём завірухі
да цябе я лячу,
Бо даць надзею і збавіць ад скрухі
цябе я хачу...
Сагрэю сэрца цяплом далоняў
і мар сваіх
Душой адчую твой пульс на скронях
яшчэ жывых...

Ты усміхнешся, абдынеш ціха
сваім крылом —
І ўсё зямное, любое ліха
гары агнём...

З табою крочыць
па Млечным Шляху
да неба ўвысь

Ёсць сон надзеі,
няма больш страху...
мы узнялісь...

Душою чую скрозь ветру стогны
тваё “хачу”.
І зараз проста на падваконне
к табе лячу...

МАЛАКО

Ракой пяшчотнай уліваецца у кроў,
Са свету белага ўсё чорнае змывае.
Душа мая трыміць
і радуецца зноў,
Свабодная ад болю,
страху і адчаю.

Гаючай хваляй запаўняе ціхі сон
І мроям светлым вокны адчыняе:
Няхай усё гарыць, а я хачу нагбом
Сусвет увесць паіць
гарачым малаком.



Фота Кастуся Дробавы

Зацемкі з левай кішэні



Леанід ГАЛУБОВІЧ

конеі на выгане пасуцца. Сытця, няўробленыя (так, зрэдку хто запражэ па неадкладнай гаспадарчай патрэбе). 10 кароў засталася, а ў маім дзяцінстве (ды і ў маладосці нават) было чатыры чарады па 20-25 кароў у кожнай. 100 гаманкіх звонкіх двароў было з дароднымі жанчынамі і каржакаватымі мужчынамі ды іх няўрымслівымі дзецьмі — цяпер усе яны на густа ўсеяных магіламі кладах ці адзінока старэюць паблізу...

На бібліятэчных дзвярах — замок, праз вокны бачны сіратлівыя стэлажы кніг. Колькі я іх тут перачытаў (ці не ўсе, што тады былі)?! Па вечарах сёння глядзяць тэлевізар з выявай камбайнаў, аграгарадкоў, хакеістаў... Праз дзень у краму з Клецка прывозяць хлеб, каўбасы і малако. Купляйце, паляводцы, механізатары, свінаркі і даяркі, — ешце! Вы зарабілі гэта сваёй няўтомнай беспрасветнай працай... Проста здзек над самой логікай жыцця.

І ноч ціхая тут, як дзень...

Сёння зранку бесперастанна ідзе дождж... Лета панікла пад шэрым навислым небам... Уздыхае на прыпечным тапчане старая хворая мама...

І — сюды-туды, як чайноку у кроснах, са свайго двара ў наш — швэдае суседская баба Надзя. Яна зіме ў дачкі ў сталіцы, а ў сваёй хаце жыць толькі з траўня да пакроваў. Хоць яна і старэйшая за маму, але нашмат здаравейшая, таму і непаседлівая яшчэ, снуе са свайго сіратлівага двара ў наш, каб перакінуцца словам ці проста моўчкі пасядзець насупраць журботна-патухлых вачэй сваёй знямоглай суседкі. Гаварыць асабліва няма пра што, бо няма вакол аніякага дзейства. Старая прылесная вуліца ўся вымерла, апроч іх дваіх. Дзеці сяды-тады прыедуць-пакажуцца — і па ўсім...

— Во, як капуста ў цябе разлапушылася...

— Ага ж, будзе некаму што варыць...

— Мо й сама шчэ з'ясі...

— Бог ведае, мо і з'ем як хто падаець...

— Марусіць, бач, дождж, не перастае...

— Няхай сабе, яшчэ й насыха набудзецца...

Я ўсё гэта слухаю, паглядваючы то на гадзіннік, то на бездапаможны мабільнік, які з гэтай вёскай людскага свету не дастае...

Вечарам, пасля спорнага дэжду, вырашыў прайсціся па лесе — падыхаць, падумаць, развясціца, як цяпер кажуць...

Хаджу я спешна і перастроіць сябе ніяк не магу. Для мяне галоўнае ў працэсе руху не сузіранне, а найперш роздум і мройлівасць, як ні дзіўна для майго ўзросту...

Дахаты вярнуўся натолены, вялы і абьяканы. Сеў на каналу насупраць тэлевізара, у які лупала перад сном маці, і раптам прыпомніў, які я быў швядкі гадоў дваццаць таму... Нават з

трасучымі рукамі мог быць першым ля прылаўка толькі адкрытай зранку крамы. Энергія хапала на ўсё — на віно, на працу, на вершы, на кнігі і на гульбу з дзясцічатамі (хоць тут я зухам не лічыўся)...

А сёння? Вось сяджу ля хвораі мамы і мяне спаівівае такая ўтома ад пражытага, што лянота нават пераклучыць праграму ў тэлевізары — з расійскай на беларускую...

А зрэшты, якая розніца...

Цэлая вуліца, апроч маінай і суседняй хаты, як вымерла. Ды так яно і ёсць. Паўмірала ўсе тыя, з кім поруч пражыў я амаль сорак гадоў свайго жыцця. Пустыя, асунутыя хаты, закінутыя двары... і — сёлета, як ніколі, — пладаносныя зарослыя сады... Старыя яблыні сагнуліся пад сваімі галінамі, і чым смялей будуць налівацца яблыкі і грушы, тым больш пад іх цяжарам будуць ламацца старыя зморшчаныя, нямогла-сухажыльныя галіны...

Гэта падобна на самасуд і самагубства. Недагледжаная, забытая ўсім старасць узрошчанай чалавекам прыроды... Пладаносная гібель — найлепшы вырак. О, каб пабачылі гэтакі прыплод іх колішнія бедныя гаспадары, якія парадаваліся б, як замітусіліся з паддорамі і з чым толькі можна, каб зберагчы і прыдбаць з карысцю такі ўраджай! Але яны ўжо самі абламанія пад цяжарам часу, лёс і іх абрынуў долу, і яны ўжо — зямля...

Смерць сама напамінае пра сябе, калі ты надоўта забываешся пра яе...

Мама ў мяне па хрышчэнні праваслаўная. І бабка была — таксама. У вёсцы ж, у сувязі з мусовым насаджэннем пасецкага атэізму, праваслаўе паступова сышло да прастай рытуальнасці: Вялікдзень, Каляды, Хрышчэнне (за рэдкім выпадкам), адпяванне... Затое набірала моц пратэстанцтва, а менавіта баптысты-евангелісты (пяцідзятнікі). Аднак ні бабка, ні маці ў іх брацтва чамусьці не ўліліся. Перад смерцю, праўда, яны часта па-суседстве наведвалі бабулю і ўсё ж дамагліся адпяваць яе... Вельмі многа і гучна гаварылі і чыталі з Новага Запавету, слявалі і апетытна доўга частаваліся на хаўтурах...

Мама ж цяпер увесь час чытае Біблію, але якой яна веры — аднаму Богу вядома. Ляжыць пасля мікраінсульту (зімавала ў дачкі ў Баранавічах), а як толькі трохі адпусціць, лезе ў гарод... Брат яе, мой дзядзька, які жыў у Слуцку, усё-ткі пасадзіў ёй перад вокнамі трохі бульбы і некалькі невялікіх градаў гуркоў, памідораў і капусты... І васьмь маме цяпер не дае спакою лебяды ды бязрозка...

— Мама, не лезь у грады, бо зноў зляжаш, ужо ж там і так нешта вырасла...

— Ой, сыноч, перад людзьмі ж брыдка.

— Перад якімі людзьмі, нікога ж наўкол няма?!

— Ну як — перад Богам...

Можна прабачыць недасканаласць у вершаскладанні сапраўднаму паэту, але ўжо ніяк нельга дапусціць гэтага ў рыфмаванках графамана. Паколькі для паэта — гэта не першаснае, а для графамана — галоўнае, бо гэта ўсё, на што ён здольны (рытмізаваць і рыфмаваць прозу).

Паэт апанаваны падсвядомым перажываннем свядома пражытага, а графаман свядомае намагання ўкласці ў паэтычную структуру...

Набраў з сабой паперы для запісаў, думаў, нешта за месяц напішацца...

Не. Не пішацца. І па сутнасці няма пра што. Даждзі пайшлі, дык зусім стала адумна, шэра і самотна. Адразу ўся вясковая прылесная прыгажосць звяла, злегла, паныла надзьмулася...

І сувязь мабільная тут не спрацоўвае. Аднак поіск сувязі прывёў мясцовых жыхароў да нечаканага адкрыцця. Могілкі ў вёсцы на высокай горцы. Вось там і лавіцца МТС... "Пайду на могілкі, пазваню сваім" — часта можна пачуць ад прыезджых, што наведваюцца да сваіх старых бацькоў...

Пайду і я паспрабую...

Зноў хадзіў перад апоўднем (такая звычайка) у грыбы. Нечакана, за якую гадзіну, на одуме падняў дзсяткі чатыры маладых крэпкіх баравікоў... Белы грыб і пахне вельмі адмыслова. Можна сказаць, прыродаі, а можна давесці — што чалавечым семем (прынохайцеся да грыбніцы)...

Хадзіць у грыбы — гэта як ісці на першае спатканне. Не ведаеш, якой будзе тая сустрэча. Ат, скажа які гультай, будзеш ты яшчэ ногі і здароўе дабіваць, пайдзі ды купи на базары якіх твая душа жахае, і не так дорага... Але ж знойдзены табой грыб — зусім іншы, чым нейкі там базарны, невядома дзе і кім зрэзаны...

Ды вазьмі ты сабе нават падкалотку з грыбамі — ой-ей, якая розніца — і ў смаку, і ў пажаданасці — калі яна зварана з сабраных табой, мамай у пецы высушаных, жонкай згатаваных баравікоў... і з грыбоў, Бог ведае, з якіх рук купленых...

Дух аднасці павінен быць нават у гэтай справе (і страве). Хоць што казаць, найбольш захапляльна выглядае белы грыб яшчэ жывы і непарушны, адно толькі гледжаны тваім перыскапічным зрокам скрозь зялёна-імшысты ці лісцвяна-руды лясны затоены неруш...

Памёр яшчэ адзін варонінец... па сутнасці ўжо няма каму яго і пахаваць па-людску: выкапаць магілу, занесці на кладзі, засыпаць... Маладых, здаровых хлопцаў і мужчын, лічы, не засталося. Апівшы, якія толькі й цікуюць, каб на дурніну залезці за хаўтурны стол, не ў разлік.

Цікавай была рэакцыя на пахаванне і развітанне з нябожчыкам двух мужчын, з якімі давалося ісці за труной у хвасце невялікай жалобнай працэсі. Нябожчыку было 79 гадоў, а маім спадарожнікам на могілкі — 83 і 76... Падчас спешнага рэчытатыва адпявання маладым папам, яны напайталася ўспаміналі розныя падзеі свайго жыцця, так ці іначай звязаныя з нябожчыкам...

— Усе там будзем, — суха заключыў маладзейшы, былы лятун, бабнік і выпівоха, а цяпер баптыст.

— А дзе ж ты, браток, дзенешся, — спакойна, у тон баптысту, пагадзіўся праваслаўны атэіст, і нечакана дадаў: — Халера, ці не на дождж вецер стаў задзірацца, хоць бы паспець салому сухую скласці...

— Ага, ага, і ў мяне ж не згрэбена, — спахапіўся баптыст.

Аднак, заклапочана пазіраючы раз-пораз на неба, пахавальную жалобу дастаялі дарэштты. Чалавек, пакуль жывы, не верыць, што можа памерці проста так, не падрыхтаваўшыся і нават не згробшы салому...

Спякотным (парыла) нядзельным надвячоркам уключыў "Лад" — "Плошчу мастацтваў" з Аляксандрам Падабедам, заслужаным артыстам Рэспублікі Беларусь, акцёрам Нацыянальнага тэатра Янкі Купалы... Тэкст вядучага па-за кадрам па-руску і сам "заслужаны артыст Беларусі" — таксама мовіць па-руску. І толькі ўрыўкі са спектакляў — на роднай мацярынскай мове...

Прабачце за такую жорсткую подумку, але падобным артыстам, якія жывуць з беларушчыны, трэба было б вусны дзэгцем вымазаць... Лепш бы яны ўжо маўчалі, чым на ўсю краіну прыніжаць беларушчыну! Кожны, хто на іх глядзіць і слухае, разумеючы іх хамелеонства, няўзнак і сам пачынае сараматліва хаваць сваё кроўнае беларускае слова ў глыбінных тайніках душы, бо гэта ж — аджыгае, вясковае, дзедаўскае, народны фальклор, адным словам...

Не дзяржаўная гэта двухмоўнасць, а беларускае двудушша.

"І увідел я новае небо і новую землю; або пражэне небо і пражэняя земля миновали..." (Новы Завет). Выпісаў гэта пасля таго, як вечарам пагаварыў з мамай. Яна, цяжка ўздыхнуўшы, сказала: "Як мне, сынку, на зіму ў Баранавічы да дачкі ехаць не хочацца. Во-во лета міне... во-сень на носе — і вы зноў мяне ў той бетонны астрог закінеце..."

— Нічога, мама, перабудзеш зіму і вернешся ў сваю хату...

— Не кажы, сынку, і ты тут, бач, узлюбіў, мо і жыў бы, тутак ж прыгожа, добра, лес, сад, гарод... Усё сваё, што хачу, тое і раблю...

Думаю: хто дзе ўрадзіўся, там і прыгадзіўся. Хоць і не заўжды так бывае. Цяпер жыццё іншае, напоўненасць яго і разналікасць значна пашырэла... Ды і манкуртаў пабольшала. А ў вёсцы я жыў бы, калі б была магчымасць сябе ўтрымаваць і выяўляць. Да спазмаў у сэрцы люблю сваё мінулае. Калі б наступіў момант выбару — я пагадзіўся б застацца тут "апошнім з магікан"...

Учора вечарам зацягнула неба і пайшоў бясконцы нудны дождж. Ён ідзе і сёння. Смурна, шэра, сумна... На выгане цугам, адзін за адным, як прывязаныя, блукаюць мокрыя коні... Заўтра мне ад'язджаць. Мама пачынае бязгучна плакаць. Яна застанецца ў гэтай шэрані адна — зболеная, састарэлая... Мама любіць гэты свой дом, заваконны выган, тужліва-гудны густы ветраны лес... асабліва восенню.

Я, гледзячы на яе журбу, чынаю блажэць душой, нэндзіцца, дакараць сябе за яе мацярынскае сіроцтва пры жывых дзедках, і ў рэшце рэшт, — захворваю сам...

Да таго ж прапаў у лесе сабака. Дзядзька пайшоў па бярозавыя вешцы, а ён увязаўся за ім... Дзядзька Міша амаль глухі. Ён заўважыў, што сабак не стала, толькі сыходзячы з лесу. Гукаў-кнікаў, але сабака дахаты так і не вярнуўся. Не магла ж яго днём перастраць галодныя ваўкі?..

Маме без сабакі ўдвая тужлівей будзе, бо для яе ён быў адзінай жывой душой.

Прачытаў кнігу Ёва і Эклезіяста. "Марнасць марнасцей усё і ўтома духу." Якім пажадным было яшчэ нядаўна маё жыццё! І якім безвыходным стаў праглядвацца яго вырак сёння... Што ні ўспамін — то жаль, што ні помysel — то самаасуджэнне, што ні слова — то рэха моўканасці...

в. Вароніна, жнівень, 2006 г.

Па сённяшнім часе твор аўтара менш значны ў вачах патэнцыяльнага чытача, чым асоба аўтара.

Апалове на трэцюю ў "LiM" зайшоў знімак Мікола Шабовіч і сказаў, што Язэп Янушкевіч паведаміў яму пра смерць Янкі Брыля... "Няўжо і ён памёр?" — першае вусцішнае пытанне. Кінулася ўдакладняць... Так, па-дэфанавай Наташы Семашкевіч (дачце Івана Антонавіча) доктар з лечкамісіі: сэрца стамілася ўтрымліваць такое вялікае і доўгае жыццё... Памагчы яму ўжо нічым было немагчыма.

Смерць Брыля была ўспрынята ўсімі, як натуральная смерць змянога чалавека, як страта яшчэ адной беларускай душы, у адрозненне ад смерці Быкава, жалоба на якім ператварылася ў акцыю супраціву...

Брылю ніхто не перашкаджаў спакойна адысці з гэтага грэшнага свету ЧАЛАВЕКАМ, які свету гэтаму сябе ўсяго дадаў "чым моц яго магла"...

Я схіляюся перад абодвума і смуткую па абодвух... Пухам зямля ім.

І ўспамінаю разам з імі нашых творчых беспрытульных пакутнікаў Гадульку, Асташонка, Куррэева, Сыса...

Быкаў — сумленне нацыі, Брыль — яе душа. І вось — ні сумлення, ні душы... Вусціш...

Пахаванне Брыля было вельмі шляхетным і годным — без мітуслівасці і патэтыкі (былі "Магутны Божа" ў выкананні жанчын, шчыры рыданні Сідарэвіча, нацыянальныя сцягі, таямнічая стоенасць людзей перад сконам і адыходам вялікага чалавека)...

Душэўнае і духоўнае ўзвышэнне адчувалася ва ўсім і ва ўсіх...

Аднак жыццё працягваецца. На двары жнівень. І я зноў у вёсцы, у мамы "ў гасцях"...

Ціш неймаверная, да глухаты...

Многа садавіны, ёсць у лесе грыбы, у тым ліку і баравікі, якія тут лічаць адзіна "праўдзівымі грыбамі"...

Іх трэба ўмець знаходзіць. Галоўнае, не зацывілацца на самім працэсе. Усё трэба рабіць з задавальненнем і захопленасцю, але без ажыятажу і прагматызму. Калі сябе праграмаваць: ну вось я пачынаю шукаць грыбы — і зырк-зырк сюды-туды, гойсаць ад дрэва да пня, ад куста да буралому, то нічога не атрымаецца. Трэба проста спакойна, з любоўю сузіраць прыроду. І грыб, калі ты пра яго не думаеш, і пачынаеш нават забываць, — сам, як *сакрат* у капялюху, выстаіцца перад табой з нечаканага месца і ў нечаканым выглядзе — а вось і я, ты мяне хачеў бачыць?!

Баравікі — гэта не проста грыбы, а своеасаблівы вобраз лясной прыроды. З баравіком, як з чалавекам, трэба ўмець знаходзіць агульную мову і параўменне. І тады з лесу будзеш вяртацца не толькі з поўным кашом, але і з поўнай душой...

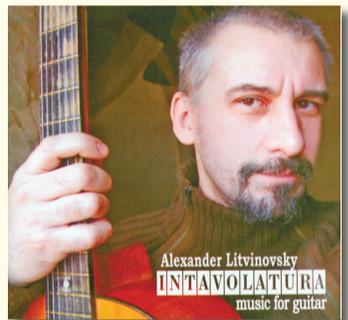
Сёлета ў вясковых гарадах урадзіла як ніколі. Лапы яблынь натуральна ломяцца. Учора дзве спратваў, што адламаліся ад старых антонавак. Пасля пайшоў высек пяць падпор. Хай пладаносіць стары сад, бы ў апошні раз, як кажа мама, сама канчаткова схліўшыся долу. І груш многа, і сліў, не згадваючы ўжо пра сыходзячыя маліну і агрэст, смародзіну і парчкі...

Ды вось няма каму радавацца і жыць у гэтым "райскім зямным садзе". Дзятва, калі і пранясецца грывістым граем на роварах, то яна амаль уся прыезджыя, гарадская (да бабуль на лета). Шэсць

Арт-пацэркі

Свята харавога мастацтва адбылося ў Вялікай зале сталічнай філармоніі напярэддні Міжнароднага дня музыкі. Тут выступілі грандыёзны зводны спеўны калектыў хормайстраў Беларусі. Падрыхтаваў гэты ўнікальны хор славыты расійскі маэстра, народны артыст СССР Уладзімір Мінін. У канцэрте ўдзельнічаў і Сімфанічны аркестр “Маладая Беларусь” пад кіраўніцтвам Міхася Казінца. Праграма складалася з твораў Л. ван Бетховена, В. А. Моцарта, С. Танеева, С. Рахманінава. І гэта быў апафеоз новага праекта, зладкаванага Міністэрствам культуры краіны, Беларускам саюзам музычных дзеячаў, Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі: яны ўпершыню арганізавалі ў Мінску семінар-практыкум для харавых дырыжораў Беларусі, творчым кіраўніком якога запрасілі У. Мініна. Асаба выдатнага музыканта спалучае ў сабе рэдкасны талент, абаяльнасць, душэўную шчодрасць, мудрасць, што і прыцягнула да гэтай падзеі многіх беларускіх спецыялістаў. Каля 200 чалавек спрычыніліся да семінара, узбагацілі свой прафесійны досвед пад кіраўніцтвам сусветна вядомага майстра і далі супольны канцэрт.

Чыгач “LiMa” ўжо ведае прановы электраакустычны праект кампазітара Аляксандра Літвіноўскага “Му-О-Му”, запісаны ім два гады таму ў Міжнародным цэнтры мастацтваў “Омай” (ЗША) і сёлета выдадзены на CD вядомай мінскай фірмай “Каўчэг”. Запіс быў ажыццёўлены ў цэнтры “Омай” падчас форуму салістаў-віртуозаў з усяго свету: некаторыя паўдзельнічалі ва ўважліва сабленні творчых ідэй беларуска-



га кампазітара. І вось — новае выданне фірмай “Каўчэг” музыкі А. Літвіноўскага, аднаго з найбольш арыгінальных і паспяхоўных прадстаўнікоў айчыннай кампазітарскай школы XX — XXI стст. На дыску пад назвай “Intavolatura” — музыка для гітары. У самой паслядоўнасці размяшчэння твораў на кружэлцы адчуваецца своеадметная драматургія. Сюіта “Intavolatura” (1991), трыпціх для гітары і габоя “Rondo piscerai” (1998), саната для гітары і флейты “Filix” (1997): у рэфлексіях музычных вобразаў і гульні алюзій, у ігры стыляў акумулююцца плён пошукаў кампазітара ў акустычнай сферы — пошукаў жанравых, тэмбральных, санорных, шпрыхавых. А далей, нібы ў дынамічнай рэпрызе, адбываецца трансфармацыя перажытага: “Intavolatura” (2006), у якой А. Літвіноўскі, выкарыстаўшы сучасныя магчымасці камп’ютэрнага змянення тэмбраў, стварае на матэрыяле ўласнай акустычнай п’есы новы “гукавы аб’ект” — вынайздзёнуто ім г. зв. электраакустычную галаграму. Сабраная ў адзін альбом прыгожая і пікантная музыка балансуе на нейкім віртуальным сумежжы стылявога пурытанства і полістылістычнасці. Яна здатная захапіць выразнымі споведзямі або дрыялогамі даверліва-тонкіх, да інтымнасці таемных інструментальных тэмбраў, выдатным выкананнем (гітарысты Я. Грыдзюшка, П. Бельскі, Я. Скрыган, габаястка М. Зінковіч, флейтыстка В. Дрыгіна). І, вядома ж, талентам кампазітара, для якога гітара, стаўдаемца старажытнай лютні, стала мастацкім ключом да эпохі барока.

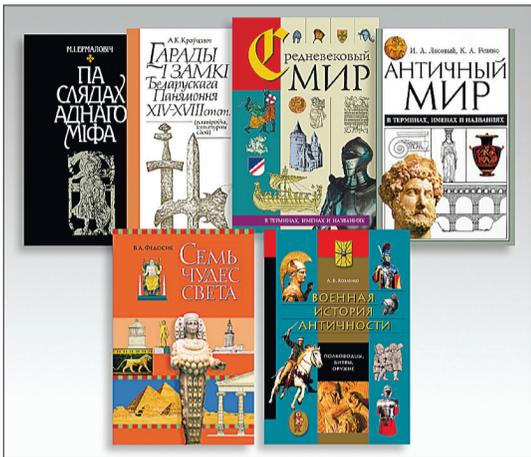
Святлана БЕРАСЦЕНЬ



Барысаўская зямля нарадзіла нямала творчых і знакамітых людзей. Сярод іх Аляксандр Кулажанка — мастак і дызайнер, у творчай скарбонцы якога афармленне кніг, прызначаных для школьнікаў і студэнтаў усёй Беларусі. Дый не толькі для іх...



Жыццё... на вокладцы



У Барысаве Аляксандр Кулажанка зрабіў першыя крокі насустрэчу мастацтву. Яго настаўнік С. Мерзаян, знаны педагог і ўнікальны чалавек, абудзіў цікавасць юнака да творчасці, раскрыў яго талент, даў азы малавання. Вялікі ўплыў на асобу будучага дызайнера зрабіла сярэдня школа № 13, з якой звязаны светлыя ўспаміны А. Кулажанкі і дзе склалася, скажам так, “пярэстая каманда”. Гэтая навучальная ўстанова размешчана непадалёк ад батарэі часоў 1812 года, і ён разам з аднагодкамі літаральна рос на гісторыі і быў напоены духам Напалеонавых войнаў. З таго часу Аляксандр Аляксандравіч захапляецца гісторыяй, што і адбілася на яго творчай дзейнасці (але пра гэта крыху пазней).

Адукацыю мастака Аляксандр Кулажанка атрымаў не на радзіме: сям’я пераехала ў Краснадар, там ён скончыў мастацкае вучылішча. У 1969 г. адслужыў у

арміі: лёс закінуў на кітайскую мяжу. Пазней, ужо вярнуўшыся ў родны горад, аздаўся ўлюбенай справе. Працаваў мастаком-канструктарам на Барысаўскім заводзе пластмасавых вырабаў, а калі асвоіў спецыяльнасць графічнага дызайну ў Беларускай дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце (цяпер — Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў), заняўся рэкламай. Паралельна выконваў заказы ад выдавецтваў, распрацоўваў знакі, лагатыпы.

Пачынаючы з 1984 г. ён даканала займаецца афармленнем кніг, на яго кладзецца адказнасць за верстку, макет і дызайн. Акрамя ўсяго, бярэ на сябе функцыі мастацкага і тэхнічнага рэдагавання: “унутрана” ён — і рэдактар, а то і карэктар. А як жа іначай, неабходна мець на ўвазе, што, мабыць, нешта дэдаўецца і перарабіць. Справа цікавая, але нялёгкая, таму Аляксандру Аляксандравічу да-

памагае і жонка.

Адным з першых выдавецтваў для яго стала “Навука і тэхніка”, перайменаваная пазней у “Беларускую навуку”. Тут А. Кулажанка працаваў над шматтомнікамі “Архітэктура Беларусі”, серыяй “БНТ”, кнігамі па беларускай літаратуры. Праца ў выдавецтвах “Беларусь” ды “Вышэйшая школа” таксама не забываецца: “Там былі добра падкаваны спецыялісты, з імі было цікава працаваць, — успамінае мастак. — І тэматыка рознабаковая: навукова-папулярныя жанры, гісторыя, што я вельмі люблю”.

Ладзіліся стасункі не толькі з дзяржаўнымі, але і з прыватнымі выдавецтвамі: “Трывіум”, “Асар” (тут А. Кулажанка працуе і па сённяшні дзень), дзе на працягу многіх гадоў ён удзельнічаў у стварэнні падручнікаў для дашкольнікаў і вучняў малодшых класаў, для сярэдняй і вышэйшай школы, кніг па філасофіі і

г.д. Даводзілася афармляць пазычаныя зборнікі, альбомы па мастацтве; супольна з Д. Санько пачаў выпуск вядомай серыі “Нашы славытыя землякі”. У розны час да таленавітага і высокапрафесійнага мастака звярталіся многія шаноўныя аўтары. На пытанне пра самы цікавы заказ Аляксандр Аляксандравіч адказаў, не задумваючыся: “Птушкі Беларусі” выдавецтва “Вышэйшая школа”. Кніга выйшла ў 1988 г., макет рабіўся ўручную, і ў гэтае выданне мастак уклаў усю душу.

Спрабаваў сябе А.Кулажанка і ў ролі педагога, нейкі час працаваў на кафедры графічнага дызайну Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, выкладаў дысцыпліну “шрыфт”. Мае знакамітага вучня — мастака Валерыя Шкарубу.

Цяпер Аляксандр Аляксандравіч працуе над штомесячнікам “Архітэктура і строітельство” (часопіс Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва Беларусі), прымае разавыя заказы. А сёлета выходзіць у свет новая для беларусаў кніга “Голоса отселённых деревень” — пра лёс, жыццё і культуру вёсак Веткаўскага раёна, сцёртыя са спрадвечнага аблічча гэтай самабытнай зямлі пасля трагедыі на Чарнобыльскай АЭС. Тэма кнігі, дарэчы, асабліва блізкая для Аляксандра Кулажанкі, бо адна з такіх вёсак — радзіма яго бацькі.

Праца А. Кулажанкі заўсёды атрымлівае не толькі добрыя водгукі, але і ўзнагароды на прэстыжных аглядзінах кніжных навінак. За ўдзел у такіх, напрыклад, конкурсах, як “Мастацтва кнігі” (Мінск) ці колішніх усеаюзных (Масква, Талін), ён мае больш як 35 дыпламаў. Асаблівых сакрэтаў такога поспеху няма. “Пакуль не складзецца нейкі вобраз у галаву, нічога не атрымаецца. Каб зрабіць нешта ўнікальнае, неабходна гэта ўявіць: якая гама, якія колеравыя акцэнтны, які фармац, шрыфт, маштабныя характарыстыкі...” — сцвярджае мастак і дызайнер Аляксандр Кулажанка, якому дапамагаюць у працы прафесійнае чутцё, умненне ўлічваць модныя тэндэнцыі і пастаянна знаходзіцца ў творчай форме.

Таццяна КЛІМКОВІЧ

На здымках: Аляксандр Кулажанка і кнігі, над афармленнем якіх ён працаваў.

Дзень добры, Скарына!

У сезоне 2007—2008 гадоў з пяцідзесяці п’ес, створаных Георгіем Марчуком за сорак гадоў напружанай творчай працы, дзесяць пабачылі свет на сценах розных тэатраў краіны. Гэта “Чай з вярблюдам», «Каханне, грошы і хлопец харошы» (мінскі Новы драматычны тэатр), «Ян, Яніна і Каралева Аварыя» (Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску), «Адгукніся, браце», «Лета закаханых» (Палескі драматычны тэатр, г. Пінск), «Чужое багацце» (Дзяржаўны маладзёжны тэатр), «Начны госць» (Гомельскі абласны тэатр лялек), «Снежная казка» (Мазырскі драматычны тэатр імя І. Мележа), «Яшчэ не вечар» («Салодкія слёзы») (Гомельскі абласны драматычны тэатр) і нарэшце — «Кракаўскі студэнт» («Юнацтва Ф. Скарыны») у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа. Адзначым таксама, што ўсе спектаклі ідуць з аншлагам. Ніхто з беларускіх драматургаў за ўсю вялікую гісторыю нашага тэатра не здолеў дамагчыся такога рэкорда: дзесяць спектакляў за адзін сезон! Да таго ж, драматург выдатна валодае рознымі жанрамі: камедыя, драмы, трагедыя, фарса, казкі для сцэны.

Звернем увагу на апошнюю па часе прэм’еру “Кракаўскі студэнт” у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа. Пра Ф. Скарыну нашы драматургі напісалі некалькі п’ес. Георгій Марчук вярнуўся да юнацтва асветніка. У лірычнай драме, як вызначыў гэты твор рэжысёр-пастаноўшчык Валерыя Анісенка, які, дарэчы, пачынаў свой творчы шлях на слаўтай сцэне коласаўцаў сорак гадоў таму, перад глядачом паўстае шаснаццацігадовы

юнак, сын Лукі з Полацка. Як вядома, біяграфічныя звесткі героя ў гэты перыяд яго жыцця надта скуплыя. Вось чаму аўтар дакладна вывучыў гісторыю Полацка пачатку XVI стагоддзя, абрады і звычкі, лад жыцця, сацыяльныя стасункі. І героі п’есы ажылі, глядач паверыў ім, адчуў атмасферу далёкага часу, па-мастацку пераствораную на сцэне (мастак-пастаноўшчык В. Праўдзіна, кампазітар А. Крышгафавіч).

Хоць спектаклю ўласцівая манументальнасць, у ім пераканаўча раскрываецца ўнутраны свет герояў, ёсць рух душы, асэнсаванне героямі сябе і свету. У яскравых малюнках ролей артысты раскрываюць прапанаваны рэжысёрам рэалізм дзеяння: няма фальшу, няма штампаў, шпугунага пафасу. Вельмі незаўважна, тонка побыт узнімаецца на эпічную вышыню. Цікаўны хлопец Францыск — пераканаўча, таленавіта перадае сталенне свайго героя артыст Яўген Бераснеў — неаб’якавы, здаецца, да ўсяго, што адбываецца ў горадзе, шукае сэнс жыцця, перажывае сваё першае каханне. Але больш за ўсё яго захапляюць скарбы думкі чалавечай — кнігі.

Вельмі тонка, рамантычна, лёгка і чуйна ажыццяўляе лірычныя сцэны ў ролі прыгажуні Марыі, каханай Францыска, актрыса Наталія Саламаха. Лёс, аднак, наканаваны ёй шлюб з сынам мытніка. У спектаклі паказаны няпроста адносіны Францыска з бацькам — у гэтай ролі выдатна выступае Валяцін Салаўёў. Бацька доўга не згаджаецца адпусціць сына вучыцца ў Кракаў, глыбока перажывае, усвядоміўшы свой грэх, які адкрые Францыску толькі ў надзвычай драматычны момант. Сцэнічны матэрыял дае

магчымасць раскрыцца нават у невялікіх эпізодах выканальніцкаму майстэрству П. Ламана, Т. Скварцовай, Г. Гайдук, Н. Аладкі, М. Фралова, ярка ўвасобіўшы свае ролі артыстам В. Цвяткову, Ю. Гапееву, Ю. Цвірко. Нечаканую ролю выпала выконваць улюбёнцу глядачоў — нашаму народнаму артысту Тадэвушу Кокшыгусу. У вобразе арцыбіскупа Полацкага Іосіфа III ён, без ганарлівасці і позы, пераканаўчы і праўдзівы, і верыш яму, сапраўднаму хрысціянину, у якога душа баіць за свой народ, за трагедыю ў жыцці простых прыхаджан, за несправядлівасць.

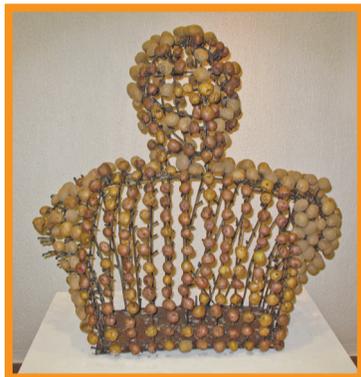
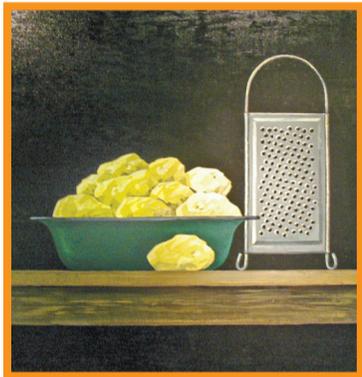
У п’есе і ў спектаклі багата паралельных тэм і ідэй, але адна галоўная: без духоўнасці не будзе любові да бліжняга, любові да Радзімы. Глядач, зацікаўлены сюжэтам, вядома засумаваў па тэатры-кафедры, тэатры высокай думкі і культуры. Глядач верыць атмасферы далёкага часу, пераўвасабленню герояў, верыць падзеям (а драматург жа шмат чаго дадумаў), верыць сцэнічнаму герою, які, пакідаючы назаўсёды Полацк, сваім падзвіжніцтвам, асветніцтвам і прагай здзяйсняць дабро і абараняць справядлівасць уславіць сваіх землякоў. Кульмінацыя і развязка адбываюцца ў фінале. Бацька Францыска раскрывае сыну сваю таямніцу жыцця і бласлаўляе яго ў далёкі шлях...

Мала было б сказаць, што спектакль спраўдзіўся, бо мае каласальны поспех у глядачоў, — ён зрабіўся з’явай у тэатральным жыцці рэспублікі. Не варта шмат гаварыць пра патрыятызм, пра тое, як ён працягваецца, калі ўзнікае, як яго выхоўваць у душах, дзе яго карані, — проста кіруйся ў Віцебск і паглядзіце спектакль «Кракаўскі студэнт».

Марыя РУДОВІЧ

Бульба... Бульба?.. Бульба!

Любоў беларусаў да бульбы апетаў ў фальклору. Пра яе складаюцца кнігі — захапляльныя кулінарныя кнігі. Яна ператварылася ў галоўны персанаж традыцыйных вяснова-восеньскіх рытуалаў на калгасных палатках, сялянскіх сядзібах, дачных сотках і ўспрымаецца ўжо як нейкая міфічная істота — спадарожніца жыцця вясковага ды гарадскога. Але хто б мог падумаць, што наша любоў да бульбы — невычэрпная! Новыя і, скажам так, не заўсёды традыцыйныя праявы сваіх лепшых пачуццяў да нацыянальнага беларускага прадукта выказалі ўдзельнікі выставачнага праекта "Арт-бульба".



Любіць па-беларуску

Экзатычная паўднёваамерыканская мігрантка, прывезеная Хрыстафорам Колумбам з далёкага марскога падарожжа, на еўрапейскіх абсягах карысталася некалькімі імёнамі. Імя з антычнымі каранямі — бульба (ад "bolbos" ці "bulbus", што значыць "тоўстае карэнне", "клубень", "цыбуліна") — прыжылося ў Беларусі.

Сышлі ў Лету кур'ёзы, якія суправаджалі распаўсюджванне дзіўнай расліны, калі, напрыклад, свецкія дамы ўпрыгожвалі свае вечаровыя сукні бутаньеркамі з бульбяных кветак, а спанатарыяны кухары намагаліся смачна прыгатаваць плады, што выпявалі на бульбоўніку. За многія стагоддзі бульба для беларусаў зрабілася настолькі сваёй, што менавіта ў нас нарадзілася ідэя паставіць ёй, любай, помнік.

Помніка, праўда, пакуль няма, але створаны яго макеты і на конкурснай аснове ўжо вызначыліся скульптуры-пераможцы. Сярод іх — "Залаты запас краіны" Андрэя Хаданюскага, зіхоткі клубень на ганаровым пастаменце (гэтая работа трапіла нават у экспазіцыю І Беларускай біенале жывапісу, графікі і скульптуры). Ёсць яшчэ "Бульбяны бюст". Між іншым, Павел Вайніцкі, які падчас падрыхтоўкі экспазіцыі быў далёкавата ад Мінска, ствараў гэты галавасты і шыракаплечы манумент у поўным сэнсе слова на адлегласці, кіруючы працэсам праз Інтэрнет. Сябрам-сатворцам заставалася толькі спраўна выканаць заданні аўтара: Валерыі Малахаў сканструяваў замоўлены каркас, а Дзяніс Барскоў (яго ўласная мастацкая творчасць таксама ўвайшла ў экспазіцыю) нанізаў на металічныя пруткі клубні належнага памеру.

"Мая любая": цікава, каго альбо што меў на ўвазе веб-дызайнер Аляксея Кульбіцкі ў назве свайго шыкоўнага і трохку іранічнага фота? Яркі, у пунсовыя макі, паркаль пасцелі; салодка спачы-

Гэты праект ажыццёўлены сталічнай мастацкай галерэяй "Універсітэт культуры" пры падтрымцы Прадстаўніцтва ААН у Беларусі і прымеркаваны да Міжнароднага года бульбы. Больш як 50 фотамастакоў, жывапісцаў, графікаў, скульптараў, дызайнераў — майстроў розных пакаленняў і сённяшніх студэнтаў, з добрым пачуццём гумару і неабмежаванай фантазіяй, спрычыніліся да выстаўкі.

вае ў гэтым царстве Марфея красуня-маладзіца... з мехам бульбы ў абдымку! А хто тут яшчэ любіць "другі хлеб"? Мабыць, гультаяватыя недарэкі-"Жаніхі" з карціны Аляксея Хацкевіча, што знімаюць ля краю бульбянога палатка, на якім шчыруюць кабеты. Мабыць, і парсючок, абаяльная керамічная "дзюдзя" з до-о-оўгім лычом: сваю скульптуру Алег Ткачоў назваў "У пошуках бульбы".

Прыемна сачыць за нязмущаным і крэатыўным працэсам ператварэння папулярнай агракультуры ў арт-аб'ект: ці то ў эстэцкім фоталайжажы Алены Тарборкі, ці то ў рэалістычным і шчырым нацюрморце Аляксея Панцюка-Жукоўскага, ці то ў акварэлі Аксаны Аракчэвай...

Дранікі з аўтографам

Жывапісец Віктар Ціханаў рыхтаваўся да выстаўкі грунтоўна і прадставіў серыю новых палотнаў, паяднаных агульна назвай і філасофскай усмешкай мастака: "Нацыянальны прадукт. Перыяд вегетацыі". Пяць карцін — пяць самых значных эпізодаў спрадвечнага бульбінага жыцця: ад вясновых парасткаў на клубнях да белай квецены на фоне смаліна-чорнай глебы, ад поўнай місы чыстых клубняў (з таркай напаягове) да ладнага пляскастага сподку залацістых (зусім як жывых!) дранікаў. У дзень адкрыцця выстаўкі пад іх выявай стаяла тумба з патэльнія, на якой спакусліва ўзвышалася горка сапраўдных, цёплых дранікаў (і, як неўзабаве высветлілася, — вельмі смачных, таму тая горка на патэльні стала са-

мым эфемерным арт-аб'ектам у галерэі). Ля патэльні мастак пакінуў стосік папяровых сурвэтак і запіску з аўтографам: "Частуйцеся, калі ласка! Гатаваў сам. Віктар Ціханаў".

А вось Люба Макарава прылучылася да экспазіцыі кульком драбноткай, з лясны арэх, бульбы, суправадзіўшы яго заклікам быць патрыётам і "шчоўкаць дары з роднага гарада". Сугучны гэтаму патрыятычны пафас Андрэя Валавіка, які прапанаваў запакаваць у стракатую замежную абгортку звычайную бульбіну і — зарадкай мазгі ("Nuts" па-беларуску).

Сярод мноства дасціпных арт-аб'ектаў — стыльная серыя Сяргея Шылы, чый почырк пазнаеш адразу. Збіральнік даўніх побытавых рэчаў, аматар рэтра-інсталіяцый прадставіў некалькі "партрэтаў" гераніі вернісажа, свежай і памытай. У драўляных рамках — "Ён і Яна" (бульба ды цвік-кастыль), "Весткі з палёў" (клубень, злучаны з тэлефоннай слухаўкай), "Ню" (у ролі "аголенай натуры" — напалову абабраная бульбіна-"топлес", шалупіне з якой звешваецца доўгай пружкай кудзёркай).

Капрызы прыроды, адлюстраваныя ў серыі здымкаў "Прышэльцы" Анатоля Дрыбаса; ужо вядомыя па іншых выстаўках абразкі сялянскага жыцця, дасціпна занатаваныя жывапісам Дзянісам Чубковым; кранальна "Цялушка Хмарка" віртуозна мастацкай керамікі Тамары Васюк; маляўнічая "К-арт-ОШКА, котрая гуляла сама по себе" (камп'ютэрная графіка) Сяргея Стальмашонка, — самыя розныя аўтарскія варыяцыі на тэму "бульба" прапанавалі ўдзельнікі праекта.

Сябрына для Ван Гога

На вернісажы выступіў прадстаўнік Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Рэспубліцы Беларусь сп. Антоніус Брук: "Афіцыйна 2008 год абвешчаны годам бульбы — з мэтай прыцягнуць увагу міжнароднай грамадскасці да той ролі, якую адыгрывае гэты прадукт у сусветнай харчовай бяспецы. У сённяшнім свеце менавіта бульба можа з'яўляцца альтэрнатывай у дачыненні да больш дарагіх збожжавых культур. Беларусь можа ганарыцца тым, што ўваходзіць у лік дзесяці найбуйнейшых вытворцаў бульбы і яе спажываўцаў на душу насельніцтва... Я пераканаўся, што беларускія мастакі, скульптары і фатографы вельмі арыгінальна падыходзяць да выявы бульбы. Мабыць, мой суайчыннік з Галандыі Ван Гог, калі б жыў і зараз, успрыняў бы за гонар магчымаасць выставіць сярод гэтых экспанатаў сваю знакамітую карціну «Якія ядуць бульбу».

Дырэктар мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" Дзяніс Барскоў так разважае пра незвычайны праект: "Да ведаўшыся, што сёлетні год абвешчаны Міжнародным годам бульбы, мы заручыліся падтрымкай Прадстаўніцтва ААН у арганізацыі арыгінальнага арт-праекта і звярнуліся да мастакоў з прапановай паўдзельнічаць у ім. Як ні дзіўна, да гэтага часу бульба не становілася аб'ектам беларускай мастацкай прасторы і творча не асэнсоўвалася, хаця для нас яна не проста гародніна і не проста прадукт харчавання. Таму галоўная мэта новага праекта — разнастайнымі мастацкімі сродкамі адлюстравачь такі феномен матэрыяльна-культурнага жыцця беларусаў, як бульба, прыцягнуць да яго ўвагу грамадства, паспрыяць далейшай папулярнасці."

Сваёй мэтай арганізатары выставачнага праекта "Арт-бульба" дасягнулі. А заадно паказалі, што такія ініцыятывы падтрымліваюць творчы дух, не даюць застацца фантазіі, спрыяюць крэатыўнасці мыслення і светаўспрымання, лепшым праявам душы, пазітыўным эмоцыям — і ў мастакоў, і ў глядачоў... У Мінску ўжо некалькі вёснаў запар ладзіцца надзвычай папулярная міжнародная мастацкая акцыя "Марцовыя каты". Будзе і натуральна, і лагічна, калі на сталічным культурным абсягу прыжывецца і восеньская "Арт-бульба". Ды яшчэ лепей, калі правядзенне такога творчага фесту ў галерэі "Універсітэт культуры" зробіцца і агульнабеларускай, і міжнароднай традыцыяй. Дарэчы, паспытаўшы яшчэ адзін сюрпрыз арганізатараў праекта — бульбачку адборную, толькі-толькі звараную, гарачую, — шануюны госці ды ўдзельнікі выстаўкі пераканаліся: бульба яднае ўсіх. Асабліва, калі яна ў суладдзі з мастацтвам.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: прадстаўнік ААН у Беларусі А. Брук і дырэктар мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" А. Барскоў; карціны з серыі В. Ціханава "Нацыянальны прадукт. Перыяд вегетацыі"; "Бульбяны бюст" П. Вайніцкага і В. Малахава.

Фота Віктара Кавалёва

Адзін куфар на ўсіх

З 6 па 11 кастрычніка ў сталіцы праходзіць V Міжнародны фестываль студэнцкіх тэатраў "Тэатральны куфар".

Амаль два дзесяткі калектываў з васьмі краін, каля трохсот удзельнікаў, 20 спектакляў — такая агульная статыстыка гэтага ўжо традыцыйнага і папулярнага ў моладзевым асяроддзі свята сцэнічнага мастацтва. Нагадаем, што ініцыятыва яго правядзення нарадзілася ў сценах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, вядомага разнастайнымі мастацкімі захапленнямі сваіх студэнтаў, у тым ліку іх аматарскай тэатральнай творчасцю. Спектаклі сёлетняга фесту праходзяць на дзвюх сценах: Ліцэя БДУ і Палаца культуры прафсаюзаў.

Журы фестывалю "Тэатральны куфар-2008" узначальвае прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі ўніверсітэцкіх тэатраў Жан-Марк Лару (Канада). Прафесійная судзейская каманда, у складзе якой — тэатральныя дзеячы, рэжысёры, педагогі, крытыкі з Венгрыі, Вялікабрытаніі, ЗША, Латвіі, Расіі, Славеніі, — ацэньвае акцёрскія работы, рэжысуру, сцэнаграфію і вызначыць лепшыя работы ў гэтых намінацыях. Спецыяльны прыз падрыхтаваны таксама для пераможцы Інтэрнет-галасавання, якое ладзіцца на сайце фестывалю. Ад рэйтынгавага галасавання залы на "Тэатральным куфары" залежыць лёс Гран-пры — прыза глядацкіх сімпатый, якім ганаруюць лепшыя спектаклі.

Колькі сэрцаў і душ падсілкоўваюць тыя імгненні шчырасці, якімі заўсёды поўняцца і закулісныя сяброўскія статускі, і сустрэчы артыстаў-аматараў з публікай! Але ж міне яшчэ адзін дзень, і наш сёлетні міжнародны студэнцкі тэатральны фест ужо стане гісторыяй. А ўдзельнікі гэтай гісторыі будуць успамінаць эмацыянальныя, эстэтычныя, духоўныя набыткі, творчы і жыццёвы досвед, — усё тое, што год за годам папаўняе агульны скарб "Тэатральнага куфара".

Хто ж не прыгадае традыцыйную фестывальную перформанс-акцыю "Трамвай жаданняў" з вясельным вагонам, які рухаўся па сталічных рэйках — ад Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі да Ліцэя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Ці выступленні ўладальнікаў Гран-пры папярэдніх фестывалю (пераможцамі становіліся спектаклі тэатра-студыі "Цэнтр" Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, народнага маладзёжнага тэатра "Пілігрым" з Полацка, народнага музычнага тэатра "На філфаку" БДУ, тэатра "7 паверх" Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў)... Будуць помніца і майстар-класы замежных тэатральных рэжысёраў ды педагогаў, і знаёмая заўсёдыкам "Тэатральнага куфара" імпрэза "Koufar-in-motion" — стварэнне за кароткі прамежак часу і паказ арыгінальнай сцэнічнай дзеі. А ў айчынным летапісе падзей культуры адметным радком застанецца прэзентацыя "Бібліятэчкі «Тэатральнага куфара» БДУ", яе першага зборніка, у якім на беларускай і англійскай мовах змешчана 5 п'ес айчынных аўтараў.

Хвалюючая цырымонія ганаравання пераможцаў і закрыцця Міжнароднага фестывалю студэнцкіх тэатраў "Тэатральны куфар-2008" адбудзецца заўтра. Яго вынікі будзе ведаць і наш чытач.

Я. КАРАЛІМА

Нястомная руплівіца беларускай філалогіі

У 1966 годзе, у час працы прыёмнай экзаменацыйнай камісіі БДУ, да нас, выкладчыкаў, дайшлі чуткі, што на філалагічны факультэт падала дакументы дачка пісьменніка Івана Шамякіна, на той час, бадай, самага папулярнага ў Беларусі. Мне вельмі хацелася пабачыць Таццяну, але ў напружаным экзаменацыйным калаўроце зрабіць гэта было цяжка. У агульным натоўпе абітурыентаў яна нічым не вылучалася.



Пасля паспяховай здачы экзаменаў Таццяна Шамякіна была залічана студэнткай БДУ. Упершыню пераступіўшы парог аўдыторыі, яна села за першую парту і потым займала яе на працягу ўсіх гадоў навучання. Жадаючых пазнаёміцца, пасябраваць з дачкой знакамітага пісьменніка было дастаткова. Аднакурсніцы Людміла Карпава, з якой Таццяна сябрвала з маленства, і Ніна Рашэтнікава карысталіся найбольшай сімпатыяй нашай юбілярыкі.

Для філфакаўцаў сям'я Шамякіных стала даступнай. Бацькоўская кватэра, вельмі ўдала размешчаная каля філфака, ператварылася ў студэнцкую кавярню для слабазбяспечаных аднакурснікаў, дзе сябравалі Таццяны заўсёды гасцінна сустракала яе маці Марыя Філатаўна.

Здавала экзамены Таццяна на адны пяціркі. Вучоба ёй давалася лёгка. Яна выдатна валодала стэнаграфіяй і запісвала кожнага лектара, нават хуткамоўнага Дзмітрыя Бугаёва, слова ў слова. Натуральна, яе адказы вызначаліся асаблівай паўнатай. Дарэчы, быць лепшай на іх курсе было

надзвычай цяжка. Дастаткова сказаць, што разам з ёй, нават у адной групе, вучыліся ўжо тады выдатныя паэты — Жэня Янішчыц, Алесь Разанаў. Атрымаліся ў далейшым добрыя пісьменнікі і з Анатоля Бутэвіча, Віктара Яраца, Генадзя Пашкова, Яўгена Хвалея, Лены Руцкай. Але і ў гэтым творчым коле, сярод выдатных прадстаўнікоў тагачаснай моладзі, Таццяна вылучалася сваім выключным працалобствам, добрасумленнасцю, акуратнасцю, адказнасцю, шырокім кругазглядом і ў той жа час нават залішняй, на думку многіх, сціпласцю. Натуральна, яна скончыла ўніверсітэт з чырвоным дыпломам ішла па размеркаванні першай. Была рэкамендавана ў аспірантуру па кафедры беларускай літаратуры. Кіраваў яе дысертацыйнай працай доктар філалагічных навук, прафесар, у будучым — акадэмік, віцэ-прэзідэнт НАН РБ, народны пісьменнік Беларусі Іван Якаўлевіч Навуменка.

Гады вучобы ў аспірантуры, па ўспамінах Таццяны Іванаўны, праляцелі як адно імгненне. Тады, у 1972 годзе, яна пачала актыўна друкавацца — найперш у тым

нёвіку "ЛіМ", у часопісах "Польмя", "Нёман", "Маладосць". У 1975 годзе яна паспяхова і своечасова абараніла кандыдацкую дысертацыю на тэму "Стыльовыя напрамкі сучаснай беларускай прозы".

Адрозны пасля заканчэння аспірантуры Таццяна ўлілася ў выкладчыцкі калектыў кафедры беларускай літаратуры. Пачала актыўна распрацоўваць самастойныя лекцыйныя курсы. Характэрна, што на кафедры больш за яе ніхто курсаў не распрацаваў. Чытала і гісторыю беларускай літаратуры ўсіх перыядаў — ад XI стагоддзя да XX, і ўводзіны ў літаратуразнаўства, і тэорыю літаратуры, і славянскую міфалогію, і гісторыю сусветнай культуры, і нават эстэтыку. Не дзіва, што яна выхавала шмат выдатных філалагаў. Сярод яе вучняў — дактары і кандыдаты навук, прызнаныя сёння прафесіяналы, шмат пісьменнікаў, журналістаў — дзесяткі вядомых у рэспубліцы імёнаў. Ёсць яе выхаванцы і ва ўласнай сям'і: малодшая сястра Алесь Іванаўна, кандыдат філалагічных навук, вопытны тэксталаг; дачка

Марыя, таленавітая пісьменніца, магістр філалогіі і кандыдат філалагічных навук; другая дачка — Славяна — таксама напісала кандыдацкую дысертацыю па фалькларыстыцы.

У 1983 годзе Таццяну прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР як крытыка і перакладчыка.

І ўсё ж большая прыхільнасць у Шамякінай аказалася да навукі. Нягледзячы на выключна цяжкія для яе 90-я гады, яна напружана працавала над доктарскай дысертацый, якую паспяхова абараніла ў 2001 годзе. Тэма — арыгінальная і зусім новая ў нашым навуковым дыскурсе: "Беларуская класічная літаратурная традыцыя і міфалогія".

Выкладчыцкі лёс Таццяны Іванаўны склаўся адначасова і шчасліва, і няпроста. Дзякуючы шырыні яе навуковых інтарэсаў і выдатнаму педагагічнаму майстэрству яе кідалі "на прары" на розныя кафедры. Прышлося ёй кіраваць кафедрай беларусказнаўства, кафедрай беларускай лінгвістыкі і міфалогіі, з 2004 года — загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры. За апошнія восем гадоў

(першых гадоў XXI стагоддзя) у Таццяны Іванаўны выйшла манаграфія, чатыры арыгінальныя вучэбныя дапаможнікі, некалькі падручнікаў для базавай школы ў сааўтарстве, навукова-папулярная кніга, прысвечаная параўнанню кітайскай і славянскай культуры, больш за сотню навуковых артыкулаў у галіне беларускай літаратуры, тэорыі літаратуры, міфалогіі, гісторыі культуры замежных краін. У апошні час вялікую папулярнасць Таццяне Іванаўне прынеслі яе публіцыстычныя нататкі — цыклы мініяцюраў, аб'яднаных пад агульнай назвай "Парадоксы нашага жыцця", якія друкуе часопіс "Польмя".

Таццяна Іванаўна зайздросна спалучае "малыя" справы з вялікімі: клопаціцца аб ўдасканаленні вучэбнага працэсу, аб павышэнні прафесійнага майстэрства выкладчыкаў і аб незвычайным афармленні памішкання кафедры, дзе снопікі жыта, ячменю, пшаніцы і традыцыйная беларуская пластыка суседнічаюць з карцінамі на рэлігійныя сюжэты маладога мастака Івана Семілетава — унука Івана Мележа.

Таццяна Іванаўна ў выкладчыцкім калектыве БДУ карыстаецца вялікім аўтарытэтам. Яна член незлічонай колькасці саветаў, камісій, рэдкалегій часопісаў. Лекцый па-ранейшаму чытае больш за ўсіх, у мінулым годзе мела шэсць розных курсаў.

Таццяна Іванаўна шчыра заклапочана грамадскімі праблемамі (гэта відаць па яе "Парадоксах..."), не выпускае з поля зроку і жыхіцёвыя праблемы кожнага члена кафедры. Мы яе, шануем, любім, вучымся мудрасці.

Вольга КАЗЛОВА,
заслужаны работнік вышэйшай школы Рэспублікі Беларусь

Таццяна, сёння я, як звычайна, падхапілася вельмі рана — трэба маці рабіць укол інсуліну. Схмянулася, спіснулася сэрца, бо няма маёй матулі, як няма ўжо і тваёй. Светлая ім памяць, Марыі Філатаўне Шамякінай ды Марыі Міхайлаўне Карпавай. Але думкі міжволі паляцелі ў другім кірунку, паціплела да душы. Ёсць жа мы, ёсць нашая памяць, асабістая і агульная...

Не завейным студзеньскім традыцыйным Таццяніным днём, а прыгожым восеньскім, пагодлівым кастрычніцкім аўтаркам нарадзіла Марыя Філатаўна цябе, сваю другую дачкушчу, і такім чынам падаравала твой Таццянін дзень; філалагічнаму факультэту Бельдзяржуніверсітэта — выдатніцу-студэнтку, удумлівую аспірантку, любімага студэнтамі выкладчыка, загадчыцу кафедры беларускай літаратуры і культуры; айчынным літаратуразнаўству — таленавітага даследчыка, прафесара, доктара філалагічных навук; мне ж — сяброўку, з якой пазнаёмілася яшчэ ў чатырохгадовым узросце, з якой разам перажывала сваё салодкае, бяскрывае дзяцінства і летуценнае юнацтва.

Як складваецца, фарміруецца таленавітая мэтанакіраваная натура? Што падштурхнула яе да творчага натхнення? Сям'я, асяроддзе, выхаванне і адукацыя, самавыхаванне і самаадукацыя, пастаўленая змалку мэта, жаданне рэалізавацца і быць для многіх прыкладам? Адназначнага адказу не ведае ніхто, бо гэта, зразумела, сінтэз самых розных — вялікіх і маленькіх — з'яў, фактараў, запраграмаваных падзей і незапраграмаваных выпадковасцяў памножаных на высокую тэмпературу ўнутранай энергіі, кіплення сэрца і таленту.

Сям'я твая была дружнай, зрошчонай, надзейнай апорай для кожнага з вас, а яшчэ вельмі па-шамякінску светлай і ўважліва шчырай, сардэчнай да іншых людзей, не кажучы пра тое, што ўсе дзеці — дзеці свае. Гэта наогул было пастулатам нашага "пісьменніцкага" дома на вуліцы К.Маркса, 36, які стаў нашым

родным кутом, нашым галоўным Домам, дзе так вольна дыхалася, дзе кожны быў радней роднага.

Ты ж ведаеш, Таццяна, я заўсёды прыбягала ў вашу ўтульную кватэру № 21, прыбягала, не сумняваючыся — тут я свая. Часам даводзілася сядзець за стол з усёй вашай сям'ёй падчас сядзення ці абеду. Цётка Маша, як і мая маці, як усе нашыя маці-суседкі, лічыла: першая справа — накарміць.

Часам заспявала цябе за фано, калі ты засяроджана асвойвала то "Апасіянтку" ці "Месячную санату" Бетховена, то "Поры года" Чайкоўскага. Часам да нас выходзіла твая старэйшая сястра Ліна і пачынала гаварыць з намі па-французску. Часам, калі аказваўся дома малодшы за нас на два гады Саша, ён, па-змоўніцку прыкладваючы да вуснаў палец, цягнуў на гарышча дома, дзе трымаў галябоў. Мы ўспаміналі з табой, што аж да гэтай пары засталася адчуванне трапяткой замілаванасці, калі твой брат на правах гаспадара дазваляў нам патрымаць у руках тых птушак, хаця і ніколі не дазваляў выпускаць іх палётаць у неба.

Пазней Саша жартаваў, што, дзякуючы менавіта ягоным галубам, ты пазнаёмілася са сваім лёсам — Славам Кудрашовым, хлопцам, які заўсёды ставіўся да цябе па-рыцарску высакародна.

Таццяна, мы не раз згадвалі, што нас, здаецца, ніколі спецыяльна не выходзіла. Магчыма, нам толькі падаецца тое. Так ці інакш, але ты, хутчэй за ўсё, выходзіла на прыкладзе паводзін уласных бацькоў і любых сэрца бацькоў-суседзяў. Ды як было не любіць і не захапляцца шчырай зацікаўленасцю да нашых спраў Янкі Маўра, праніклена ўважлівымі і адначасова ўсмешлівымі вачамі Янкі Брыля, тактоўна-пяшчотнай манерай трымацца Яна Скрыгана,

стрыманасцю, засяроджанасцю натуры Івана Мележа, падкупляючай сур'езнасцю адносін да нас ці дасціпнасцю жартаў Івана Навуменкі?

Зусім нядаўнім аўтаркам (мэнавіта па аўтарках праводзяцца на філфаку семінары, а таксама пасяджэнні нашай кафедры) пачула, як з глыбокай увагай і шчырай любасцю расказвала ты сваім семінарыстам, што ледзь не кожны ранак мела магчымасць чуць, як спяваў Янка Брыль, ідучы на працу: "Сам Янка Брыль, узяўце?"

Іван ж Пятровіч і Марыя Філатаўна — людзі высокай унутранай культуры, прыроджанага эстэтычнага густу, выключнага дэмакратызму зносілі з іншымі, вядома, шмат што перадалі табе генна, а таксама дзякуючы традыцыям радаводаў, сямейным аповедам пра лёсавызначальныя падзеі, асабістаму стаўленню да людзей, свету, сусвету.

Безумоўна, аснова любых поспехаў, тым больш — творчых, закладзена ў ведах, першакрыніцай якіх для цябе яшчэ са школы і, зразумела, увесь наступны час сталі кнігі. Чыталася вельмі многа: ад збораў твораў сусветнай і нацыянальнай класікі, што толькі пачыналі выдавацца, асобнікаў беларускіх паэтаў і прэзіраў, як правіла, з аўтографамі, да перыядыкі, да лімітаваных тады часопісаў "Юношты", "Роман-газета", "Новый мир" і іншых. Таму лёгка засвойваліся тэксты з вялізных спісаў мастацкіх твораў, што прапанаваліся па гісторыі розных літаратуры у нашай alma mater — філфаку.

Захавалася і асабістая кнігарэліквія. Саюз пісьменнікаў тады знаходзіўся праз вуліцу Энгельса ад нашага дома. Амаль кожны дзень наведваліся туды, асабліва любілі заходзіць у створаны цёткай Уладзій невялічкі музей Янкі

Купалы. Купаліха сустракала гасцінна і ласкава, магла захопленна бясконца расказаць пра кожны экспанат. А аднойчы павяла нас на месца будучага музея, і там, корпаючыся ў зямлі, знайшлі мы некалькі керамічных аскалёпкаў, як высветлілася, ад улюбёнага купалёўскага кубка. Цётка Уладзій плакала, смяялася, цалавала, гладзіла нашыя галовы і тады ж падпісала па кніжцы — Янка Купала "Хлопчык і лётчык".

Таццяна, сёння, калі я бачу, як ідучы на лекцыі, ты цягнуеш проста непад'ёмную колькасць тоўстых манаграфій, дапаможнікаў, альбомаў, то яшчэ раз упэўніваюся: не бывае выпадковасцяў. Зусім зялёнымі падлеткамі, узяўшыся за рукі, перайшлі мы з табой Ленінскую вуліцу і апынуліся перад будынкам Дзяржаўнага мастацкага музея. Там самастойна, без усялякай папярэдняй падказкі старэйшых, запісаліся ў лекторый па гісторыі сусветнага мастацтва і з захапленнем праслухалі прапануемы аглядны цыкл, праілюстраваны сотнямі дыяпазітываў сусветных шэдэўраў жывапісу і скульптуры. У гэтым бацьшча твая зайздросная мэтанакіраванасць, неспявольная прага нястомна падпітваць зрудыццо, выключна працаздольнасць. Відаць, у гэтым выяўляюцца і якасці шамякінаўскай натуры, і вынікі "неспецыяльнага" бацькоўскага выхавання, і сённяшняе выкладчыцкае жаданне аддаць моладзі ўведанае, і апраўданне свайго задбальнага знака "шпілі", чашы якіх ураўнаважваюць сумленнасць і абавязак — усё тое, што прымушае цябе не спыняцца ў штодзённым навуковым пошуку, шчыра выказацца; тое, што паспрыяла стаць аўтаркай арыгінальных грунтоўных публікацый па тэорыі літаратуры, міфалогіі, гісторыі беларускага прыгожага пісьменства, культуры Кітая, Індыі і інш.

Вялікім шанцаваннем, дарункам лёсу можна лічыць вучобу ва ўніверсітэце, дзе аднакурснікамі сталі Жэня Янішчыц, Алесь Разанаў, Анатоль Бутэвіч, Віктар Ярац, сённяшняй калегі па філфаку — Ніна Рашэтнікава, Валяціна Трайкоўская (Коктыш) і многія-многія іншыя, імёны якіх ведае родная Беларусь.

Памятаеш, як літаральна заміраў наш "зорны" курс у прадчуванні асалоды, калі ўваходзілі ва аўдыторыю нашыя куміры — Міхась Рыгоравіч Ларчанка, Ніл Сымонавіч Гілевіч, Алес Антонавіч Лойка, Дзмітрый Якаўлевіч Бугаёў, Іван Якаўлевіч Навуменка, Маргарыта Барысаўна Яфімава, Сцяпан Хусейнавіч Александровіч, Кузьма Рыгоравіч Хромчанка. Кожнае слова, простае і яснае, заўсёды было поўнае вялікай значнасці, важкасці, чалавечай урушанасці. Аплодненыя іхнімі ідэямі, падсвечаныя іхнімі тэмпераментамі, энцыклапедычна ўзнёслыя лекцыі ператвараліся ў сапраўднае свята.

Дзіўна, што, нягледзячы на нашае даўняе сяброўства, мы аказваецца, ніколі не ліставаліся. Захавалася, праўда, літаральна пара паштовак з самым сур'езным зместам (асабліва, калі ўлічыць наш тагачасны дзіцячы ўзрост) — пажаданне здароўя, радасцей і шчасця ў асабістым жыцці. Сёння ж, у твой Таццянін дзень, я зычу табе на многія наступныя гады як мага больш на кожным тыдні па-людску цёплых аўтаркаў, такіх, якія б апраўдалі твае спадзяванні, абіяцалі спаўненне запаветных мараў, прыносілі радасць здзяйсненняў, поўнілі душу шчасцем ад позірку ўдзячных зачараваных вачэй студэнцкай аўдыторыі, дарылі зорны россып Млечнага Шляху і магічна прыцягальную бясконцасць Сусвету.

Людміла КАРПАВА
8 кастрычніка 2008 г.

Замест ліста Таццянін аўторак

Эдгар По — навеліст-містык і заснавальнік дэтэктыва

Эдгар По (1809—1849) — найбуйнейшы амерыканскі пісьменнік ранняга рамантызму. Пры жыцці ён апублікаваў паэтычны зборнік "Тамерлан і іншыя паэмы" (1827), а таксама дзве яркія кнігі апавяданняў — "Тратэскі і арабескі" (1840) і "Апавяданні" (1845). Надзвычай багатая, арыгінальная літаратурная спадчына Э. По мае значны мастацкія вартасці і асаблівую інтэлектуальную прыцягальнасць.



Новы твор з выразнымі дэтэктыўна-прыгодніцкімі элементамі з'явіўся ў 1843 г. і меў назву "Залаты жук". Сюжэт навелі базіруецца на расшыфроўцы галоўным героем Вільямам Легранам крыптаграмы, у якой зашыфравана месца захавання скарбу піратаў. Пісьменнік пры гэтым стварае цудоўныя пейзажныя малюнкi, выказваючы сапраўднае захапленне прыгажосцю велічнага цюльпанавога дрэва, якое мела "каралеўскі выгляд". Вельмі ярка, з мноствам дэталю і падрабязнасцяў, Э. По апісвае знойдзены героем скарб. Пры гэтым для пісьменніка пошукі героем схаваных каштоўнасцяў і разнастайныя прыгоды з'яўляліся толькі фонам, жыццёвым матэрыялам. Творчая місія Э. По палягала ў тым, каб давесці, што шлях чалавека да скарбу — шчаслівага жыцця, ляжыць праз развязанне складаных галаваломак і пераадоленне шматлікіх бар'ераў.

Э. По выявіў сябе ў прозе як выдатны філосаф-інтэлектуал. Своеасаблівым філасофскім трактатам з'яўляецца навела "Месмерычная споведзь" (1844). Абраўніа форму дыялога з героем — містэрам Вэнкеркам, які знаходзіцца ў стане гіпнатычнага трансу, аўтар разважае пра сутнасць матэрыяльнага і духоўнага, суіснаванне душы і цела, прыроду пакутаў і радасці. Э. По імкнецца вытлумачыць першапрычыны ўсясветнага руху, аснову ўсіх рэчаў, механізмы гіпнатычнага ўздзеяння на волю і фізіялогію чалавека.

Узмацненне філасофскага пачатку ў творчасці Э. По яшчэ больш ярка праявілася ў публіцыстычным творы "Д'ябал супярэчнасці" (1845). Аўтар выказвае важныя філасофскія сентэнцыі пра характар чалавечага мыслення, з'яўленне розных інтэлектуальных сістэм. На думку пісьменніка, асаблівую ролю ў паводзінах чалавека адыгрывае дух супярэчнасці. Так, менавіта "д'ябал супярэчнасці" цалкам кіруе чалавекам падчас падрыхтоўкі і ўчынення збойства. Менавіта ён змушае злачынцу прызнацца, распавесці пра ўчынены грэх.

Выкарыстоўваючы алегорыю і тратэск, Э. По паказваў адмоўныя праявы капіталізму ("Круцель", 1840), выкрываў сацыяльны эгаізм арыстакраты ("Маска Чырвонай Смерці", 1842), асуджаў махлярства і падман ("Падман як дакладная навука" 1843), крытыкаваў слабыя месцы амерыканскай дэмакратыі.

У апошні перыяд творчасці Э. По выявіў асаблівую цікавасць да псіхалогіі помсты. У яркіх навелах "Бочка Амантылада" (1846) і "Прыг-скок" (1849) ён паказвае розныя віды помсты за ўчыненыя здзекі. Кароль-тыран разам з яго міністрамі і пыхлівы Фартуната пазбаўляюцца жыцця за абразы і знявагі іншых. Аўтар выступае на баку слабых і пакрыўджаных — лічыць расплату за здзекі над чалавечай годнасцю справядлівай і апраўданай.

Як бачна, амаль кожная навела Э. По — вобразнае ўвасабленне важнай філасофскай сентэнцыі, мастацкае разгортванне значнай этычнай або сацыяльнай формулы. Пісьменнік вольна вандруе ў часе і прасторы, выбірае неабходныя сюжэты і персанажаў для адекватнай рэалізацыі творчай задумы.

Мастацкая літаратура для Э. По — найбольш прыдатная форма асэнсавання рэчаіснасці, пазнання шматлікіх праяваў жыцця, выяўленне яго законаў і канстант. Ён пры гэтым спаталяе прагу чытача да незвычайнага, невядомага, дзівоснага.

Інтэлектуальная выверанасць, сардэчная шчырасць, дасканалы эстэтычны густ і віртуознае валоданне словам дазволілі Эдгару По стварыць сапраўдны мастацкі шэдэўр.

Іван САВЕРЧАНКА

Э. По нарадзіўся ў Бостане (штат Масачусетс). Ён рана страціў бацькоў, выхоўваўся ў доме бізнесмена Джона Алана. Юнак навучаўся спачатку ў прыватнай школе, а затым — у Віргінскім універсітэце.

Шэсць першых апавяданняў Э. По апублікаваў на працягу 1832 г. У іх пісьменнік настойліва шукае ўласны стыль, манеру, герою, асвойвае пабудову зямальнага сюжэта і выпрацоўвае агульную архітэктоніку навелы. Ужо ў ранніх творах выявілася цікавасць Э. По да таямнічага, неспазнанага, загадкавага. Так, у апавяданні "Метцэнгерштэйн" (1832) пісьменнік звяртаецца да легендарнага і паўфальклорнага сюжэта. Дзеянне адбываецца ў Венгрыі — краіне з містычнай гісторыяй. Галоўны герой барон Фрэдэрык фон Метцэнгерштэйн становіцца ўладальнікам незлічонага багацця пасля смерці бацькі. Малады барон надзвычай жорстка і крывава абыходзіцца з падданымі. Ён пазбягае людзей, увесь час праводзіць з наравістым канём, мае нейкую невытлумачальную прывязанасць да яго, што спараджае шмат дзіўных чутак. Герой шалёным галопаем носіцца па сваіх уладаннях, наводзіць сполах і жах на ўсіх жыхароў. Урэшце, калі загараецца яго замак, раз'юшаны конь нясе гаспадара ў вогнішча і там барон знікае назаўжды.

Містыцызмам, жудаснымі сцэнамі, жахамі і прадчуваннем блізкай смерці напоўнена навела Э. По "Разбурэнне дома Ашэраў" (1839). Дзеянне адбываецца ў недагледжаным, закінутым палацы. Галоўныя героі — брат і сястра Ашэры — знаходзіцца ў напружаным, эскаляваным стане, жывуць прадчуваннем непазбежнай трагедыі, якая сапраўды неўзабаве здараецца.

Э. По асабліва цікавіў унутраны свет чалавека, які апынуўся ў экстраардынарнай сітуацыі. Так, у навеле "Калодзеж і маятник" (1842) перадаюцца невыносны душэўны стан і жахлівыя фізічныя пакуты чалавека, які трапіў у інквізітарскія абцугі. Э. По вельмі часта ўздымаў блізкія ўсім містыкам тэмы рэінкарнацыі, летаргічнага сну, пераўвасаблення, замагільнага жыцця і ўваскрэшання. У апавяданні "Без дыхання" (1832) галоўны герой трапляе ў незвычайныя абставіны, назірае ўласную смерць, ускрыццё хірургам цела, наведвае царства мёртвых. Навела "Пахаванне раней часу" (1844) утрымлівае некалькі мікраапавяданняў пра пахаванні жывых, што знаходзіліся ў стане летаргічнага сну. Неверагодныя выпадкі і дзівосныя здарэнні несумненна прыцягвалі ўвагу чытача, абуджалі яго фантазію і пачуцці.

У прозе Э. По вельмі моцны рамантычны струмень, з уласцівай яму эстэтыкай. Так, навела з характэрнай назвай "Востраў Феі" (1841) напоўнена цудоўнымі пейзажнымі замалёўкамі ў рамантычным стылі. Над адзіночым востравам плавае чароўная фея, якая паступова знікае ў "эбенавай плыні".

У творчасці Э. По шырокае адлюстраванне знайшла тэма падарожжаў, вандровак, знаёмства з дзівосным светам, раскрыцця загадак і таямніц прыроды. У апавяданні "Рукапіс, знойдзены ў бутэльцы" (1833) пісьменнік перадае адметныя геалагічныя ўяўленні пра велізарныя дзіркі на зямных палюсах, праз якія вада нібыта трапляла ў зямныя

глыбіні, утвараючы гіганцкія водавароты. Аўтар стварае фантастэмагарычную сцэну прадвызначанага руху аграмаднага карабля, якога цяжнне нясе насустрэч непазбежнай гібелі. Э. По ўмела малюе зданцвенне і абыякавасць каманды і капітана, якія не ў стане змяніць хаду падзей. Яны змірыліся з наканаваннем, сціхлі, адасобіліся і, нібы ў сне, чакаюць непазбежнага паглынання воднай стыхіяй.

Э. По выяўляў цікавасць да смешных і камічных гісторыяў. Адметны лад жыцця галадцаў, іх побытавыя звычкі і забаўныя паводзіны ён ярка паказаў у апавяданні "Чорт на званіцы" (1839). Гумарыстычныя і жартуліва-маскарадныя матывы выявіліся ў навеле "Акуляры" (1844). Твор пабудаваны на кантрастах, сур'эзнае ў ім суседнічае з кур'ёзным, прыгожае з агідным. Герой перажывае неверагодны ўздых і горкае расчараванне. Найбольш прывабныя ў творы — разважанні Э. По пра каханне з першага погляду: "Самымі натуральнымі, а значыць, самымі шчырымі і моцнымі з чалавечых пачуццяў з'яўляюцца тыя, якія ўзнікаюць у сэрцы, нібы электрычная іскра. Адным словам, найлепшыя і найбольш трывалыя з душэўных ланцугоў куоцця з аднаго погляду".

Тэма кахання і смерці з неверагоднай псіхалагічнай дакладнасцю і эмацыйнасцю асветлена ў апавяданні "Лігея" (1838) — творы, які Э. По лічыў найбольш удалым, самым дарагім і блізкім яго сэрцу. У цэнтры ўвагі пісьменніка — свет пачуццяў, сум і замаркочанасць героя пасля расстання з каханай, светлыя ўспаміны аб ёй, разважанні пра сапраўдныя і ўяўныя каштоўнасці зямнога жыцця.

Вяршыняй праявы творчага генія Э. По з'яўляецца лаканічная, але надзвычай кранальная навела "Авальны партрэт" (1844). У ёй з незвычайнай глыбінёй раскрываецца трагедыя мастака-дэміурга, які цалкам прысвяціў сябе творчасці. Захоплены стварэннем партрэта жонкі-прыгажуні, майстар аддае ўсю духоўную моц, умненне і талент напісанню карціны. Ён аднак не заўважае, як яго каханая дзень за днём траціць жыццёвыя сілы. У выніку

працяглай працы створаны цудоўны партрэт, але мастак губляе самае каштоўнае — сваё каханне. Аповед Э. По напоўнены незвычайнай пачуццёвацю і настальгічным сумам. У ім выразна праглядаюцца асабістыя жыццёвыя страты і душэўны перажыванні пісьменніка. На думку Э. По, сапраўднае мастацтва не абыходзіцца без ахвяраў, кожны гэны плаціць надта высокую цану за створаны ім шэдэўр. Твор гучыць як засяпруга, далікатнае папярэджанне і настаўленне наступнікам.

Э. По даў моцны штуршок развіццю дэтэктыўнага жанру ў літаратуры. Класічным дэтэктывам з'яўляецца навела Э. По "Забойства на вуліцы Морг" (1841). Дзеянне адбываецца ў Парыжы. Газеты паведамляюць пра жорсткае забойства дзвюх жанчын. Інспектары паліцыі губляюцца ў здагадках, факты не ўкладваюцца ў вядомыя ім схемы. Галоўны герой Агюст Дзюпэн, які мае нестандартнае мысленне і валодае унікальнымі здольнасцямі лагічнага мыслення, крок за крокам збірае факты, аналізуе паказанні сведкаў і ўрэшце разблытвае злачынства. Такім чынам, Э. По ярка паказвае — прафесійнае следства патрабуе асаблівых ведаў, інтэлекту, назіральнасці, выключнай карэктнасці, строгаасці і дакладнасці. Важная для пісьменніка сентэнцыя выказана ім непасрэдна ў творы: "Празмерная глыбіня толькі заблытвае і затуманяе думку". На думку Э. По, магістральны шлях да поспеху — наяўнасць аналітычных здольнасцяў і развітога ўяўлення. "Чалавек з сапраўды багатым уяўленнем, як правіла, найбольш схільны да аналізу", — робіць недвухсэнсоўную выснову пісьменнік.

Поспех у дэтэктыўным жанры Э. По замацоўвае ў наступнай навеле "Тайна Мары Ражэ" (1842—1843), дзе той жа галоўны герой — Агюст Дзюпэн выяўляе выключныя здольнасці следчага. Аўтар красамоўна паказвае, як важна падчас следства быць гранічна сабраным і ўважлівым да кожнай драбніцы, бо нават нязначны недагляд можа прывесці да памылкі, у выніку чаго будуць зроблены неаб'ектыўныя высновы і, як вынік, — вынесены несправядлівы прысуд.

Калі пачуў, што ў Мінску жыве сын Змітрака Бядулі, то без лішніх разваг вырашыў з ім сустрэцца. Сын класіка айчыннай літаратуры!

Сын класіка жыве ў Мінску

Сямейная каштоўнасць

Кватэра Яфіма Самуілавіча Плаўніка знаходзіцца ў цэнтры Мінска. На парозе мяне сустракае чалавек немалады, праўда, але і не стары па выглядзе. Нават не верыцца, што яму — 74 гады. А ўвесь сакрэт у тым, як сам прызнаецца, не паліць і займаецца ранішняй гімнастыкай.

— Калі я зразумеў дзесьці ў 50 гадоў, што маё здароўе пагаршаецца, то вырашыў сябе "аздаравіць". І выбраў для заняткаў японскую гімнастыку. Яна ўключае шмат практыкаванняў. Я пачаў іх выконваць. І лепш стаў пачувацца. Агзінае, што гэта ўсё вымагае шмат часу. А пасля адзін доктар з Тыбета навучыў мяне рабіць тыбецкую гімнастыку. І ў свае 74 гады я магу 10 разоў падцягнуцца, 25—30 разоў адціснуцца ад падлогі, — усміхаецца сын пісьменніка на маё здзіўленне.

У кватэры Яфіма Плаўніка шмат кніг. І не менш музычных вінілавых і лазерных кружэлак. Музыку вельмі любіць. Нават сам вырабіў калонкі для праграмавальніка. Захапленне музыкой — гэта адметная рыса сям'і Плаўнікаў.

— У татавай сям'і ўсе валодалі інструментамі. Гэта было, так бы мовіць, сямейнай каштоўнасцю — навучыць дзяцей на чым-небудзь іграць. Мужчыны, як правіла, ігралі на скрыпцы, а жанчыны да скрыпкі звычайна не дапускаліся. Яны ігралі на гітарах. І ўсе ў сям'і спявалі. У асноўным гэта былі беларускія і яўрэйскія песні (на абедзвюх мовах усё гаварылі ў роўнай ступені). Цёця Рэня, татава родная сястра, да прыкладу, спявала так хораша, што яе сяброўка Александроўская прапаноўвала разам паступаць у кансерваторыю. А мой тата, ён выхоўваў сваіх сяцёр, лічыў, што прафесія артыста — легкадумная. І галоўная мэта жанчыны — выйсці замуж і нарадзіць дзяцей.

Яфім Самуілавіч распавядае, як татаў родны брат Міця (Майсей) за два дні сам навучыўся і яго малага навучыў іграць на піяніна.

— Ён пасадзіў мяне на калені і паказаў як іграць "Суліко", любімую песню Сталіна, ды "Лявоніху". А потым я навучыўся іграць "Інтэрнацыянал". І маці ганарылася, калі я выступаў перад гасцямі.

Дзеці другога Бядулевага роднага брата Саламона настолькі любілі музыку, што нават з-за гэтага пасля пераехалі жыць у Маскву. У Мінску ім не падабаліся сімфанічныя канцэрты (!). Сын самога пісьменніка да вайны год правучыўся ў музычнай школе на класе скрыпкі. Але пасля вайны давучвацца было позна, хоць жаданне і мелася.

Яшчэ Яфім Самуілавіч адзначае, што ўсе сваякі па татавай лініі былі вельмі прыгожымі. Родная сястра Змітрака Бядулі Геня ў дакастрычніцкія часы заняла на мінскім конкурсе прыгажосці першае месца.

— А калі ў таты жыў Максім Багдановіч, то яго пазнаёміў са сваёй стрывечнай сястрой Мейтай. Багдановічу Мейта настолькі спадабалася, што пазнаёміў яе "каралевай англійскай".

Няблізкі Уральск

На пачатак вайны сям'я Змітрака Бядулі знаходзілася ў доме творчасці "Пухавічы". А сам пісьменнік працаваў у Мінску. Калі пачалі часцей лятаць варажыя самалёты, пісьменніцкія сем'і сабралі, пасадзілі ў грузавыя машыны і павезлі на ўсход. Праз некаторы час у гарадку Новыя Бурасы сваю сям'ю дагнаў Змітрок Бядуля.

— Нечакана для нас з'явіўся аброль барадой, схудалы тата. З ім была старая, зусім змучаная наша бабуля, яго маці. Яны цудам вырваліся з палаю-

чага Мінска і пешкі ішлі да нас, часам толькі пагсаджваючыся на спадарожныя вазы.

Яфіму Самуілавічу было сем гадоў, калі ў цягніку пад Уральскам памёр тата. Было гэта ў лістападзе 1941 года. Сям'я ехала ў эвакуацыю. Яфім Самуілавіч добра памятае бацьку, хоць Змітрок Бядуля заўжды быў заняты, і рэдка займаўся з дзецьмі. Але большасць таго, што ведае пра яго — расповеды родных. А вось ягоную смерць запомніў ва ўсіх дэталях.

— Мы ехалі ў цягніку. Тата стаяў у шчыльнай групе мужчын. Вагон калыхаўся з боку ў бок. І мужчыны калыхаліся ў такт вагона. Седзячы на паліцы разам з маці і сястрой, я назіраў за татам. І раптам ён пачаў павольна апускацца долу. Мама падхапілася з паліцы і села на падлогу, паклаўшы татаву галаву на калені. Навокал расступіліся, прынеслі вады. А мама ціха плакала. Нехта на канец палкі начапіў чырвоны піянерскі гальштук і высунуў яго праз акенца. Маўляў, заўважаць і спыняць цягнік. Але цягнік не спыніўся. Прыпынак быў толькі ў гарадзе Уральску.

Ва Уральску знаходзіўся тады Віцебскі рускі драматычны тэатр. Акцёры прынялі да сябе сям'ю Плаўнікаў, а разам з ёй і ўсіх, хто сышоў з цягніка. Тэатр заняўся пахаваннем Змітрака Бядулі. Так і дасёння магіла пісьменніка знаходзіцца ў няблізкім Уральску.

У вайну Плаўнікі страцілі шмат родных. Найперш кармільца. Ва Уральску ад запалення лёгкіх памерла і маці Змітрака Бядулі. Ад сухотаў памёр муж бацькавай сястры Соні. На фронце загінуў муж другой сястры Рэні. Родны брат Ізраіль (Лёлік) быў забіты фашыстамі ў Мінску. Ён ляжаў у бальніцы. І калі беларускую сталіцу пакідаў Змітрок Бядуля, то Ізраіль нават не мог падняцца з ложка: настолькі ён быў знясілены. І Бядуля быў вымушаны яго пакінуць. А Ізраіль таксама пісаў вершы і друкаваў іх. Яшчэ ён займаўся жывапісам. Іх бацька добра маляваў, але ў Ізраіля атрымлівалася яшчэ лепш. Таксама ён лепш за сваіх братоў іграў на скрыпцы.

Фашыстамі былі закатаваны ўсе восем родных братоў і сяцёр жонкі пісьменніка Марыі Ісакаўны з іхнімі сем'ямі.

У мірны час

Пасля вайны сям'я Плаўнікаў вярнулася ў Мінск. Вельмі дапамагала тады Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, якая таксама засталася без мужа.

— Сям'я Купалы і сям'я Бядулі некалі жылі разам у доме I з'езда РСДРП, — распавядае Яфім Самуілавіч. — І Янка Купала з татам былі сябрамі. Калі татава сястра Рэня выйшла замуж і зацяжарыла, то яе маці, мая бабуля, не прыняла дагому дачку, бо цёця выйшла замуж за рускага. А Змітрок Бядуля жыў тады з маці. І ён пабег да Янкі Купалы прасіць парады. Муж цёці Рэні быў вайскоўцам, і яго не было ў гарадзе. Вярнуўся толькі праз паўгода. І Купала ўзяў татаву сястру з немаўляткам жыць да сябе.

Па вяртанні з эвакуацыі Яфім Плаўнік скончыў школу № 13, якая знаходзілася за рынкам на Лагойскім тракце. Затым скончыў Інстытут механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі. Пасля заканчэння вучобы яго накіравалі ў Навукова-даследчы інстытут механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі, які ўзначальваў Мацэпура Міхаіл Яфрэмавіч. Там патрапіў у адзел энергіі ветру. Але адтуль па недарэчнасці прыйшлося сысці. І пайшоў працаваць на "Гарызонт".

— У канцы саракавых гадоў былі вызвалены з турмаў многія нашы сябры і знаёмыя, — дзеліцца ўспамінамі Яфім



Самуілавіч. — У некаторых у жывых нікога з родных не засталася. І ім не было дзе прытуліцца. А наша сям'я жыла тады ў двухпакаёвай кватэры. І мама лічыла сваім абавязкам даць прытулак гэтым людзям. Некаторы час у нас жыў Барыс Мікуліч. Месяцы тры-чатыры. Пасля ён знік. Высветлілася, што яго зноў арышталі. Паўгода ў нас прахварэў, амаль не ўстаючы з ложка, Цогзік Даўгапольскі. Цэлы год у нас прахварэў ўдава вядомага яўрэйскага паэта Дзіна Харык.

Яшчэ Яфім Плаўнік вучыўся на вярхоўным аддзяленні Радыётэхнічнага інстытута. А затым атрымаў спецыяльнасць дызайнера ў Тэатральна-мастацкім інстытуце. Дыплом дызайнера яму спатрэбіўся, каб умець прыстойна знешне аформіць свае вынаходніцтвы. Пры вытворчасці радыёпрыёмніка "Гарызонт" ён выкарыстаў некалькі новых рашэнняў, якія пасля былі ўжыты ва ўсім Савецкім Саюзе. Але дакументы на патэнт не падаваў. Аформіў толькі аўтарскае пасведчанне на прамысловы ўзор. Увогуле яму належыць шмат аўтарскіх пасведчанняў на розныя распрацоўкі.

Загадкавыя гісторыі

У біяграфічных матэрыялах пра Змітрака Бядулю нічога не гаворыцца пра яго арышт савецкімі органамі. А Яфім Самуілавіч распавядае наступную гісторыю:

— Мне неяк з Польшчы напісалі ліст два рэдактары. Яны між іншым пісалі, спасылаючыся на сведчанні Кузьмы Чорнага, пра арышт Змітрака Бядулі. Чорны нядоўга сядзеў у турме. І калі агнойчы яго вялі па турэмным калідоры, ён заўважыў, што паблізу праводзяць Змітрака Бядулю. Атрымліваецца, што тата некаторы час быў у турме. Я ў маці пытаўся, але яна наконнт такіх рэчаў маўчала. У яе на вачах арыштоўвалі Дзіну Харык разам з мужам і дзецьмі. Тата яна баялася.

А татаў брат Міця сядзеў у турме. Я не ведаю, праўда, за што.

Маці Яфіма Самуілавіча Марыя Ісакаўна нарадзілася ў Гродне. Яе дзівочае прозвішча — Шыркес. Пасля смерці мужа яна адна гадала дачку і сына. Марыя Ісакаўна памерла ва ўзросце 92 гадоў. У матчынай сям'і многія былі служыцелямі культуры — равінамі, кантарамі, рэзнікамі. Марыя Ісакаўна гэты факт хавала ад дзяцей усё жыццё. Пры савецкай уладзе гэта было заганаў.

Распавядае Яфім Самуілавіч яшчэ адну загадкавую гісторыю:

— Мне расказвалі і такую гісторыю. Калі была абвешчана Беларуская Народная Рэспубліка, мой тата нібыта быў у чыне маёра пры вайсковым атрадзе БНР. Я нідзе такіх звестак сам не сустракаў. Але да мяне трапіў фотаздымак, на якім тата знаходзіцца на нейкім стрэльбішчы. Акурат ва ўзросце, калі і абвешчана абвешчэнне БНР. Хто будзе проста так хадзіць на стрэльбішчы?..

Сёння Яфім Самуілавіч знаходзіцца на пенсіі. Мае шмат вольнага часу. І ён пачаў складаць вершы. У асноўным чатырохрадкоўі, якія нагадваюць рубай Амара Хаяма. Пераканаўся самі.

Мне нечым скрасіць жыццё бремя: Нет ни здоровья, ни богатства. Творец, настало, видно, время Свободы, равенства и братства.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымку: Яфім Самуілавіч Плаўнік.

Прасякнуты цеплынёй і любоўю...

"Мама — сонейка маё..." — такая кніга пабачыла сёлета свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Кнігу складаюць тры раздзелы: "З любоўю ў сэрцы", "З ласкай у голасе" і "З усмешкай у вачах". Укладальнікам кнігі з'яўляецца Мікола Маляўка.

У гэтай кнізе сабраны вершы і песні пра маці, самага блізкага і дарагога чалавека.

Сярод многіх вершаў у кнізе, якія прысвечаны маці, вельмі рупіць выдзеліць верш Васіля Жуковіча "Маё свята — мама".

*Бог высокі табе
Даў мяне нарадзіць,
Мама.
Ты вучыла мяне
Гаварыць і хадзіць,
Мама.
Справадлівым мяне
Прывучаеш ты быць,
Мама.
Мне з табою людзей,
І Радыму любіць,
Мама.*

Кранае душу і верш цікавага і таленавітага паэта Міколы Маляўкі "Чай ад мамы". Радак яго верша напоўнены вобразнасцю, гучыць ён плаўна, меладычна. І ты, здаецца, бачыш перад вачыма той самы лес, дзе расце святаяннік, рупліваю і ціхую маму, якая збірае яго.

*Мама чаю не купляла,
Мама мела свой запас —
Святаяннікам бывала,
Чай заварвала для нас.
Цвіў у лесе чай ад мамы,
На гарышчы потым сох.
Ад такога чаю, мабыць,
Не адмовіўся б і Бог.*

Хораша чытаюцца вершы паэтаў Васіля Віткі, Эдзі Агняцвет, Алеся Бадака, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Карызна, Еўдакіі Лось, Міколы Мятліцкага, Міхася Пазнякова, Алеся Пісьмянкова, Міколы Чарняўскага, Віктара Шніпа, Казіміра Камейшы, Галіны Каржанеўскай, Алеся Пысіна, Яўгеніі Янішчыц...

Вершы, якія змешчаны ў гэтай кнізе, прасякнуты цеплынёй і любоўю да маці. Яны свеціцца, зіхацяць сапраўднай паэзіяй. Думаю, што гэта цікавая, таленавітая кніга будзе с прыхільнасцю сустрагана чытачамі.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Студэнцкая ініцыятыва

Ініцыятыўная група студэнтаў (Мінскага Дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта) пры падтрымцы ўніверсітэцкага прафсаюза аб'явіла конкурс паэзіі. Амагары прыгожага пісьменства назвалі гэты конкурс "Незавершанасць". Мяркуюцца, што лепшыя вершы будуць апублікаваны ў перыядычным друку, а тры пераможцы нават атрымаюць прызы. Сябрамі журы пагадзіліся быць вядомыя літаратары Раіса Баравікова, Алесь Наварыч і Віка Трэнас. Ва ўмовах конкурсу — беларуская мова, студэнцкая тэма, крэатыўнасць. Вершы і пытанні студэнты просяць дасылаць да 1 лістапада на электронны адрас vershuk@mail.com.

Ул. інф.

Вайна і жыццё

Да 90-годдзя заканчэння Першай сусветнай вайны

Звычайны лад чалавечага жыцця час ад часу ўзрываецца падзеямі, якія ў адначасе непазнавальна змяняюць жыццё і свядомасць цэлых пакаленняў. Найбольш успрымальны да гістарычных катаклізмаў аб'ект — чалавечая душа. Парадаксальным чынам трагічны падзеі Першай сусветнай вайны 1914—1918 гадоў сталі моцным каталізатарам абуджэння нацыянальнай свядомасці нетытульных народаў абодвух ваюючых бакоў. Беларусы не былі выключэннем. З усіх бакоў выказвалася незадаволенасць з нагоды мабілізацыі. Так, Янка Купала ў цыкле вершаў "Песні вайны" абураўся, як простыя беларусы-вясцоўцы пайшлі паміраць незразумела за што. Але... "Тое, што нас не зламае, зробіць мацней", — казалі рымляне. Зрэшты, у апошні год вайны ўбачыла свет "Беларуская граматыка для школ" Браніслава Тарашкевіча — грунтоўны падмурак нацыянальнай лінгвістыкі.

Вядома, што сур'ёзная мастацкая літаратура — вельмі карысны інструмент для глыбокага аналізу той ці іншай эпохі, у тым ліку і ваенных падзей. Асабліва, калі яны падаюцца праз адчуванні і назіранні простага салдата, радавога, які непасрэдна выконваў жорсткія загады або сам становіўся іх ахвярай. І тут надзвычайныя паказальныя два класічныя творы — раманы "На заходнім фронце без перамен" немца Эрыха Марыя Рэмарка і "Прыгоды ўдалага салдата Швейка" ў сусветную вайну чэха Яраслава Гашака. Вельмі ўражвае кантраст паміж светаадчуваннямі аўтараў, быццам гутарка ідзе не пра адзін і той жа час (і падзею), а пра розныя эпохі ці нават стагоддзі. І тут трэба ўгадаць, што Рэмарк — гэта прадстаўнік тытульнай нацыі Германскай імперыі, а Гашак — літаратурны голас аднаго з малых народаў Аўстра-Венгрыі, які гучна заяўляў пра сябе яшчэ ў часы Яна Гуса, але потым страціў уласную дзяржаўнасць.

Для галоўнага героя твора Рэмарка, простага нямецкага пехацінца, удзельніка самых жорсткіх баёў на герман-французскім фронце, сусветная вайна — гэта трагедыя, на фоне якой чалавечы жыццё амаль страчвае сэнс. Таму, каб не звяр'яецца, Паўль Боймер і яго маладыя сябры-франтавікі, нядаўнія школьнікі, імкнуцца не думаць пра тое, што адбываецца навокал. Яны сумленна выконваюць баявыя загады, знішчаюць салдат праціў-

ніка, а галоўнае — дзень і ноч змагаюцца з франтавымі ўмовамі за магчымасць пражыць яшчэ адзін дзень.

Рэмарк на фоне бяспрэчна антываеннага пафасу рамантажуе лёс галоўнага героя і яго сяброў, іх вайсковае братэрства і ўзаемадапамогу, мужнасць і смеласць не па гадах. Бо Першая сусветная вайна — гэта час станаўлення самога Рэмарка як мужчыны. Таму пісьменніку вельмі цяжка без пафасу сказаць самому сабе, што надзвычай кепска правёў маладосць, забіваючы людзей. Ён, Рэмарк, гэта прызнае, але знешняя рамантажыя робіць яго прызнанне няшчырым...

Застаецца толькі здзіўляцца, як Яраслаў Гашак здолеў напісаць жыццелюбвыя "Прыгоды ўдалага салдата Швейка" ў такі жорсткі і бязлітасны час.

Што адразу, з першых старонак, прыцягвае ўвагу — гэта прыроднае непрыманне Ёзафам Швейкам, звычайным пражанінам, звычайнага лёсу і сярэдняга ўзросту, вайны і ваеннай справы наогул, а таксама ўсялякай жорсткай субардынацыі, якая патрабуе ад падначаленых бяздумнага выканання загадаў. Яго груба выцягнулі са звыклага жыцця і паспрабавалі накіраваць прама ў шрапнельнае пекла. Але ён супрацьпаставіў дзяржаўна-імперскаму гвалту знешнюю паслухмянасць і стараннасць. На самай справе Швейк усяго толькі дэманструе спробу фармальнага, па пунктах, выканання



ўсіх маральных ды іншых абавязкаў салдата і грамадзяніна Аўстрыйскай імперыі падчас сусветнай вайны. Ён даводзіць да абсурду ідэю імперскага патрыятызму, што патрабуе самаахвярнага адданасці імператару (а фактычна кожнаму начальніку, які адчувае сябе імператарам на ўласнай тэрыторыі). І калі прывітанне Швейка "Няхай жыве імператар!" не выклікае ў членаў ваенна-медыцынскай камісіі нічога, акрамя рэзальцыі "Ідыёт!", зразумела, што гэта дыягназ не Швейку, а першай асобе імперыі.

Вайна для Гашака, цывільнага жыхара Прагі — занятая вар'ятаў, вар'яцкая

справа. Таму сталы Гашак не пакутуе, як малады Рэмарк, ад неабходнасці сумяшчаць стварэнне культурна-мастацкіх каштоўнасцей з неабходнасцю забіваць іншых людзей. Гашак павольна і метадычна аддзяляе абсурд вайны ад жыцця, быццам гнілую бульбу ад добрай.

Агульны ідэятызм "ваеншчыны" як светапогляду — галоўная сатырычная мішэн "Прыгод Швейка". Гашак бескампрамісна высмейвае ідэалізацыю ваеннай справы грамадствам і дзяржаўнай прапагандай. Ён свядома падзяляе два феномены рэчаіснасці — вайну і ўласнае жыццё. У адрозненне ад герояў Рэмарка, чыя псіхіка штохвілінна прыціснута цяжарам фронту, Швейк ніколі не перастае аналізаваць тое, што адбываецца навокал яго. І заўсёды выказвае сваё меркаванне. Нягледзячы на прэсінг дзяржаўнай машыны, свабода слова, якую падчас сусветнай вайны сам сабе падарыў салдат Швейк, усё ж дапамагла яму застацца мірным чалавекам, а таксама не адзін раз палешыць настрой іншым неваенным людзям, якіх жорсткія абставіны часу загналі ў казарму.

Маральныя каштоўнасці Гашака вельмі блізкія да сучасных: тое, што падтрымлівае і паляпшае жыццё звычайнага чалавека — мараль-

на, а тое, што груба парушае асабістыя планы і вымушае забіваць іншых людзей ці проста псаваць ім жыццё — не. Калі паказчыкам найвышэйшай маральнасці лічыліся баявыя ўзнагароды, Ёзаф Швейк свядома адцягваў момант уласнага "баявога хрышчэння", каб не страляць у гэтых жа звычайных, як і ён, абывацеляў. Тады ён ледзь пазбег смяротнага пакарання. Цяпер жа гэтыя паводзіны выглядаюць як звычайныя паводзіны эксцэнтрычнага пацыфіста, сумленне якога не дазваляе пазбаўляць жыцця іншых людзей.

Першая сусветная вайна паставіла крывавы крыж на марах памяркоўнага XIX стагоддзя пра новы, зручны для жыцця свет без глабальных ваенных канфліктаў. Жахі вялікай вайны былі рознабакова адлюстраваны ў дакументальным кінематографі, прэсе і сур'ёзнай літаратуры.

На жаль, чалавецтва не здолела зрабіць адзіную для ўсіх выснову аб недапушчальнасці вайны як сродку вырашэння праблем. Аднак канкрэтны чалавек ва ўласнай душы можа падпісаць вечны мір на ўсе часы. Бо канчатковае рашэнне: быць ці не быць, забіць ці не забіць — прымае ён сам.

Віталь ЕРМАШКЕВІЧ

Пра векапомныя дні змагання з акупантамі на роднай зямлі пісьменнік Васіль Гурскі распавёў у кнігах "Ля вытокаў Нёмана" (1981), "Хмары над Міншчынай" (2000), "Пушчы і дубравы славаю шумяць" (2004), "Сірокая доля" (2005), "Агнявыя дарогі да Перамогі" (2006), "Бясцэнныя косы" (2007), "Незабыўныя сцэжкі" (2007).

У сваёй новай кнізе "Ухабістыя дарогі" (Мінск, "Кнігазбор" 2008) празаік пазначыў вехі гераічнага мінулага патрыятычнага Вялікай Айчыннай вайны, адрасаваючы твор партызанам і чырвонаармейцам (у сувязі з 63-годдзем Перамогі і 64-годдзем вызвалення рэспублікі ад фашысцкай акупацыі). Ён, узнагароджаны ордэнам "Айчыннай вайны" (двойчы), медалём "Партызану Айчыннай вайны" (двойчы), медалём "За Перамогу над Германіяй", напісаў новую кнігу па праве маральнага абавязку ў якасці споведзі чалавека, які годна прайшоў праз жыццёвыя выпрабаванні. Адметнасць, асаблівасць выдання заключаецца ў тым, што аўтар разглядае апісанне падзей ў кантэксце

Пра час і сябе

часу, з добрым веданнем першакрыніц заглябляецца ў гісторыю.

Засяродзіўшы ўвагу на аспектах духоўнай спадчыны свайго пакалення, пісьменнік праз гістарычны экскурс распавёў і пра сваё Пераддзямонне. "Вытокі Нёмана спрадвеку прыцягвалі людзей. Адсюль можна было з Балтыйскага мора трапіць у басейн Дняпра. Чорнае мора — шлях "з вараг у грэкі". На левым беразе Нёмана, за паўкіламетра вышэй, раскінулася мястэчка Пясочнае, некалі ўваходзіла ў склад Слуцкага княства, у далейшым належала князям Аселькавічам, пасля пасагам Сафіі Аселькавіч перайшло да Радзівілаў. Тэматыку кнігі можна пазначыць так: пра час і сябе.

Паэтычна, хораша піша В. Гурскі пра вытокі, сваю малую радзіму — Замосце, якое ўпамінаецца ў летапісах, юрыдычных актах 1592 года, як сяло ў Рэчы Паспалітай. У зборніку В. Гурскага, які пільнуецца прынцыпаў аўтабіяграфізму,

пазначаны моманты духоўнага збліжэння і каранёвай сувязі з роднай зямлёй (апавяданні "Рубцы старажытнасці", "Перасяленне", "Пагранічныя вятры", "Малатарня, млын і лаўка", "І засвістаў паравозік") на пачатку жыццёвай дарогі. Аўтар дэталізуе абставіны жыцця землякоў у 20-я гады, расказвае пра прымусовую калектывізацыю ў 30-я гады, сваё пакаленне напярэдадні навалынічнага 40-га года.

Дарога, па якой крочыць герой кнігі Васіля Гурскага — гэта дарога пазнання, адкрыцця, далучанасці да маральных першаасноў народнага быцця. Падых часу, павеі сучаснасці пісьменнік нярэдка перадае праз дыялогі.

Апавядальная манера празаіка — публіцыстычная. Аднак гэта публіцыстыка мастацкая. Выступаючы ў ролі мастака, сацыёлага, псіхолога, Васіль Гурскі, настаўнік па прафесіі, знаходзіць прачулыя шчырыя словы,

паступова ўключаючы сваіх герояў у грамадскае жыццё ("Першыя самастойныя крокі", "Споведзь беднага студэнта").

І, што характэрна, аналітыка і сінтэз існуюць у аўтара ў дыялектычным адзінстве праз павяз часоў. Станоўча, што В. Гурскі імкнецца прасачыць людскія лёсы землякоў, пашыраючы прастору, выходзячы за межы вёскі, выкарыстаўшы мастацкі прыём апісальнага канцэнтрычнага круга ("Хутар Востраў", "Светлагор'е", "Наднёман" (Малыскаўшчына), "Хутар Дварэц").

Дакументалізм краязнаўчых апавяданняў Васіля Гурскага, партызанскага падрыўніка варажых эшалонаў у тыле ворага, прывабляе шчырасцю пачуццяў. Удала выпісаны характары партызан Уздзеншчыны, якія, не шкадуючы свайго жыцця, набліжалі час перамогі ("Бяззвусыя партызаны").

Зборнік апавяданняў В. Гурскага карысны і пазнавальны: у ім аўтарскае пачуццё Бацькаўшчыны, неразлучнасці з народам матэрыялізавалася пад пяром празаіка ў малюнок ўсенароднай барацьбы з фашызмам.

Браніслаў ЗУБКОВІЧ



Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзіёмава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер



Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'екты:

- публіцыстыкі — 284-66-71
- пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
- крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
- прозы і паэзіі — 284-44-04
- мастацтва — 284-82-04
- бухгалтэрыя — 284-66-72
- Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3379
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
8.10.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 5484

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9770024468001 08041

Сяргей КРЫВІЧОЎ

У філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь "Гасцеўня Уладзіслава Галубка" адкрылася выстаўка, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, тэатральнага мастака Армена Грыгар'янца.



Пашаны", медалямі, дзвюма Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, Ганаровымі граматамі Літоўскай і Азербайджанскай ССР.

На адкрыцці выстаўкі выступіла дачка знамага мастака Таццяна Нішаткіна, якая выказала ўдзячнасць супрацоўнікам музея за ўшанаванне памяці А. Грыгар'янца, якога вось ужо больш як трыццаць гадоў няма на гэтай зямлі. Раней яна перадала ўстанове культуры архіўныя дакументы і фотаздымкі бацькі, а гэтым разам — яго працоўную кніжку. Т. Нішаткіна распавяла пра Армена Грыгар'янца як пра выдатнага чалавека, асобу, творцу, пра яго работу ў тэатрах і інстытуце, прыгадала шматлікія эпізоды з яго жыцця.

Таксама слова браў заслужаны артыст Беларусі актёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага Андрэй Душачкін. Андрэй Андрэевіч падзяліўся сваімі ўспамінамі пра А. Грыгар'янца, які быў сябрам яго бацькоў, сям'і.

У экспазіцыі выстаўкі прадстаўлены, як ужо адзначалася, архіўныя дакументы і фотаздымкі, аўтапартрэт Армена Грыгар'янца. І, вядома ж, шматлікія работы мастака: эскізы касцюмаў са спектакляў "Цудоўная дудка" В. Вольскага, "Матухна Кураж і яе дзеці" паводле Б. Брэхта, эскізы афіш і дэкарацый з пастановак "Вогненны мост" Б. Рамашова, "Атэла" У. Шэкспіра і іншыя.

Творчасці А. Грыгар'янца ўласцівыя глыбокае разуменне жанравай асновы спектакля, рэжысёрскае бачанне пабудовы сцэнічнай пляцоўкі, выразнасць зракавых вобразыў, арганічнае адзінства традыцыйнага і наватарскага.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: эскізы дэкарацый да спектакляў; ганіна павагі творцу; дачка А. Грыгар'янца Таццяна Нішаткіна.

Фота аўтара

Асоба творцы



Нарадзіўся Армен Багратавіч у Андыжанах (Узбекістан). Скончыў Ленінградскае мастацка-педагагічнае вучылішча (1939). Працаваў у тэатрах Ташкента, Вільні і інш. Яго творчае жыццё непарыўна звязана з Беларуссю. У 1953—1962 гадах ён быў галоўным мастаком Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Беларусі, з 1962-га — галоўным мастаком Беларускага тэатра імя Янкі Купалы. Выкладаў у Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце.

Сярод лепшых пастановак, пазначаных талентам А. Грыгар'янца: "Кароль Лір" У. Шэкспіра (1953), "Аптымістычная трагедыя" У. Вішнеўскага (1957) у рускім тэатры; "Салавей" З. Бядулі (1956), "Я, бабуля, Іліко і Іларыён" Н. Думбадзе і Р. Лордкіпанідзе, "У мяцеліцу" Л. Лявонова (абодва ў 1965), "Людзі на балоце" паводле І. Мележа (1966, з Б. Герлаванам), "Трыбунал" А. Макаёнка (1971) у тэатры імя Янкі Ку-

палы; "Багема" Д. Пучыні, "Рыгалета" Д. Вердзі (абодва ў 1968) у Дзяржаўным тэатры оперы і балета Беларусі... А яшчэ — "Брэсцкая крэпасць" К. Губарэвіча, "Хітрыкі Скапэна" Мальера, "Нора" Г. Ібсена, "Вогненны мост" Б. Рамашова, "На дне" М. Горкага, "Рудабельская рэспубліка" паводле С. Грахоўскага...

Армен Грыгар'янц выступіў мастаком і рэжысёрам спектакляў "Матухна Кураж і яе дзеці" Б. Брэхта (рускі тэатр) і "Цудоўная дудка" В. Вольскага (Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача). Ён аформіў каля 200 спектакляў у тэатрах Масквы, Ташкента, Вільні, Ленінграда, Ерэвана, Кіева, Віцебска, Днепрапятроўска, а таксама фільмы "Хто смяецца апошнім" (сумесна з Я.М. Ганкіным), "Беларускі канцэрт" і "Палеская легенда" (сумесна з У.П. Белавусавым). За майстэрства, плённую і адданую працу Армен Багратавіч узнагароджаны ордэнам "Знак

Воггалас

«Роднае слова» на Барысаўшыне

Часопіс "Роднае слова" прыняў актыўны ўдзел у святкаванні Дня беларускага пісьменства, якое праходзіла ў г. Барысаве. Супрацоўнікі часопіса былі рады вітаць як сваіх аўтараў, даўніх сяброў-падпісчыкаў, так і тых, хто ўпершыню меў магчымасць пазнаёміцца з "Родным словам". Цікава тое, што каля месца, дзе размясцілася рэдакцыя, увесь час знаходзіліся жадаючыя набыць часопіс. Як можна было заўважыць, цікавасць да часопіса і ў цэлым да беларускага слова ў чытачоў не зніжаецца, а наадварот, расце з кожным днём.

У рамках Дня беларускага пісьменства адбылася сустрэча з настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры г. Барысавы і Барысаўскага раёна на базе ДУА "Беларускамоўная гімназія № 2 г. Барысавы". Пасля прывітальнага слова Пятра Рыгоравіча Васьюскага, дырэктара гімназіі, далейшая творчая сустрэча праходзіла ў рэчы-

шчы дыялога паміж настаўнікамі і супрацоўнікамі рэдакцыі часопіса "Роднае слова". Абмяркоўваліся хвалючыя пытанні сённяшняй школы, вёўся расповед пра планы і перспектывы развіцця часопіса, разважанне пра спосабы і шляхі вырашэння надзённых праблем у галіне эфектыўнага і паспяховага развіцця беларускай культуры. Уладзімір Іванавіч Куліковіч, галоўны рэдактар часопіса "Роднае слова", заклікаў настаўнікаў у першую чаргу да супрацоўніцтва, коратка паведаміў пра асаблівасці правядзення разнастайных конкурсаў па беларускай мове і літаратуры, выказаў спадзяванне на рэалізацыю цікавых творчых задум — стварэнне летніка для настаўнікаў і вучняў, правядзенне адукацыйных семінараў, накіраваных на пшыльнае супрацоўніцтва паміж настаўнікамі і "Родным словам". Невыпадкава Мікалай Рыгоравіч Прыгодзіч, прафесар кафедры гісторыі беларускай мовы БДУ, намеснік галоўнага рэдактара часопіса па рэдакцыйнай калегіі, акрэсліў задуму стварэння Таварыства філолагаў. Бяс-

спрэчна, мерапрыемствы такога кшталту дапамагаюць наладжваць цесныя ўзаема-связі паміж педагогамі і рэдакцыямі выданняў, чыя дзейнасць накіравана на метадычна-навуковую дапамогу ў іх прафесійнай працы.

Надзея БЫШКА

Вершаваны радок — вучням

Сёлета ў г. Бяроза па аналогіі з рэспубліканскім упершыню было праведзена і раённае свята беларускага пісьменства. А напярэдадні яго ў Першамайскай сярэдняй школе па ініцыятыве загадчыцы бібліятэкі Веры Петручэні адбылася сустрэча з Анатолем Зэкавым. Калі ж аб прыездзе пісьменніка на Бярозаўшчыну даведалася метадыст аддзела адукацыі райвыканкама Таццяна Цюшкевіч, то прапанавала арганізаваць падобнае мерапрыемства яшчэ і ў гарадской СШ №1.

Госць падзяліўся сваімі ўражаннямі ад свята ў Барысаве, на якім ён быў утанараваным пераможца другога рэспубліканскага конкурсу на лепшую кніжку 2007 года ў намінацыі "Сатыра і гумар", з прыемнасцю паведаміў, што такога ж

ушанавання па паэзіі ўдастоена зямлячка бярозаўчан Раіса Баравікова. Згадаў пісьменнік і імяны Алеся Разанава і Ніны Мацяш, якія таксама нарадзіліся на бярозаўскай зямлі. А яшчэ распавёў пра стан развіцця нацыянальнай літаратуры на сучасным этапе, спыніўся на дзейнасці РВУ "Літаратура і Мастацтва" па выданні кніг, анансаваў школьнікам і настаўнікам найбольш значныя творы, якія яны змогуць прачытаць на старонках часопіса "Польмы" напрыканцы гэтага і на пачатку наступнага гадоў. З задавальненнем успрынялі прысутныя і агучаныя аўтарам яго ўласныя вершы і пародыі.

Асобна Анатоль Зэкаў сустрэўся з вучнямі пачатковых класаў Першамайскай СШ, якіх пазнаёміў з чытанкай-малыванкай у рыбакціх скоргаворках "Мянтуз сярод мядуз", а да ўсяго прачытаў творы са сваіх ранейшых кніг для дзяцей "Чатыры зярняткі" і "На арэхавым кані".

У першы месяц навучальнага года пісьменнік наведаў таксама СШ №9 г. Жодзіна і сталічную санаторную школу-інтэрнат №9.

Сяргей КРЫВІЧОЎ